

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

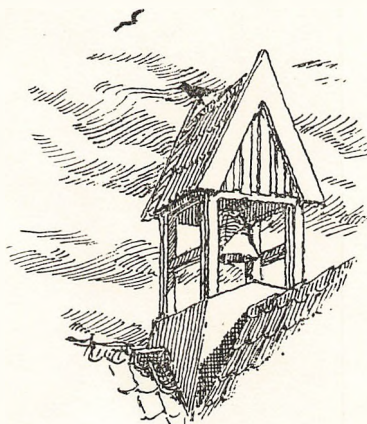
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASKOV LÆRLINGE

AARSSKRIFT 1944

*UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KERNEN GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD*

*Danmarks Lærerhøjskole
Biblioteket*

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . JANUAR 1945

SAMARBEJDE

I det Aar, der nu er udrundet, kunde ikke blot Højskolen, men ogsaa Andelsbevægelsen fejre 100 Aars Jubilæum. Det vil sige, det var lige før Jul 100 Aar siden, nogle Smaakaarsfolk i Rochdale begyndte et Samarbejde efter de Grundsætninger, der senere har været bærende for Andelsbevægelsen Verden over. Denne Begivenhed kan vel være Anledning til at sige lidt — ikke om Andelsbevægelsen — men om Samarbejdet eller snarere om Opdragelse til Samarbejde.

Der er mange Former for Samvirke; men der er to, der ligesom danner Yderpunkterne i Mulighedernes Række, den ene kan vi kalde den militære, den anden den broderlige.

At Samarbejde er nødvendigt, for at et Samfund mellem Mennesker skal bestaa, er umiddelbart indlysende. Enhver Erhvervsvirksomhed, ja selv den beskedneste Forening, kræver Samvirke, og det samme gælder de mere naturbestemte Fællesskaber fra Hjemmet til Staten.

Pyramiden er et naturligt Symbol for Samarbejdet efter militært Mønster. Enhver maa ubetinget adlyde sine overordnede og kan befale over de underordnede. Jo højere man kommer op, jo færre Personer findes i det paagældende Plan, og paa den øverste Top findes een Mand, der har hele Magten og Ansvaret, og i det nederste Lag alle de mange Menige, der bare skal adlyde og ingen har at befale over.

Det militære Samarbejdes Styrke er, at Tusinder, ja, maaske Millioner af Menneskers Kraft ensrettes, saa de mange bøjes ind under een Vilje og følger een Lov. Hæren er som et vældigt Uhyre med Kæmpekræfter og høj Intelligens. Derfor griber alle Stater til denne Organisationsform uanset de politiske Idealer, Folket hylder, naar der er Fare paa Færde, naar det gælder en

Kamp paa Liv og Død. Men det militære System kan bruges ogsaa i Erhvervslivet. En Fabrikejer, der selv er Leder, vil ganske naturligt bygge sin Virksomhed op paa samme Maade. Han har maaske nok Direktører og Ingeniører, som han raadfører sig med, men til syvende og sidst har han selv Magten og Ansvar, og den Tanke, at sammenkalde Virksomhedens Arbejdere og Funktionærer for at raadføre sig med dem, om hvorvidt Fabrikken skulde paatage sig et bestemt Arbejde eller ikke, vilde føles upaakrævet og lidet rationel.

Det er forstaaeligt, at man — betaget af den vældige Kraftudfoldelse, den militære Organisation muliggør — har ment, at her var Idealet ogsaa for den politiske Organisation og Statens indre Liv. Men der er jo Forskel paa, hvad der er nødvendigt i en livsfarlig Situation udadtil, og hvad der er ønskeligt i Fredens Dage, og der er Forskel paa, hvad der kan være rimeligt i Arbejdstiden, og hvad der omspænder et Menneskes hele Tilværelse og griber ind selv i de mest private Livsforhold. Vanskeligheden ved det militære System er den ringe personlige Frihed, der levnes den enkelte, hvorfor nogle Folk, deriblandt de nordiske, foretrækker i videst mulig Udstrækning at ordne Samarbejdet, ogsaa det politiske, efter et helt andet Forbillede, det, vi før kaldte det broderlige.

Som Symbol kan her bruges det runde Bord, hvoromkring en Kreds af Mennesker har taget Sæde for at tale om Tingene. Alle har Ret til at tale med, og ingen har anden Myndighed end den, han faar overdraget af Fællerne. I et saadant frit Samarbejde mellem frie Mennesker faar den enkelte Lov til »frit at tænke, tro og tale«. Samarbejdet efter det runde Bords Forbillede tager tilstrækkeligt Hensyn til den enkelte; men Spørgsmaalet er saa, hvordan det gaar Helheden? Maaske er der Deltagere i Raadslagningen, der ikke kan opfatte, hvad det egentlig drejer sig om, maaske er der andre, der kun er optagne af deres egne snævre Interesser, og hvordan skal der saa fødes en gavnlig Fælleshandling af Ordene? Ja, hvis Liberalismens Banebryder Adam Smith havde Ret i sin Tro paa, at Vorherre havde indrettet Verden saadan, at naar blot hvert enkelt Individ fremmer sin egen private Interesse af al Magt, saa tjener han samtidig hele Samfundets Velfærd, saa var Opgaven ikke saa vanskelig; men

Erfaringen har ikke uden videre bekræftet denne lyse Tro. Der kræves endnu en Forudsætning, nemlig at den enkelte uvilkaarligt er indstillet paa eller føler sig forpligtet til ikke blot at arbejde for sig selv, men at samarbejde med de andre. En Fysiker plejer at afbilde en Kraft ved en Pil, hvis Længde angiver Kraftens Størrelse, og hvis Retning er Kraftens Retning. Hvis man nu skal finde mange forskellige Kræfters samlede Virkning, er det ikke nok at lægge deres Størrelse sammen, man maa ogsaa tage Hensyn til Retningen. To Heste kan trække mere end een, men Forudsætningen er, at man spænder dem for samme Ende af Vognen. Kan være, Kræfterne stritter ud til alle Sider, saa der kun skabes Spændinger i det Legeme, de virker paa. Hvis den samlede Kraft skal blive Summen af de enkelte Kræfter, maa de være rettede mod det samme Maal. Overført paa politiske og økonomiske Forhold vil det sige, at de enkelte Individets Kræfter maa pege i nogenlunde samme Retning for at virke med størst mulig samlet Kraft. I de totalitære Systemer sker dette om fornødent med Magt, i et folkestyret Samfund fortrøster man sig til, at det saa nogenlunde gaar af sig selv, som Adam Smith mente, eller at Flertallet i alt Fald har en Indstilling, der betrygger Staten, samtidig med, at den enkelte faar størst mulig Frihed.

Politiet kan sørge for, at Færdselsreglerne overholdes, men føler hele Folket sig forpligtet til hensynsfuld Færd, kan Politiet undværes, uden at det af den Grund bliver utrygt at færdes.

For det frie Samarbejdes og Folkestyrets Tilhængere bliver da Spørgsmaalet: Hvordan kommer de enkelte ind under den Forpligtethed, der er fornøden, om Samarbejdet skal eje Tryghed og Staten Styrke?

Grundtvig var klar over, at skulde den jævne Mand deltage i Statsstyret, saa maatte der Oplysning til, men ogsaa, at Kundskaber alene klarer det ikke. Gennem Historien, Modersmaalet og Samfundslæren skulde den folkelige Højskole, Grundtvig sigtede mod, give sine Elever en stærk Oplevelse af, at de hørte til det danske Folk, at de var bestemte af dets Fortid, medansvarlige for dets Fremtid. Og ud af Oplevelsen af et levende Fællesskab med sit Folk gror Ønsket hos den enkelte om at være med til i broderligt Samarbejde med Folkefæller at betrygge Folkets Liv.

Nogle er ængstelige for den megen Tale om Samarbejde, æng-

stelige for, at uforligelige Modsætninger skal tilsløres og Akkordens Aand komme til at raade, de synes, at de klare og skarpe Standpunkter er sundere og sandere, — og det rigtige heri er let at faa Øje paa. Morten Luther i Worms er det smukke Symbol paa Manden, der staar og falder med sin Overbevisning, Manden, der er tvungen af sin Samvittighed, ikke kan andet, selv om det gjaldt Livet. Det er altid velgørende, naar en Mand, der ud fra sin dybeste Overbevisning ikke kan andet, tager Konsekvensen af sin Overbevisning; men saa klar er Situationen jo ikke altid. Stejlheden kan ogsaa skyldes Stoltheden over en maaske ret ny-erhvervet Forstaaelse, maaske ogsaa en knapt helt bevidst Egeninteresse eller Ønsket om, gennem sin Særstilling — ligesom Farisæerne i gamle Dage — at kunne se ned paa den vildfarne Hob. Der kan jo hos Mennesker, der netop vil bekæmpe al gold Intellektualisme, være en mærkelig stærk Tro paa Betydningen af at faa det uudsigelige sagt just paa den ene rigtige Maade. Redelighed kræver, at man gør sig klart, hvad der skiller; men Redelighed kræver ogsaa, at man gør sig klart, hvor langt man kan følges. Der er Tider, hvor det første er paakrævet, og der er Tider, hvor det sidste er nødvendigt. Det kan være, man kan holde Skole sammen med den, som man ikke kan følges med til Kirke, og det kan være, man som dansk Mand kan arbejde sammen med dem, som man hverken træffer paa ens Skole- eller Kirkevej. Om de, der svigter og sætter sig selv udenfor Folkefællesskabet, tales der ikke her.

Imidlertid er det godt at gøre sig klart, at selv om det rummer baade Farer og Vanskeligheder, saa er Samarbejdet en Nødvendighed: enten vil vi det, eller ogsaa skal vi det, og det første passer bedst for nordisk Folkelyne.

Væsentligst er det vel gennem en folkelig Forkyndelse at indbyde til det Fællesskab, hvoraf Forpligtetheden udspringer; men det er ikke nok, der skal ogsaa Øvelse til. Paa en Maade er det let at vænne sig til Soldatertjenesten, den menige faar bestandig Besked om, hvad der kræves af ham; men det tager alligevel Tid — ikke alene med den praktiske Oplæring — men ogsaa at falde til i den særlige sjælelige Atmosfære, der hører Hæren til. I de autoritære Stater lægges der megen Vægt paa gennem Børneskoler og Ungdomsorganisationer at fremelske netop den Men-

talitet, der er ønskelig hos Borgerne i den paagældende Stat; men Folkestyrets frie Samarbejdsformer stiller om muligt endnu større Krav, og det ligger derfor nær at spørge, om Folkestyret med tilsvarende Omtanke former Opdragelse og Uddannelse for den kommende Slægt. Enhver Skole skal jo være Skolen for Livet; men skulde man nøjere bestemme Sigtet for dansk Skolevæsen, kunde man vel udtrykke det ved at sige, at Maalet er at danne dygtige og retskafne Mennesker, men saaledes, at Vægten lægges paa, at den enkelte faar sine Evner uddannede og sin Personlighed udformet. Den enkelte lærer at arbejde, men lærer han ogsaa at samarbejde? Den enkelte lærer at klare sig, men lærer han ogsaa, at det først rigtig betyder noget, naar han har Vilje og Evne til ogsaa at hjælpe sin Næste?

Ikke alle danske Skoler er Eksamensskoler, men mange er formede efter dens Forbillede, og i selve Kapløbet om de bedste Eksaminer kaldes der mere paa Stræberen i den enkelte end paa Medarbejderen. Det gaar jo let saadan, at Skolen bliver faseforskudt lidt bagud for Livets Krav, fordi de Idealer, der former Skolevæsenet i Dag, ganske naturligt er rodfæstede i en Tid, der ligger een eller to Menneskealdrer tilbage. Hvad enten Retningslinierne er bestemt af Individualismens stærke Betoning af det enkelte Menneske eller af den sociale Opdrift i nye Samfundslag, saa bliver Resultatet, at Maalet er den enkeltes Dygtiggørelse og den enkeltes Selvhævdelse. Hvis den ene Elev hjælper den anden ved en Eksamen, saa er det groft Snyderi, for her gælder det netop at konstatere, hvad den enkelte ved og uden Støtte kan yde. Det er derfor ikke blot den, der modtager Bistand, men ogsaa den, der yder Hjælpen, der bortvises. Da Eksamen imidlertid er det Maal, som meget af Skolearbejdet sigter mod, kan *det* godt give Anledning til Eftertanke, at den Handling, der under en Eksamen vilde være en alvorlig Forbrydelse, i det virkelige Liv er en fortjenstfuld Bedrift, — for her gælder det netop om, at den mere kyndige vil hjælpe den Kammerat, der har en Haandsrækning behov.

Skal Folkestyret svare til sit Navn og ikke være Bengnaveri eller Flertalsvælde, og skal den Stat, der vælger denne Form for sit politiske Liv, hævde sig mellem autoritære Skoler i Krig og Fred, saa stilles der store Krav til Landets Borgere, ikke blot til

den enkeltes Dygtighed, men til hans Samfundssind, ikke blot til hans gode Vilje, men til hans øvede Evne i Samarbejdets Kunst. Her staar Skolen med sit tunge Ansvar og den frie folkelige Ungdomsskole ikke mindst. Viden gør det ikke, den Oplysning, der forpligter, gælder mere; men maaske skal den fremtidigt suppleres med Undervisningsformer, der giver Øvelse i Samarbejdets Kunst og Oplevelsen og Glæden ved at hjælpe hinanden. Naar Maalet er set, vil Vejene findes, og den, der er forpligtet, vil følge dem.

J. TH. ARNFRED.

HØJSKOLEN OG HISTORIEN

»Den historiske Højskole«.

Fra gammel Tid af har den danske Højskole Ord for at være en »historisk Højskole«. Det var ikke tilfældigt, at da nogle danske Højskolemænd i Begyndelsen af 1870'erne i Forstaaelse med gamle Grundtvig udgav hans Højskoleskrifter, kaldte de Samlingen »Smaaskrifter om den historiske Højskole«. Det gjorde de sikkert, fordi de af *Grundtvig* havde lært at se historisk paa hele Tilværelsen, og de havde ogsaa deres Historiesyn fra ham.

At det ikke blot var i Teorien, men ogsaa i Praksis, at Historien kom til at spille en stor Rolle paa de grundtvigske Højskoler, fremgaar af en Undersøgelse af samtlige Skolers Timeplaner i 1870'erne og 80'erne. Ifølge denne Undersøgelse var det gennemsnitlige ugentlige Timetal i Danmarks- og Verdenshistorie 8, men dette Tal dækker over meget store Udsving. Tager man 12 udpræget grundtvigske og 12 lige saa udpræget ikke-grundtvigske Højskoler og sammenligner dem, viser det sig, at paa de ikke-grundtvigske Skoler var det ugentlige Timetal i Historie kun 5, mens det paa de grundtvigske Skoler var helt oppe paa 11—12 Timer om Ugen (1877). Det kan i samme Forbindelse siges, — hvad maaske ikke alle venter — at Stillingen — rent statistisk — er holdt for de grundtvigske Skolers Vedkommende, ja, den er forbedret i den Grad, at nu samtlige Skoler har et Gennemsnitstal paa 11—12 Historie- og Samfundslæretimer om Ugen.

Tallene kan dog ikke fortælle os, hvad Historien har betydet i de hundrede Aar, der har været holdt Højskole i Danmark. Vil vi vide noget om det, maa vi se lidt paa Indholdet af Historie-timerne.

En højtudviklet Højskoleelev, en Sønderjyde, der først havde været *Sofus Høgsbros* Elev paa Rødding Højskole og senere fortsatte paa »Grundtvigs Højskole« paa Marielyst, skrev ved Juletid 1857 saaledes til Høgsbro om Historieundervisningen paa Marielyst. Han karakteriserer først Læreren i Fædrelands- og Verdenshistorie, *Jeppé Tang*, og derefter hedder det: »Jeg kan næsten ikke bedømme, hvorvidt han er skikket til at fortælle Historie; mangen vil vistnok være tilfreds med ham, og jeg var det selv i Førstningen ogsaa, thi han fortæller paa en naturlig livlig Maade, men jeg føler dog undertiden, at dette eller hint mægtede han ikke at fortælle. Det er maaske lige saa vanskeligt at træffe en god Historiefortæller som en god Historieskriver; det naturlige Anlæg er ikke nok, der hører en høj Aandsdannelse til at magte Historien, og ellers faar Hørerer den i Vrangstruben. . . .«

Det er lykkedes denne Højskoleelev fra for snart hundrede Aar siden at gøre det ganske klart, at man tager fejl, hvis man tror Eleverne først og fremmest vil have Historien livligt og morsomt fortalt — Tang ejede ubestrideligt Evnen til at gøre dette — men det er ikke nok. »Der hører en høj Aandsdannelse til at magte Historien«. Eleven har ikke præciseret, hvad han forstaar herved, men mon det vil være forkert her at minde om *Ludvig Schrøders* tit gentagne, men evigt sande Ord om at Lærerens Evne skal møde Elevens Trang, ikke just hans *Lyst* til det livlige og morsomme, men hans Trang til at staa paa fastere Grund og faa et videre Syn. Til at tilfredsstille en saadan Trang hos Eleven hører unægtelig en høj Aandsdannelse, og *Jeppé Tang* er vel ikke den eneste danske Højskolelærer, der er kommet til kort her. Og paa den anden Side: Hvem kan staa Maal med saadanne Krav?

Den danske Højskoles første Historielærer.

Trods alt har den danske Højskole haft en lang Række Historielærere, der har formaaet at gøre Historien levende og ikke blot morsom for deres Elever. Og det har for en stor Del været Mænd med »en høj Aandsdannelse«. Den »gamle« Røddingelev, der skrev til Høgsbro, har utvivlsomt regnet ham for en af dem.

Sofus Høgsbro, Forstander paa Rødding Højskole fra 1850 til 1862, er den danske Højskoles første Historielærer. Med Urette er han tidligere blevet stillet i Skygge i den danske Høj-

skoles Historie. Han var teologisk Kandidat, men han var først og fremmest Historiker med Liv og Sjæl, dybt paavirket af Grundtvigs Syn, maaske mest som vi møder dette i hans Foredrag »Mands Minde« fra 1838. Disse Foredrag var dengang ikke trykt endnu, men Synspunkterne kendte Høgsbro fra Grundtvigs eget Hjem, hvor han i sine Studenteraar var en hyppig Gæst. Som Højskolemand lagde Høgsbro Hovedvægten paa den nyeste Tids Historie. Han skrev saaledes til en Ven: »Jeg slaar Streg over flere og flere af Historiens Blade og vender mig med des større Iver til den nyere Tid, navnlig Tiden fra 1789 til 1800 og 1830 til Dato.« Et andet Sted betoner han, at et kraftigt Folkeliv kun kan udspringe af Fortrolighed med Nutidens Opgaver og Kamp. Det han lægger Hovedvægten paa, er Friheds- og Lighedsideernes Kamp og Sejr fra den franske Revolution og Bondefrigørelsen til Treaarskrigen og Junigrundloven. Maalet, Høgsbro sigtede efter, udtrykte han selv saaledes: »Højskolen skal ikke danne blinde Fanatikere, men oplyste, samvittighedsfulde Statsborgere. Den skal give Eleverne et saa tro Billede som muligt af de virkelige Forhold, den skal gøre dem opmærksom paa de forskellige Opfattelser som findes, fremhæve de vigtigste Grunde der anføres for og imod, søge at vække Sansen for de forskellige Spørgsmaal og Interessen for deres Løsning, og ved at udvikle deres Evner, baade Forstandens og Hjertets, give dem Midlerne dertil, men selve Løsningen skal den ikke give, — den maa de give sig selv. Først saaledes bliver deres aandelige Liv virkelig deres Ejendom, først saaledes kan de engang som selvstændig tænkende og handlende Mænd træde ind i Borgerlivet«.

Høgsbros samtidige, *Christen Kold*, der utvivlsomt var en Lærer langt ud over det sædvanlige, vil jeg ikke vove at kalde en Historielærer med høj Aandsdannelse. Kold savnede sandelig ikke Aandsdannelse i Ordets bedste Forstand, men han magtede ikke at tolke Historien for sine Elever. Han brugte ganske vist flittigt Grundtvigs Verdenshistorie, ja lavede et Udtog deraf, som han lod sine Elever skrive af. Han tog ogsaa nu og da historiske Begivenheder til Udgangspunkt for sine altid aktuelle Betragtninger over Menneskelivets Kaar. Men han førte ikke sine Elever rigtig ind i Historiens Verden, og det var sikkert fordi han ikke selv kendte den. Han kunde ikke lide, at Schrøder og hans

Venner talte saa meget om Helte og Skjalde, — »jeg taler nu hellere om Frederik Larsens Kone i Ryslinge, hende kender jeg da noget til«. Kold kunde kun bruge Historien som Tekster til at prædike over, eller som Anekdoter til at kaste Lys over de Livsandheder, som det nu var hans eneste Sag at gøre de unge bekendt med. Han, der ellers har vist den danske Højskole Vejen paa saa mange Punkter, har intet haft at betyde for dens Historieundervisning, og paa dens Historielærere har han i det hele øvet meget lidt Indflydelse.

Ludvig Schrøder.

Det var dog først, da Ludvig Schrøder og hans Kammerater fra »Lille Theologicum« blev Højskolemænd, at den danske Højskole for Alvor blev en historisk Højskole i den Forstand, at den historiske Betragtning blev selve Kernen i Undervisningen. Dette skete i 1860'erne.

Af de tre Lærere, der efter Krigen 1864 flyttede fra Rødding til Askov, var de to Historikere: *Heinrich Nutzhorn* og *Ludvig Schrøder*. Den første en udmærket Historiefortæller, den sidste vel nok saa meget Historiefortolker. Mens Nutzhorn fordybede sig i Danmarkshistorien, spændte Schrøder vidt: i mange Aar var Nordens Myter hans kæreste Emne, men det blev aldrig hans eneste; dertil kom Verdenshistorie (ganske vist efter Grundtvig), Litteraturhistorie, »Danmarks Hjælpekilder og Næringsveje«. I en ganske enestaaende Grad var Schrøder fortrolig med Grundtvigs Skrifter og Tankegang, og hans Historiesyn var stærkt præget af Grundtvigs uden dog derfor at virke uselvstændigt. Schrøders Evne til at holde historisk Højskole kom til at præge Askov. Præget træder frem i et Brev som dette skrevet af en Elev i 1880'erne til Ernst Trier: »Schrøder er i Sandhed en Mærkesmand, hvor er det dog ikke godt og stort at følge ham paa hans Vandring gennem Nordens Sindbilledsprog og Heltesagn, Øjet oplades for de store Syner, og Tankerne faar Flugt over alt det lave, de gode Spirer i os faar, om jeg saa maa sige, Næring fra hans Ord og udfolder sig. Det bedste, der kan siges om Askov, er det, at den er en historisk Skole, at den sætter sine Kræfter ind paa at lægge Fortidens Begivenheder frem for os, som flokkes paa Skolebænkene, saa at Menneskeslægtens Levnedsløb

kan komme til at staa os levende for Øje, og vi kan skue Gud Faders vidunderlige og kærlige Styrelse gennem hele Slægten.«

Det er utvivlsomt Ludvig Schrøder, der har Æren for, at den historiske Betragtning udvidedes til Naturvidenskaberne. Ideen var sikkert hans, men det var *Poul la Cour*, der gennemførte den, da han fra Slutningen af 1870'erne tog »Historisk Matematik« og »Historisk Fysik« op som centrale Emner paa den udvidede Højskoleafdeling. I Stedet for den sædvanlige systematiske Fremstilling af Naturvidenskaberne fulgte han Videnskabernes Tilblivelse og Fremvækst gennem Tiderne, med det Resultat, at Eleverne saa Menneskets Kamp for at underlægge sig Naturen i Sammenhæng med Menneskeslægtens hele Udvikling. Dette virkelig storslaaede Perspektiv havde la Cour Aandsdannelse nok til at give sine Elever, og han fandt i *Jacob Appel* en værdig Medhjælper og Afløser paa dette Felt. Mens Schrøder selv til at begynde med forsigtigt fulgte Grundtvigs egne Anvisninger, blev han nu mere dristig og inddrog ogsaa selv nye Felter under historisk Betragtning, saaledes som før nævnt »Danmarks Hjælpkilder og Næringsveje«, men ikke med saa lykkelig Haand som la Cour.

Jens Nørregård.

Askov blev den førende historiske Højskole, men den stod ikke alene. *Ernst Triers* Vallekilde var stærkt præget af Grundtvigs kristeligt-folkelige Syn, men næppe af hans historiske Opfattelse; Trier følte sig stærkt tiltrukket af Kold. Først med *Poul Hansen* fik Historien en fremtrædende Plads i Undervisningen paa Vallekilde. Derimod var Testrup en historisk Skole i lige saa høj Grad som Askov. Historien var *Jens Nørregårds* kæreste Stof. Først og fremmest gjaldt det at afmale Begivenhederne selv saa stærkt og klart som de fremstillede sig for ham. Men dette var for Nørregård ikke nok. I et Brev til Trier fra 1869 slaar han fast, at det er godt nok, at vi ejer Minder om vort Folks »store Mænd og Kvinder, om en ædel menneskelig Tankegang og om den nordiske Folkestammes Betydning i Verden, — det er vistnok af stor Betydning for vor folkelige Selvfølelse, — men saasandt som Hovedsagen i vore Dage maa være at fremkalde et levende Haab paa vort Folks Fremtid og dette ikke alene kan

hvile paa, at vi *har* havt store Fædre og stor Fortid, — saasandt maa Hovedsagen blive at vise *Styrelsen* af alt gennem hele Fortiden, den vise og kærlige Plan, som gaar gennem alt og er som Snoren, hvorpaa alle de mange Perler er dragne.«

Den foran anførte Karakteristik af Schrøder viser, at paa dette Punkt var Schrøder og Nørregård enige, men Schrøder var altid forsigtig og nøgtern, det kan man næppe beskylte Nørregård for. En nulevende dansk Højskolemand og Historiker har fortalt mig, hvor forarget og rasende han blev, da han som ung Student hørte den gamle Jens Nørregård fortælle om den spanske Armadas Undergang i 1588: »Han lagde sig bred og mægtig hen over Katedret og raabte med Tordenrøst: Og Gud Herren blæste ud over Kanalen, og Armadaens mægtige Skibe fløj som Høvlspaaner hen over Havet og splintredes mod Klippekysten!« — Og saa paa den anden Side kunde Nørregård genfremstille Dantes guddommelige Komædie saadan, at en Elev, der sad og hørte paa det — og forøvrigt selv senere blev en af den danske Højskoles bedste Historiefortællere — skrev: »Jeg har sjældent fulgt en Række Foredrag med mere spændt Opmærksomhed, det var som om hele Middelalderens aandelige Liv med skarpe, klare og tydelige Omrids gled os forbi, iklædt en Billedpragt og et Farvespil, som jeg hidtil aldrig troede, den besad. . . .«

H ø j s k o l e n o g V i d e n s k a b e n .

Jens Nørregård tog Doktorgraden, men nogen videnskabelig Indstilling ejede han egentlig ikke; det skal maaske ikke forklejne ham som Højskolemand. Men samtidig maa det dog siges, at den danske Højskole savnede ikke Mænd, hvis Historiefremstilling paa een Gang var sagligt forsvarlig og imødekom Elevernes Trang til et Helhedssyn. At *det sande* aldrig kan være forskelligt fra *det rigtige*, eller i hvert Fald aldrig foreneligt med *det urigtige*, havde de fleste af Højskolens Historielærere fuld Forstaaelse af. Saaledes erkendte Nutzhorn, at de gamle Sagn maatte slippes, hvor Videnskabsmændene paaviste deres Usandhed, og Schrøder og *Christopher Bågå* opgav at gengive Mytologien som Nordens Sindbilledsprog, dengang de norske Kritikere Sophus Bugge og Chr. Bang fra videnskabeligt Stæde anfægtede denne Tolknings Sandhed. Og naar Schrøder og en Række andre Højskolemænd

deltog i Grundlæggelsen af Selskabet til Oversættelse af historiske Kildeskrifter i 1875, var det med det Maal for Øje at tilvejebringe et solidt Grundlag for Historiefortællingen i Skolen.

Man kan her vanskeligt tilbageholde Spørgsmaalet: Ja, men var der da ingen Forbindelse mellem Højskolens Historieundervisning og Universitetet? Dette Spørgsmaal maa for de første halvhundrede Aar af Højskolens Historie besvares med Nej, og Skylden er ikke alene Højskolens; det er først med *Kr. Erslevs* Lærervirksomhed ved Universitetet fra 1880'erne, at Universitetets Historieundervisning bliver banebrydende og ikke til at komme uden om. Overfor Højskolen repræsenteredes Videnskaben først og fremmest af *A. D. Jørgensen*, og den Betydning, han har haft for Højskolens Historieundervisning, lader sig ikke nemt maale. Han kom gerne paa Højskolerne og blev — ogsaa ved sine Bøger, især naturligvis »40 Fortællinger« — i nogen Grad Forbillede for historisk Fremstilling paa Højskolerne. Ogsaa hos ham forbandtes en urokelig Respekt for de historiske Kendsgerninger med en Tro paa de aandelige Kræfters Styrke i Forhold til de materielle — og Tro paa Guds Naade og Kærlighed. Men han glemte ikke at lægge Højskolerne paa Sinde, »hvor nødvendigt det er ved den historiske Undervisning at tage Hensyn til det utvivlsomt overleverede, medens man er varsom med sine Betragtninger og Sammenstillinger« (1879).

Den bedste Repræsentant for Højskolens Historieundervisning i Tiden efter 1864 og indtil Aarhundredskiftet var vel »gamle Rosendal«, *Hans Rosendal*, der levede og virkede helt til Genforeningstiden. Det forekommer mig, at han er et Forbillede, som den danske Højskoles Historielærere den Dag i Dag kan være bekendt at vedkende sig. Den mest rammende Karakteristik af hans Ejendommelighed som Historielærer er uden Tvivl givet af Edvard Lehmann i disse Ord: »Han gaar ikke ud paa at tale gribende, men han tager sin Tilhører i Nakken og planter ham midt i Sagen. . . . Men Stoffet er ikke Manden, saa meget Stof der end er i ham. Det er Aanden, som levendegør. Han søgte Aander, som han søgte Bøger. . . . Man skal høre ham fortælle; da er han paa sin Højde, helt sig selv. Der former det sig for ham med den Oprindelighed, som udstrømmer af hans Natur. Fast og enkelt, sagligt, anskueligt; ingen Façade eller Rhetorik.

Ingen indfangende Blikke, ingen bydende Miner. Emnet i Forgrunden, Taleren gemt og glemt. Indtil han efterhaanden træder frem af Emnet, alvorsfuld, erfaren, behersket. Det selv tænkte kommer til Orde; Linjer drages, Belysninger skiftes, — indtil han atter viger for Emnet og lader det faa det sidste Ord.«

Holger Begtrup.

I det Slægtled, som afløste Schrøders, Nørregårds og Rosendals, var *Holger Begtrup* den betydeligste Historielærer. Mens Schrøder og Nørregård og flere af deres samtidige fortrinsvis havde holdt sig til Verdenshistorien som »Menneskeslægtens Levnedsløb« — ikke fordi det var det vigtigste eller rigtigste Stof, men maaske nok saa meget fordi der her forelaa en brugbar Haandbog udarbejdet af Grundtvig selv, mens der ikke fandtes nogen tilsvarende Danmarkshistorie fra hans Haand — saa kastede Holger Begtrup sig over Danmarkshistorien. Ikke den gamle Historie, men det 19. Aarhundredes. Han saa saadan paa det, at Folkets brede Lag før 1800 havde levet »i en historisk Nat, hvor kun Glimt af Højens Mindeguld og hist og her Troens Lys fra en gammeldags Stue skinnede ud i Mørket«. Men efter at Landboreformerne havde skabt de ydre Betingelser for Frigørelse og Fremgang, vaagnede det danske Folk i det 19. Aarhundrede til Handling og virkeligt Liv. Holger Begtrups brede og livligt fortalte Skildring heraf, »Det danske Folks Historie i det 19. Aarhundrede«, er utvivlsomt det bedste Bidrag, Højskolens Historieundervisning hidtil har givet den danske oplysende Litteratur. Værket har sine Mangler, — det er saaledes ikke helt lykkedes at faa Overgangene fra Aandslivets Tinder i de dannedes Kredse til de fattige Kaar, som Livet i de brede Lag levedes under, føjet sammen, og forældet er ogsaa mangt og meget deri, men som Helhed virker dette Værk den Dag i Dag som noget af det friskeste, der er skrevet om Danmarks Historie.

Begtrup følte sig selv som Fortsætter og Arvtager af de gamle; hans Sprog kunde sommetider minde lidt mere om gamle Grundtvigs end godt var. Han lagde selv megen Vægt paa, at Højskolens Historieskildring skulde være »historisk-poetisk«, et af Grundtvigs egne Udtryk. Det betød ikke, at Fremstillingen skulde være poetisk i Ordets æstetiske Betydning, men det betød,

at den ikke blot skulde indeholde de tørre Kendsgerninger, men ogsaa en Samleven med dem, en levende Strøm, der forbinder os med Fædrene. En saadan aandfuld Betragtning af Fortidens Liv skulde naturligvis godt kunne forenes med, at man drog Nytte af den moderne Videnskabs Resultater, men Begtrup kunde dog ikke rigtig lide den Erslevske Kildekritik, der var saa ivrig efter at opløse det bestaaende og saa forsigtig med at opbygge noget nyt paa det nedrevnes Ruiner. Han gik dog ikke saa vidt som *Poul Hansen*, der ved et Højskolelærermøde i 1910 kategorisk erklærede: Der er en anden Sandhed end Kritikens, nemlig Poesiens. Kritiken maa ikke tage Dronning Dagmar fra os!

Nej, Begtrup var en i alle Henseender nøgtern og ædruelig Mand, og han tog ved flere Lejligheder bestemt Afstand fra den Maade, hvorpaa de gamle havde fortalt Verdenshistorie. Grundtvigs skematiske Syn paa Verdenshistorien med Inddeling i Barn-dom, Ungdom, Manddom og tilsidst den sørgelige Alderdom kunde Begtrup slet ikke forsone sig med; det stemmede jo da ogsaa kun slet med hans Syn paa Danmarkshistorien (som forresten ikke var saa forskelligt fra Grundtvigs eget). Begtrup kunde ikke som Nørregård og selv Schrøder driste sig til at søge Guds Førelser i Folkenes Skæbne, men holdt sig til de aandelige Vidnesbyrd, Historiens Enkeltmænd har kunnet aflægge ud fra deres Erfaringer og Oplevelser. »Fra disse Lyspunkter er der faldet Glans for mig over de historiske Tidsrum, som ellers vilde have ligget i Mørke. Jeg har mere set Historien som en Nat-himmel med talrige Stjerner end som en dagklar Hvælving i Solens Glans.« Ved en anden Lejlighed udtalte han ganske klart og skarpt: »Naar man tror paa Guds Verdensstyrelse, vil man naturligvis gerne se Spor af hans faderlige Forsyn allevegne i Historien. Men skal man vidne derom med Paalidelighed, saa maa man først og fremmest gaa ud fra sin personlige Erfaring. . . . Derimod tror jeg, at man altfor let kommer ud i løse Fantasier, naar man vil godtgøre en Forsynsstyrelse gennem Historiens ydre Begivenheder. En Kristen tvivler ikke om den Almægtiges Indgreb i alle Livsforhold, men kan nok være ængstelig ved at pege paa »Guds Finger«, da man maa erkende, at vi ikke er klarøjede nok til at gennemskue Guds Raad i Verdens Styrelse.«

Historiens Renæssance paa Højskolen i 1920'erne.

Trods Begtrups vældige Indsats som Historielærer kan det maaske nok siges, at hans Slægtled — det gælder f. Eks. Th. Bredsdorff — i højere Grad hentede sit Stof i Litteraturen end i Historien. Men for de unge Lærere, der tog fat og modnedes under den første Verdenskrig og kom til at præge Højskolen i Mellemkrigstiden, blev Historien paany en Hovedsag i Undervisningen. Enkelte af de unge vendte med *Aage Møller* i Spidsen tilbage til de gamle Kilder, som de mente det andet Slægtled havde forsømt, og hævdede, at Historien kun kunde forstaas, hvis den blev betragtet med Grundtvigs profetisk sikre Blik; lærte man hans Syn at kende, saa kunde man nok faa Øje paa Guds Førelser med Folkene og faa det danske Folk til at tro paa »Guds Kærlighed og Danmarks Lykke«. Saa kunde man skille Faarene fra Bukkene, se hvem der havde været under Guds Førelse, kun Genstand for hans Vilje, og hvem der selvraadigt men omsonst havde sat sig op imod hans Planer. Saa kunde man følge Menneskeslægtens Levnedsløb — ligesom de gamle.

Ja, men der var dog den Forskel, at de gamle ønskede at gennemføre en Historieundervisning, der aldrig stred mod deres Overbevisning om, hvad der var videnskabeligt rigtigt og forsvareligt. Aage Møller veg derimod ikke tilbage for at erklære, at han ikke brød sig en Døjt om Videnskaben.

Overfor denne tydeligt anti-videnskabelige Retning indenfor Højskolen stod en anden Retning, der uden at overvurdere, hvad menneskelig Videnskab kan magte, hævdede, at den maatte respekteres. Den rejste Hovedet paa det samme Møde, hvor Povl Hansen forbød den historiske Kritik at tage Dronning Dagmar fra os, og det var *Anders Vedel*, der her var dens Repræsentant. Han sagde kort og godt: Fakta er Fakta, og man kan ikke holde for meget af Fakta. Historielæreren har en Forpligtelse til at følge den historiske Forskning, for at ikke Fakta og det digtede skal løbe sammen i en Pærevælling. Han støttedes af den nøgterne og klarttænkende *Marius Kristensen*: »Naar det drejer sig om noget, der har med ens Tro paa Gud eller ens Tro paa sit Lands Fremtid at gøre, saa vover jeg mig nødig et Skridt udenfor Kendsgerningerne.«

Historiens Fornyelse i 1920'erne er dog først og fremmest knyttet til Askov med de unge Lærere *C. P. O. Christiansen* og *Hans Lund*. Ingen af dem var direkte paavirket af de gamle Højskolemænd — de kom udefra, og om ikke før kunde det nu mærkes, at Historien havde været dyrket metodisk som Videnskab ved Københavns Universitet i en Menneskealder. Hos Christiansen mærkedes Sporene af, at Erslev ikke blot »brød ned«, men ogsaa byggede op (saaledes i de syntetiske Afsnit i Middelalderens Historie), hos Lund gik vel nok Paavirkningen fra A. D. Jørgensens Historieskrivning dybest. Vidt forskellige som disse to Historikere er, har de været med til at præge den danske Højskole, baade dens Elever og dens næste Lærergeneration frem til denne Dag. Mens Hans Lunds rigeste Felt har været Danmarkshistorien og ganske særlig Sønderjyllands Historie i de sidste Menneskealdrer, har Christiansen ikke kunnet nøjes med mindre end Verdenshistorien (og det »rigtig«, »mondial« Verdenshistorie, ikke bare Vesteuropas) — i de senere Aar med stærk Trang til at genoptage Grundtvigs »universalhistoriske« Motiver. Hans Sans for de store Linjer og Sammenhænge, for Kræfternes Spil og for Tankernes Vækst er genspejlet i hans »Rids gennem Verdenshistorien«. Hans Lund er mere varsom og tilbageholdende paa dette Punkt. I sin Programtale paa Rødding i 1926 sagde han, at han mindre vilde prøve at give Tingenes Tolkning end Tingenes Tale. »Det er ikke vor Opfattelse af Tildragelserne, der er Historiens Hemmelighed, og som det i Mødet mellem Ungdommen og Folkets Minder kommer an paa. Det, vi tror paa, er de historiske Begivenheders egen indre Kraft — til at kaste Lys over Menneskeliv, klare Kræfterne mod hinanden, føde ny Styrke, kalde paa det beslægtede og rejse det til Liv, aabne de vide Udsigter og lade os føle den dybe Sammenhæng bag Overfladebegivenhedernes Blændværk.«

Historien paa Højskolen — og vor Tid.

Vil Historien bevare den Hædersplads, den har vundet igen, paa vore Højskoler i Fremtiden? I de sidste tunge Aar, hvor vor Tilværelse som Folk har været saa stærkt truet, har der igen været en usædvanlig Lydhørhed overfor Historien. Men naar

Freden kommer med sine Kampe og Brydninger, vil saa Historien ikke paany glide i Baggrunden og alles Sind udelukkende være fremadvendt?

Jeg kunde tænke mig, at der før vi aner det, kan rejse sig Spørgsmaal, som det vil ligge nær for Historielærere i den danske Højskole at belyse historisk, — maaske Spørgsmaal, der minder om nogle af de store politiske og sociale Spørgsmaal, der rejste sig herhjemme kort efter sidste Krigs Afslutning. Historien er jo i sin Egenskab af Erfaring nyttig i den Forstand, at af Skade bliver man klog, — saa gælder det blot om at fatte Historiens Moral — for at bruge en engelsk Historikers Udtryk. Men det er ikke saa ligetil, som det lyder, fordi Historien ikke gentager sig og fordi »Tingenes Tale« ikke altid naar os klart og tydeligt. Ellers burde det jo være gaaet Europæerne, der altid har interesseret sig stærkt for Historie, betydeligt bedre end Inderne og Kineserne, der aldrig har beskæftiget sig synderlig med deres Fortid. Det kan jo nok bringe en til at tvivle om Historiens Nytte.

Og dog: Har ikke A. D. Jørgensen og hans Elever ogsaa blandt danske Højskolemænd bidraget til at skabe Forstaaelse af, at den eneste holdbare Løsning af det sønderjyske Spørgsmaal var den, der skete paa Selvbestemmelsesrettens Grund? Mon ikke ogsaa danske Historiekrivers Sans for Udviklingen i det brede Folk har styrket vor Vilje til at fortsætte ad Demokratiets Veje? Hvis ikke, da er der her en stor Opgave at løse for danske Højskolemænd i Dag.

Men det er sandt, at Historiens største Værdi stikker dybere endda. Hvor Historien fortælles ydmygt og redeligt med dyb Respekt for den videnskabelige Sandhed i stort og smaat, der vil den udvide det enkelte Menneskes Erfaringsstof og Horisont. Og det er ingen ringe Ting. Men vigtigere er, at den er egnet til at paavirke Karakteren, fordi den lægger Vægt paa det væsentlige, det der betyder noget. Den giver vort Liv Perspektiv, afdækker dets Rødder og antyder dets Frugter. Derigennem vil den kunne styrke Sansen for det oprindelige, for det rene og det ægte. Og er Synsvinklen Folkets Historie, vil uvilkaarlig den Indsats fremhæves, der peger udover den enkeltes snævre Maal, — den Indsats fremhæves, der kalder paa Ansvarsfølelsen overfor Næsten, Folket

og Livets højeste Magt. Den Historie skal der nok blive Brug for i de Dage, der kommer.

Den svenske Forfatter Alf Ahlberg har for nogen Tid siden sagt, at i en dramatisk Tid — som den vi netop nu gennemlever — er vi stærkt udsat for den Fare: at miste de store Perspektiver og lade Dagens Hændelser fordunkle de større Sammenhænge. Her er der Opgaver, som ingen Historielærer paa Højskolerne i Dag kommer udenom. Men lad os ikke tro, det er let at erkende den rette Sammenhæng. Lad os mindes Erik Gustaf Geijers Ord: »Sammenhæng, hvad er kosteligere, nødvendigere? Ja, men Tingenes egen. Flid, Forsagelse, Ydmyghed, rent Sind maa Historikeren have ligesaavel som Naturforskeren.«

ROAR SKOVMAND.

NORDENS FOLKELIGE OPGAVER I VERDENSHISTORIEN

I.

Synerne er Grundtvigs. Han fordybede sig ikke alene i det gamle Nordens Mindeverden og i Menighedens Samfund med den opstandne Kristus, men fyldtes saadan med Kraft fra disse Livets Kilder, at han maatte virke og vække, maatte ruske Danmark, ja hele Norden vaagent til en Indsats i Verdenshistorien. Nordens Guldalder ligger ikke blot langt tilbage i Hedenold, den ligger foran os og skal ved Aandens og Ordets Kraft oprinde snart.

Norden skal være med til i den kommende Tid at føre Verdenshistorien et Skridt fremad. Historien er nemlig ikke blot en endeløs Meningsløshed af Krige og Blod og Taarer, hvor tit vi end ved at betragte baade Fortid og Nutid kan synes saadan. Den er Menneskeheden Vej mod Lys og Sandhed. Skaberen fører Folkeslagene frem mod stadig sandere og dybere Forstaaelse af det Liv, han med sin Aand indblæste i os, mod en stadig inderligere Tilegnelse af Livet og dets Kræfter — baade dem uden om os i Naturen og dem i os selv. *Verdenshistorien er en Udvikling i Oplysning* — i Klarhed over og Kærlighed til Livet — i Livsoplysning.

Til denne Udvikling har vel alle Folkeslag deres at bidrage. Vi kan lære noget af dem alle. Men mest har dog Historiens *Hovedfolk* at betyde. Det er — efter Grundtvig — ikke dem, der har gjort sig bemærket i Historien ved Udfoldelsen af Magt og Pragt og Herredømme over Folkene. De har tværtimod altid kun kastet Mørke og Angst og Død ind over Menneskeheden. Men Hovedfolk er de, der har bidraget mest til Livsoplysningens Fremgang i Verden, fordi deres Livssyn har haft *universalhistorisk* Sigte, d. v. s. at deres Syn paa Historien og Verdens Tilblivelse

og senere Skæbne har omfattet hele Menneskeheden — ikke blot deres egen Stamme og lille snævre Kres.

Som Hovedfolk regner Grundtvig Jødefolket, Grækerfolket og Nordens Folk. De har »kendeligt grebet ind i det Hele og derved bidraget til at udvikle den ædleste og klareste Skikkelse, hvorunder Menneskelivet nu findes paa Jord«.

Hebræernes Oplysning drejer sig om Menneskets Skabelse og Udspring, om det tabte Paradis og Forholdet til den Gud, der skabte Mennesket og jog det ud af Paradiset. Blandt Hebræerne forberedtes og forudsagtes — gennem Profeters Tale og Folkets mærkelige Førelse — tillige en Hjemvej til Paradiset. Om disse Ting — der jo alle samler sig om Menneskehedens fælles Udspring i Gud — har intet Folk ejet sandere og dybere Oplysning. I denne Sag er Hebræerne da den Dag i Dag Hovedfolket. De kan lære os, at der er kun een sand Gud og derfor kun een Menneskehed. At det eneste Fællesskab mellem alle Mennesker, der kan holde, er dette, at vi har een og samme Gud over vort Liv. Hos Hebræerne er da selve den universale Tanke født. Det største og mest betydningsfulde Skridt fremad, som Menneskehedens Oplysning nogensinde har taget, blev taget i den Time, Troen paa een sand og levende Gud blev løftet op over stridende og kæmpende Folk og Guder. Da begyndte Mennesker at ane, at Gud er Aand og Liv og derfor virker overalt og hos alle Folk.

Grækerne har Sans for det naturlige. I deres Livsforstaaelse har de overalt betonet det guddommelige i det naturlige Menneskeliv. Paa denne Grund har de skabt en Kunst, en Digtning, en Videnskab og Tænkning og en Mytologi, der den Dag i Dag rummer Sandheds- og Skønhedsværdier, som intet Folk kan undvære.

Hos *Nordens Folk* har Livsoplysningen beskæftiget sig med Verdens Ende, med Ragnarok og Jordens Genfødsel. Det højeste i det nordiske Syn er Sansen for Menneskelivet som et Kampliv, der naar sit Højdepunkt i Undergangen — for at genfødes og genopstaa. Nordens Oplysning er præget af Kampen mellem Aser og Jætter, mellem Liv og Død, Lys og Mørke. Men det er ikke kun en Kamp mod andre, det er først og sidst en Kamp i Menneskets Indre. Det er dér Liv og Død tager Livtag med hinanden.

I denne Kamp er det Menneskets Opgave at deltage paa Lysets Side. Ganskevist er Kampen haabløs, thi alle ædle menneskelige Kræfter forgaar sammen med Aserne i Ragnarok. Men alligevel skal der kæmpes, for Kampen er selve Livets Maal og Bestemmelse.

Denne nordiske Anskuelse af Livets Gang og Undergang skal kædes sammen med den mosaisk-kristelige og den græske Anskuelse. Paa Hovedfolkenes fælles Erfaringers Grund skal Menneskehedens Fremgang i Livsforstaaelse ske. Man kan ikke isolere det nordiske Syn fra Guds Oplysning gennem de andre Folk uden at fordærve hele Sagen.

Den nordiske Livsoplysning er imidlertid endnu ikke kommet Menneskeheden til gode. Mens baade Jødelands og Grækenlands Historie- og Menneskesyn er strømmet ud i den almindelige europæiske Kultur, har Verden endnu ikke lært af Norden. Men *nu er Nordens Time kommet*. Da Kanonerne tordnede paa Kongedybet, oprandt ikke blot et nyt Aarhundrede, men en ny Tidsalder i Verdenshistorien, Nordens Tidsalder. Det var Henrik Steffens, der kaldte paa den slumrende Nordens Aand. Han gjorde det, saa det blev »et Vendepunkt i langt mere, men dog ogsaa ret egentlig i mit Liv — — legende med Lynild som en ung Zeus«, han vakte Tro paa »Livskraften i det usynlige, paa Aand og Aandsverden som noget aldeles virkeligt og som en langt højere og kraftigere Virkelighed, end den vi ser for Øjne — —, at Mennesket i det store som i det smaa, i det hele som i det enkelte, staar og falder, stiger og synker med dette Aandens Ord paa Modersmaalet«.

Da begyndte der et Nytaar for Norden: »I mine Tanker blev ved Dønnet over Kongedybet et Nytaar skudt ind, ej blot som et nyt Aarhundrede i Danmarks Tidsregning, men som en Nytaarstid i Aandens Verden.«

Denne nye Tid for Norden skal blive af Betydning for hele Menneskeslægten. Grundtvig tænkte aldrig blot lokalt og nationalt, det var Menneskehedens Udvikling han havde for Øje. Da »Danske Samfund« stiftes i 1839, udtaler han Haabet om lignende Samfund »ej blot i Sverige og Norge, men ogsaa i England, og hvem ved hvor vidt i Kristenheden«, og han udtrykker Ønsket om, at dette Samfund vil »regne hele Menneskelivets historiske

Oplysning med til, hvad der paa hvert givet Sted er Folkelivets Tarv«. Altsaa aldrig en rent national dansk Folkeoplysning. Det tjener allevegne paa Jorden Folkets Tarv bedst, om dets Oplysning sigter paa »*hele Menneskelivets historiske Oplysning*«. Hvis det lykkes at faa en saadan Folkeoplysning skabt i Norden og spredt ud til andre Folk, da har vi Mulighed for »at frembringe en Universal-Historie, hvori Menneskeslægtens store Levnedsløb finder et værdigt Mindesmærke og hele Menneskeslægten sit Vidunder-Spejl. Det er min Drøm — —«.

I Norden skal det nye Lys da tændes. Herfra skal den nye Universal-Historie udgaa, d. v. s. den Historieskrivning, der omfatter hele Menneskeslægtens Udvikling fra Skabelsen i Guds Billede og Syndefaldet, over Kamplivet paa Jorden, til Ragnarok og Troen paa Livets Genfødsel gennem Undergangen, og som derfor ser paa *Kristus som Historiens Midtpunkt* (hvad Steffens havde forkyndt), fordi det alene er gennem ham, Haabet om Opstandelse for det gudskabte Menneskeliv kan finde sin Opfyldelse.

Da Steffens — den Ildsæl — tændte Gnisten i dansk Ungdoms Bryst, begyndte Nordens store Time at oprinde:

Tidsaldrene har og en Nyaarsdag,
 naar Solhvervsaaender svæve over Jorden.
 Da sidst de svæved under Tordenbrag,
 sig vendte Solen morgenrød mod Norden.
 Og aarle vaagned da et Kæmpekuld
 med Kronehjælme af det røde Guld.

Og i Syner saa Grundtvig, hvordan denne Gnist vilde sætte hele Norden i Brand, saa Lyset kom til at skinne for Alverden. Og hvordan det samme milde Lys vilde udbrede sig over Folkene, og en ny Fremtid oprinde med Fred og Frihed for alle:

Et Lys sig da udbreder,
 som trindt i Mark og Skov
 om Liv og Sandhed freder,
 forklarer Friheds Lov,
 som Idræt, Ord og Tanker
 kun holder saa i Skranker,
 at Frihed kan bestaa.

Det kan uden Overdrivelse slaas fast, at alt hvad Grundtvig virkede til folkelig og menneskelig Oplysning og til kristelig Op-

vækkelse i Norden, samler sig om det samme Centrum: *Troen paa Nordens Kald i Verdenshistorien*, paa det Lys, der skal udgaa herfra til folkelig og kristelig Oplysning for hele Menneskeheden.

II.

Nordens folkelige Syn samler sig i Troen paa »det guddommelige Eksperiment« baade i det enkelte Menneskes og i hvert eneste Folks Liv. Der findes en Gudstanke i alt Liv, og Opgaven er at leve den ud i den enkeltes og i Folkets Levnedsløb. Ethvert Menneske og ethvert Folk skal derfor finde sig selv og sit eget Væsen — eller rettere Guds Tanke, som ligger gemt dybt i Folkelivet og Menneskelivet. Livsoplysningens Opgave er altid at lære Mennesker at finde »sin Gud og sig selv«.

I Historien har Folkene hidtil slumret under Fyrsters og Bispers Aag. Men nu er »Stændertiden« forbi og »Folketiden« oprundet. Nu vaagner alle Folkene over Jordens Kres, og Maalet er, at de i Fællesskab, men hver paa sin Maade og efter sin Art, skal søge frem imod Guds Bestemmelse med deres Liv og stræbe at virkeliggøre den i Kamp mod Døden. Derfor skal der *lyde et Aandens levende Ord paa Modersmaalet over hele Jorden*. Det er den Drøm, Grundtvig drømmer, at alle Folk i Verden maa blive aandelig og menneskelig vakt ved et Ord paa Modersmaalet.

I et Forsøg paa at sammenfatte dette nordisk-folkelige Syn kan man opstille 3 Punkter:

1. *Folkeaanderne* er Guds Engle, der giver Folket Liv og Kraft. Hvert eneste Folk har faaet en Folkeand af Skaberen. Gennem et Ord paa Modersmaalet forkynder Folkeanden, hvad der er Guds Tanke med dets Liv. I Mytologi og Poesi glimter denne Gudstanke frem, som den gør det i det enkelte Menneskes Ungdomsdrøm. Folkeslagene er derfor forskellige og skal være det. Guds Skaberrigdom ytrer sig netop i Mangfoldigheden.

2. Bag den nationale Mangfoldighed virker *een og samme Aand*. Alt Folkeliv over hele Jorden rummer Aand af Guds Aand og Liv af Guds Liv. Den Frihed, Grundtvig begærede for det danske Folk, var han derfor rede til at indrømme *alle Folk* paa Jorden, ogsaa dem, som Danmark selv har været med til at

undertrykke. Han viste et udpræget Frisind ogsaa over for det tyske Sprog i Slesvig. »Der er et stort Menneskeliv, som er Roden til alle Folke-Liv, som Grene paa det fælles Stamtræ. Det har vi, som fra Arils Tid tilbad under Asken Ygdrasil, nemt ved at fatte dette Stamtræ maa ikke være goldt som Asken, men skal bære Frugter, som smager af Roden og kommer hele Menneskeslægten til gode, saa Folkene maa ingenlunde hade, ødelægge eller opluge hinanden, men skal som Grene paa det samme Træ hjælpes ad til at modstaa Storme, vinde Læ og give Skygge, mens hver har sine egne Blade, Blomster og Frugter!«

3. *Friheden* for hvert Folk og i hvert Folk er den nødvendige politiske Følge af dette Syn paa Folkelivet som Guds Tanke med hvert eneste Folk og Menneske.

Norden skal være Hjemsted for en Oplysning, der samler sig om disse tre Hovedpunkter. At bringe den ud til Menneskeheden er »Nordens Sag«. Naar derfor ofte »den nordiske Tanke« gøres til eet med Drømmen om en nordisk Union, vil enhver kunne forstaa, at den, der har nemmet en Smule af Grundtvigs store Syner, maa finde Perspektivet lidt kort og afstumpet. Ikke fordi vi tager Afstand fra Tanken om et nordisk Samarbejde paa praktisk-politiske Omraader, men fordi vi nødigt vil slippe Tanken om, at Norden har en verdenshistorisk Opgave og derfor ikke maa blive stikkende i aandelig og politisk Isolation.

Kærnen i denne nye nordiske Oplysning er en Afstandtagen fra »den døde og dræbende Ensformighed«, som præger baade Statslivet og den akademiske tysk-romerske Dannelse i Europa. Den er Menneskeandens og Menneskehjertets Protest mod statslig Ensretning og rationalistisk Videnskabelighed.

Grundtvigs Haab staar til, at England som den forlorne Søn vil kendes ved sin Faders Aand i Norden. Hvis det skete, kunde der ventes Stordaad i den nærmeste Fremtid, saa kunde Verden faa at se, at det gamle Norden var »intet Barbari, hvor man drak Blod af sine Fjenders Hjernesaller, men et Valhal, hvor man gerne drak Forlig i Vin og Mjød med hver ædel Modstander og kæmpede kun for at prøve Styrke og øve sig til den store Strid«.

I Digtet »Om hundrede Aar« har Grundtvigs Drøm om en ny Folkeoplysning i Danmark faaet bestemt Form:

Om hundrede Aar er den danske Tunge
langt mere berømt end det danske Sværd.
Om hundrede Aar er den danske Konge
den eneste Drot, som er Navnet værd.
Om hundrede Aar er den danske Skrift
et Aandens Vidunder af Hjertets Drift.

Om hundrede Aar er den danske Bonde
langt bedre oplyst om de bedste Ting
end nu Professorerne om det onde
og om alle Tyskeres Bukkespring.
Han kender vor Jord i sin bedste Dragt,
han kender den himmelske Godheds Magt.

Om hundrede Aar er et Lys der oppe,
som kaldes »det danske« af Læg og lærd,
det skinner ej op over Bøge-Toppe,
men drejer sig ene om Livets Værd
og alle dets Aarer her indenlands,
hvor Freden er Fylde og Glæden Glans.

Har Nordens Folk nu vedkendt sig disse Syner, eller blev det kun til interessante, men dog alligevel betydningsløse Grublerier ved et Skrivebord?

Den, der under eet forsøger at sammenfatte Nordens Historie gennem det sidste Hundredaar, vil komme til det mærkelige Resultat, at *Norden blev forvandlet* og er i Dag et ganske andet, fordi disse Syner er set og disse Drømme drømt. Nordens Folk er ikke blevet »Grundtvigianere« — det er i hvert Fald kun en meget lille Kres, der kan kaldes saadan, og anderledes bliver det næppe —, men Norden forkynder gennem sin Historie og sit Liv Grundtvigs nordiske Syn. Lyset er blevet tændt i Norden, der *udgaar en Oplysning herfra om de sande Vilkaar for et Folkeliv i Frihed og Tro*. Stærkest lyder denne Forkyndelse gennem Eksemplets Magt, baade i det folkelige og det politiske Liv. Kun i ringere Grad er der fra Norden udgaaet en direkte Oplysning til den øvrige Verden.

a. *Det folkelige Eksempel*. En Undersøgelse af Nordens folkelige Udvikling i det sidste Hundredaar vil vise, at den har været stærkt præget af Grundtvigs folkelige Syn i alle tre Hovedretninger: 1) Kampen for Modersmaalet og Folkeaaandens Ret, Troen paa den nationale Mangfoldighed, 2) bag Mangfoldigheden Troen

paa det fællesmenneskelige, Troen paa alle Folks lige Ret, fordi hvert eneste Folks Liv udspringer fra samme Guds Haand, een Gud — een Menneskehed, 3) Kampen for aandelig og politisk Frihed, fordi den er Vilkaaret for, at Enhed og Mangfoldighed kan trives Side om Side.

En Historiker vil maaske straks udbryde: Jamen, det er jo Nationalliberalisme! — Og Slægtskabet i Idéverdenen er heller ikke til at nægte. Men Nationalliberalismen blev i Danmark som alle andre Steder i Europa kun til Overfladekrusninger hos Akademikerne og Bourgeoisiet. Der var ikke megen Bund i disse Kreses folkelige Forstaaelse, hvad vi har tydelige Beviser for i den danske Nationalliberalismes ufolkelige Ejderpolitik og dens egoistisk betonedede Skandinavisme, der næsten var blottet for nordisk Forstaaelse. Gennem Grundtvig og Højskolen blev imidlertid Ideerne om Folkelighed, Medmenneskelighed og Frihed plantet ud paa selve Folkeageren i Norden, og her fandt de en Jordbund, de kunde gro i. Derfor blev Nordens Skæbne en anden end de Landes, hvis Demokrati kun blev baaret af Nationalliberalismen hos Akademikere og Borgerskab.

I *Tyskland* gik Nationalliberalismen til Grunde, dens rigtige Ideer kom ikke til at præge Udviklingen. Og Grunden ligger dels i, at Partiet i alt for høj Grad var et »Professorparti« — man fik ikke skabt en folkelig Opdragelse, der kunde bære et folkeligt Styre —, dels i, at Folkefrihedstanken var kædet sammen med Enheds- og Storhedstanken. Programmet var »en frisindet Udvikling for hele det store, fælles Fædreland«. Men denne Sammenkobling af Friheds- og Enhedstanken taalte Nationalliberalismen ikke. Da der dukkede en stærk Politiker op, der gennem »Jærn og Blod« virkeliggjorde Enhedstanken og tog hele det nationale Program ud af Hænderne paa de nationalliberale, blegnede ogsaa Liberalismen. 1864, 1866 og 1870—71 tog de nationale Mærkesager fra disse »Stue-Liberalister«. Og naar dette kunde ske, hang det naturligvis sammen med, at deres nationale Begreber og deres Enheds- og Storhedstanker i alt for høj Grad lignede den Bismarcks, der virkeliggjorde dem gennem Krigene. Hvad Bismarck begyndte, blev fuldført gennem Nationalsocialismen og Adolf Hitler, der vovede at bygge Stortyskland alene paa nationale Synspunkter. Resultatet blev, at Liberalismen gik til

Grunde (Punkt 2 og 3), og den nationale Tro blev altbestemende (Punkt 1).

I *Italien* fandt en ganske tilsvarende Udvikling Sted. Det var Giuseppe Mazzini, der repræsenterede den rene Nationalliberalisme. »Det unge Italien«, det nationale og politisk frigjorte Italien, skulde blot være et Led i »Det unge Europa«. Frihed, Lighed og Medmenneskelighed var stærkt klingende Strenge hos de begejstrede italienske Nationalister. Man kæmpede mod Østrigs Herredømme i Italien, og Kampen var forsaavidt en national Kamp, men man kæmpede ogsaa mod den habsburgske reaktionære Enevælde, forfulgte altsaa et politisk Maal af Betydning for hele Europa. Men i 1852 gjorde Cavour Sardinien-Piemont til Italiens Preussen. Til syvende og sidst maatte Østrig styrtes med Magt, hvad der lykkedes Cavour gennem en fiks Udnyttelse af Frankrigs og Preussens anti-østrigske Politik. Enheden blev ført til Sejr. Men i vort Aarhundrede blev Garibaldi's frihedsbegejstrede Skarer til Mussolinis Fascister. Enheden trak som i Tyskland Storheden med sig. Punkt 1 tog Magten, Nationen blev Maalet for enhver Pris. Og et Rige opstod, der aabent erklærede sig for Arvtager efter det gamle Rom.

Vor egen Nationalliberalisme var i Virkeligheden lige saa afbleget i dens Forhold til Ideerne som den tyske og den italienske. Ogsaa den lod sig daare af Magtdrømme, hvad dens Grænsepolitik og dens ganske ufolkelige Skandinavisme er Udtryk for. Den manglede komplet Forstaaelse af de smaa Nationers Ret. Det var vore nationalliberale Førere, der tilbød Island Stillingen som et Amt i Danmark, hvad Islændingene naturligvis afslog — til stor Forargelse for hine den nationale og politiske Friheds Talsmænd, der ansaa Islændingene for lige saa slemme »Op-rørere« som Slesvig-Holstenerne. Og det var dem, der uden at spørge nogen, ganske roligt indlemmede Færøerne og gjorde dem til et Amt paa lige Fod med ethvert andet dansk Amt.

Hvis vi paa Baggrund af Tysklands og Italiens Skæbne betragter *Nordens* Udvikling i det sidste Hundredeaar, er der Grund til at forundres. Nationalliberalismen i Norden var den samme og lige saa præget af Enhedstanken som i de to senere Stormagter. Hvorfor blev Norden da ikke en lille Stormagt? Fordi de folkelige Frihedsideer her blev baaret ud til det jævne Folk gen-

nem en Folkeopdragelse, og fordi der kom et 1864, der knuste Enhedstanken, men for Alvor oprejste Frihedstanken og Troen paa de smaa Folks Ret.

Nordens Historie viser de 3 Punkters Sejr:

Norge: 1. Kampen for norsk Modersmaal og Folkeaaendring præger det sidste Hundredeaar. Vi nævner blot Navnene: Henrik Wergeland, Ivar Aasen, Bjørnson og den norske Højskole efter 1864. Denne Kamp var og er rettet mod Dansken og det danske Præg i Norge.

2. Den nationale Kamp blev baaret af et fællesmenneskeligt Grundsyn. Wergeland var Europæer og Verdensborger. Bag Landsmaal og Højskole stod kristne Mænd, der følte Norges Frihedskamp som et Led kun af hele Menneskeslægtens Fremgang mod Lys og Frihed.

3. Kampen for politisk Frigørelse blev Frugten af den folkelige Rejsning. 1905 med Frigørelsen fra Sverige var en Frugt af Højskole- og Landsmaalsbevægelsen og det folkelige Venstres indrepolitiske Vækkelse.

Finland: 1. For hundrede Aar siden var Finsk et Almuesprog, mens svensk Sprog og Kultur raadede i hele Overklassen. Navne som Lönnrot, Snellmann og Alexis Kivi dækker over Sagaen om en finsk Folkevækkelse i Troen paa Guds Kald til Folket paa dets eget Modersmaal. En Kamp blev ført mod svensk Sprog og Kultur, der førte Finsk i Højsædet i Finland og gav Svensken den Plads, der befolkningsmæssigt tilkommer den.

2. Snellmann var liberal og helt klar over, at de Idealer, der bar hans Kamp mod svensk Sprog og Kultur, havde han bl. a. hentet fra Sverige. Det Finland, der førte sin Nationalitetskamp mod Svensken, var et kristent, demokratisk Finland, og den Højskole, som blev et virksomt Middel i denne Kamp, blev baaret af kristne Kvinder og Mænd. Finland tabte derfor aldrig de medmenneskelige Synspunkter af Sigte.

3. Den politiske Frihedskamp mod Rusland var Frugten af den folkelige Vækkelse. 1905—06, 1917—18 og 1939—44 viste Styrken i det finske Folks Frihedsvilje.

Island: 1. Det islandske Modersmaal og Folkeliv har aldrig været saa stærkt truet af Dansken som f. Eks. Norges og Færøernes. Men en Folkevækkelse har dog ogsaa fundet Sted i Island

til Besindelse paa Folkets gamle Værdier. Her har en Mand som Jon Sigurdsson været af stor Betydning.

2. Islands Folk er kristent og demokratisk og har haft Porten aaben for europæiske Strømninger i enestaaende Grad. Derfor er de medmenneskelige Synspunkter ikke blevet begravet under en islandsk Nationalisme.

3. Den folkelige Vækkelse i det 19. Aarhundrede modnedes til en Kamp mod det danske Herredømme i Landet, der omsider førte til politisk Frihed i 1918 og 1944.

Færøerne: 1. Kampen for det færøske Modersmaal blev begyndt af V. U. Hammershaimb (1819—1909). Som Student i København skrev han i December 1844 en Artikel i »Københavnsposten« i Anledning af en Drøftelse i Roskilde Stænderforsamling af de færøske Skoleforhold, hvor man var enig om at indføre Dansk som tvungent Skolesprog. Han protesterer imod, at alle havde set paa Færøsk som en dansk Dialekt. Han nægter ikke, at Sproget rummer mange danske og tyske Laaneord, da Dansk i 300 Aar har været paatrykt Færingerne som Kirke- og Retsprog, men hævder, at Sproget dog har bevaret sin oldnordiske Karakter, og henviser til, at en Mængde gamle Kæmpeviser og Folkesange lever paa dette Sprog. Sven Grundtvig, som var Hammershaimbs Ven, udgav i Tilslutning til denne Artikel et Skrift: »Dansken paa Færøerne, et Sidestykke til Tysken i Slesvig, betragtet af S. Frederiksen«. Alene Titlen paa dette Skrift maatte vække Opsigt paa et Tidspunkt, da det danske Folk var levende optaget af en Kamp for Modersmaalet i Slesvig. Heri skrev Sven Grundtvig følgende Ord, der den Dag i Dag rummer et klart nordisk Program, og som er i den dybeste Overensstemmelse med det folkelige Syn, som Norden skal forkynde for Verden: »Er det Alvor med de Danskes Følelse for Nationaliteten dette kan først besvares med ja, naar det danske Folk er i Stand til at føle varmt for ethvert Folks aandelige Liv og Udvikling for enhver Nations Rettigheder og Uforkrænkethed og mod dens Undertrykkere, var de endog udgangne af dets egen Midte. Hvem der i Sandhed har fattet og tilegnet sig Ideen om Nordens, om Skandinaviens aandelige Enhed, han har ogsaa erkendt, at det ikke er i denne Enheds Væsen at stræbe enten at fortrænge eller at beherske andre Nationaliteter eller at udrydde

de Ejendommeligheder, der naturlig og historisk har udviklet sig hos de forskellige Grene af det fælles skandinaviske Stamtræ, men meget mere fremdeles at lade disse udvikle sig efter sin særegne Natur og Væsen for atter at lade dem mødes i en rig og frodig Krone.«

Her er det grundtvigsk-nordiske Program udtrykt.

I 1846 skabte Hammershaimb det Grundlag for det færøske Skriftsprog, som endnu bruges. Hans Kamp for Modersmaalet er fortsat af Digteren Frederik Petersen (»Eg oyggyjar veit«) og Joannes Patursson.

2. Den færøske Folkebevægelse er ivrig demokratisk og havde i sit Frembrud stærk Forbindelse med det danske Venstre. Det medmenneskelige Syn bliver holdt højt i denne Bevægelse, der ogsaa har nær Tilknytning til den færøske Højskole.

3. I 1888 stiftedes Færingesamfundet, og i 1902 kom Paturssons Bog »Færøsk Politik«, der danner Grundlaget for Selvstyrepartiet. Kravet om politisk Frihed er endnu ikke blevet opfyldt, men den Dag er ikke fjern, da det færøske Lagting ikke længere kun har et Amsraads Stilling, men raader frit over Øernes egne Sager.

Sveriges Folkeliv er tydeligt præget af de samme nationale, medmenneskelige og demokratiske Ideer. Men her er de paa en mærkelig Maade indbygget i selve Statens Funktion. De har ikke maattet kæmpe sig frem imod en fremmed Kultur, et fremmed Sprog eller en fremmed Stat som de fleste andre Steder i Norden, men er gledet harmonisk ind i det officielle Sveriges Struktur og danner nu et solidt Grundlag for det svenske Folks hele Tænkemaade.

Sammenfatter vi det her helt skematisk opridsede, kan vi nøjes med at henvise til, at det er i de nordiske Folks Kres, Højskolen har faaet sit Voksested. Overalt i Norden er denne Skole med sit fokelige Syn gaaet i Spidsen for en fri folkelig Udvikling, men har samtidig forkyndt en aandelig Enhed mellem alle Mennesker og Frihed for alle Folk paa Jorden.

Norden er blevet Højskolernes Norden.

b. *Det politiske Eksempel.* Mellem Nordens Folk er en Krig utænkelig. Verden kan her se et Eksempel paa, hvordan Folke-

slag, der har haft Modsætningsforhold nok at overvinde — netop paa Grund af saa det ene, saa det andet Folks Krav om Selvstændighed —, har fundet Fred og Frihed med hinanden ved at følge den gamle Grundsætning: Hvad du vil, at andre skal gøre mod dig, skal du ogsaa gøre mod dem.

Uden imperialistisk Politik, ja uden at besidde Kolonier i Ordets almindelige Betydning har norske Søfolk, islandske og færøske Fiskere, svenske Industrierbejdere, finske Skovarbejdere og danske Bønder erobret Verden med deres Hænders Værk og ført Rigdom hjem til Norden. Kolonier kan undværes, hvis Folkene vil vinde indad — i Folkeoplysning og Dygtighed, i Vindskibelighed og Hæderlighed, i Organisation og Samarbejde, i folkelig Fællesfølelse, hvad man taber i Herredømme over andre. Den nordiske Andelsbevægelse og dens Styrke i de nordiske Landes Produktions- og Forbrugsliv er et Vidnesbyrd om, hvad Verden kan lære af Norden i denne Henseende.

Ud fra et Syn paa Mennesket som et Aandsvæsen, skabt af Gud, har de nordiske Demokratier opbygget en Respekt for det enkelte Menneskes Liv, som giver sig Udtryk i sociale Ordninger, der i hvert Fald stræber at give hvert Menneske Mulighed for et personligt rigt aandeligt Liv. Vi er ikke færdig med disse Bestræbelser, men det maa ikke glemmes, at det sociale Demokrati — trods mange Fejltagelser — dog bygger paa en Respekt for Menneskets umistelige Ret til at leve et aandeligt Liv.

I Folkeforbundet førte de nordiske Lande en udpræget Fredspolitik i Fællesskab og efter Samraad. Den Plads i Raadet, som Norden kunde besætte, gik paa Omgang mellem Nordens Lande. Jeg kan ikke se rettere, end at dette Forsøg paa at lade Nordens Fredsrøst lyde mellem Nationerne burde være fulgt med langt større Deltagelse fra de nordiske Folks Side. Norden har virkelig — som ofte paapeget — et folkeligt Frihedssyn, som kunde bidrage til Fred og Frihed mellem Folkene. Et Forsøg paa at vække de nordiske Folks Forstaaelse for denne *udadvendte* folkelige Opgave blev gjort af Den nordiske Folkehøjskole i Genève, hvis Virksomhed — stærkt bygget op paa det folkeligt-nordiske Syn — meget gerne skulde fortsættes ud i Fremtiden. Hvis det er rigtigt, at Norden har en folkelig Opgave i Verdenshistorien,

skulde denne Skole — eller en lignende — gerne have en større Fremtid end Fortid.

c. *Direkte Folkeoplysning udgaaet fra Norden.* I hvilket Omfang har Nordens Folk evnet at sprede det folkelige Syn og skabe en folkelig Opdragelse uden for Nordens Lande?

Saa vidt Nordboerne selv er draget over Havene, har de taget dette Syn med sig og har ofte bygget folkelige Skoler paa det. I *U. S. A.* og *Argentina* finder vi Højskoler som i Norden, og som Udtryk for disse Skolers Syn aftrykker jeg følgende fra Aarskriftet 1926 for Grand View College: »Hvor er det herligt, naar man opdager, at Livet udfolder sig stærkest i Frihed, og at det netop er Livets Mangfoldighed, der fører til Enhed i Fællesskabet. Saa er vi ikke længere i Tvivl om, at Tvang i Retning af Enshed ikke fører til Fællesskab.« Efterhaanden som den friske Tilstrømning af nordiske Udvandrere er ophørt, har disse Skoler maattet kæmpe en haard Kamp for Eksistensen, og det er ikke lykkedes at erobre Amerika for Højskoletanken, bl. a. fordi vore hjemlige Højskoler i de sidste Tiaar har været ved at tabe de verdenshistoriske Synspunkter af Sigte til Fordel for Aakjær og Hjemstavnsbevægelsen.

I *Schweiz* findes en virkelig levedygtig Folkehøjskole, grundlagt af Fritz Wartenweiler, der er stærkt paavirket af Danmark. Det gamle demokratiske Schweiz har sikkert ogsaa mange Forudsætninger for at skabe en virkelig folkelig Oplysning, selvom det ikke ejer et fælles Modersmaal. Den kristne, demokratiske, etiske Indstilling præger vel af samme Grund Wartenweilers Virke mere end det folkelige Nordens. Men Sagen er bag alle Forskelle den samme. I »Aus Schweizer Volksbildungsheimen« fra Juli 1941 udtrykker Wartenweiler den saadan: »Wir wollen bleiben, was wir sind (vi vil vedblive at være, hvad vi er — det nationale). Wir wollen von andern lernen, was Wert hat (vi vil lære af andre, hvad der har Værdi). Wir wollen werden, was wir sollen: Ein einiges Volk von Brüdern, ein Brudervolk den andern Völkern (Vi vil blive, hvad vi skal: Et enigt Folk af Brødre, et Broderfolk for de andre Folk).

I *Tyskland* fremstod efter 1918 en lang Række meget forskelligeartede Højskoleforsøg. Maalet var gennem den nye tyske

Ungdomsbevægelse, som bl. a. prægede Vandrefuglene, at forme en ny Opdragelse i det sønderknuste Tyskland. Bevægelsen var stærkt idealistisk, ofte kommunistisk præget, men var desværre uden dybere Forstaaelse af Folkefællesskabet og led derfor af en individualistisk Anarkisme, som gjorde den virkelighedsfjern og kraftesløs overfor de tunge Problemer, den tyske Hverdag havde at tumle med. Typisk var den af Heinrich Vogeler i Worpsswede skabte »Arbejdsskole«, der skulde tjene som »Aufbauzelle« for det klasseløse Samfund. I Wickersdorf i Thüringen blev »Freie Schulgemeinde« af Dr. Gustav Wyneken siden omdannet til »Thüringer Volksbildungsarbeit«, en hjemstavnsbetonet Lejrskole. I Hamburg oprettedes en »Jugendhochschule« i nogen Grad efter dansk Forbillede. I Stuttgart oprettede i 1918 en fritysk Fører, Arkitekt Albrecht Merz, en Ungdomsskole med det Formaal at udvikle den kunstneriske Sans, der mentes at ligge gemt i alle Mennesker. Frie Folkehøjskolesamfund har eksisteret i Jena, Kassel og Bebra. I 1923 fandtes i Tyskland mange »Skolehjem«, hvor ca. 25 voksne unge (som Regel Arbejdere) sammen med 2 Lærere i 4 Maaneder studerede Spørgsmaal, som de unge selv stillede (som Regel om Marx, Hegel, Kant, Goethe, Nietzsche eller Verdensøkonomi, Filosofi og Livsanskuelse). I de store Byer fandtes Aftenhøjskoler i Hundredevis, og i 1925 blev der i Meissen afholdt en »Nordisk-tysk Folkehøjskoleuge«.

Enkelte af dem, fra hvem Initiativet til alt dette udgik, havde nogen Forstaaelse af den nordiske Højskole, det gælder f. Eks. en Mand som Johs. Tonnesen, men de allerfleste var uden virkelig Forstaaelse af det folkelige Syn. Det hele faldt derfor noget forvirret ud, omend man bag Forvirringen kunde øjne en ærlig Søgen og et velment Forsøg paa at mobilisere Tysklands aandelige Kræfter efter 1918. Mange frygtede en Socialisering af Tyskland uden den fornødne aandelige Forberedelse gennem Skabelsen af frie og gode Mennesker. Man vilde en »Aandens Socialisering« ved at opdrage en Mennesketype, der var indstillet paa at leve i Fællesskab. Mange af disse idealistiske tyske Skolefolk var kristeligt indstillede, og selvom det hele strandede, kan der nok være nedlagt Spirerne til et Tyskland, som vi — paa Linie med Bekendelseskirkens Tyskland — kan finde sammen med.

England har kun i ringe Grad lært af Nordens Højskoler. Der findes en walisisk Højskole, »Coleg Harlech«, der er et Centrum for de folkelige walisiske Bestræbelser. Dertil kommer Fircroft, som Tom Bryan paa direkte dansk Inspiration oprettede 1909, og en Pige højskole i Hillcroft. I Avoncroft findes en landbrugsfaglig præget Ungdomsskole og i Woodbroke en Slags udvidet Højskole. En hel Del Danske har besøgt disse Skoler, og en vis Forbindelse har gennem Tiden været holdt levende. I Forbindelse med Fircroft er der sat et Oplysningsarbejde i Byerne i Gang, »Adult education«. Det er mest for unge Arbejdere, men Oplysningen er mindre politisk præget end paa Fastlandet.

Selv i *Frankrig* har Højskoletanken sat Skud. I Champagne har Paul Passy, som har været Lærer ved den internationale Højskole i Helsingør, i 1927 sat et Højskolearbejde i Gang.

I *Polen* rejste Fritz Seefelt sit »lille Vallekilde«, og i Krakau fandtes der ogsaa et Højskolearbejde.

Naar vi saa dertil nævner *Japaneren* Kanji Kato, der i Begejstring for den danske Højskole rejste en lignende Skole i sit Hjemland, har vi vist faaet et Indtryk af, hvor vidtspredte disse Mellemkrigstidens Højskoleforsøg var.

I denne Forbindelse (Højskoletankens Udbredelse over Verden) maa Peter Manniches internationale Højskole nævnes. Den Skole har allerede betydet meget og vil faa endnu større Betydning efter denne Krig, hvis den helt ud bygger paa det folkelige Syn, som det er Nordens Sag at oplyse Verden om.

I nær Forbindelse med Højskolen staar *den lingske Gymnastik* med dens romantiske Ide: Legemet som Aandens Bolig og Redskab, et værdigt Hus og et lydigt Redskab for den vakte Menneskeand. Lingiaden i Stockholm, hvori deltog 37 Nationers Ungdom, viste, at Norden paa dette Omraade og ud fra et sandt nordisk Syn paa Sammenhængen mellem Aand og Legeme har lært Verden noget, der kan danne Grundlaget for en stærk og sund Ungdomsopdragelse. Utvivlsomt er der langt igen, inden Lings store Ide virkelig præger den legemlige Opdragelse over hele Jorden. Men at der ligger en Opgave for Nordens Folk her, er givet.

— — —

Skal de folkelige Opgaver, som her blot er antydet, løses af de nordiske Folk i Fremtiden, maa der skabes et Centrum for Grundtvigs Tanker om Nordens verdenshistoriske Indsats, et Centrum af den Art, som C. P. O. Christiansen drømmer om at skabe ved Göteborg. At støtte den fællesnordiske Højskoles Rejsning er at være med til at styrke Nordens folkelige Bevidsthed og Ansvarfølelse over for alle andre Folk i Verden.

POUL ENGBERG.

LÆREN OM LIVET — EN LÆRE FOR LIVET?

I Aaret 1900 holdtes i Juli paa Askov et Møde for Fysiklærere ved de lærde Skoler med det Formaal at faa drøftet, hvilke Mangler der klæbede ved den daværende Undervisning i Naturlære, et Begreb, der omfatter de to Naturvidenskaber Fysik og Kemi. Paa dette Møde, der i Skolens Efterretninger fra det paa-gældende Aar betegnes som særdeles vellykket og ogsaa formodes at have medført praktiske Resultater i Undervisningen, holdt Jacob Appel et Foredrag med Titlen: »Naturforskning og Almendannelse«, hvori han tog Sigte — ikke saa meget paa de Skoleformer, der repræsenteredes af de forsamlede Lærere, men i nok saa høj Grad paa Folkehøjskolens Undervisning i de nævnte Fag; Almendannelse gaar jo forud for Fagdannelse i Højskolearbejdet.

Ganske vist er det almindennende senere blevet stærkt understreget ogsaa i Skoleordningerne for Eksamensskolerne, men det forhindrer ikke, at Undervisningen i disse Skoler ofte lægger Hovedvægten paa rent faglig Dygtiggørelse. Gymnasiasten, der forbereder sig til matematisk-naturvidenskabelig Artium, fornemmer klart, at han allerede er inde under Specialiseringen, Matematikken og de øvrige exakte Fag optager det meste af hans Tid, Humaniora træder stærkt i Baggrunden, og om egentlig Almendannelse bliver der i Reglen ikke Tale.

Men hvordan i Højskolen? Her venter ingen Eksamen med ubønhørlige Krav om saa og saa mange Points i Hovedfagene, og selv om vi har faaet en Særfagsundervisning, ja selv om — det skal indrømmes — vi i stigende Grad har været Vidne til, at nogle, med senere Faguddannelse for Øje, har følt sig fristet til i nogen Grad at negligere humanistiske Fag til Fordel for Matematik, Kemi og Biologi, saa er Rammerne saa vide i den frie Undervisning, at Horizontudvidelsen ikke behøver at hæmmes deraf. Na-

turvidenskaberne har deres faste Plads paa Højskolens Timeplan, og Spørgsmaalet er blot, i hvor høj Grad de kan tjene denne Skoleforms Formaal: at give Ungdommen den Almendannelse, som den har behov, og at bibringe den et Fond af Kundskab, der er mere end en Hob tørre Kendsgerninger om Naturen og dens Love, om Menneskeslægtens Historie og dens Frembringelser i Digtning, Billedkunst og Teknik. God Sagkyndighed er en *Dødvægt* for et Menneske, men alsidig Dannelse en værdifuld *Ballast*.

Paa det omtalte Fysiklærermøde gav Jacob Appel en Definition af den Almendannelse, som Højskoleelever skulde erhverve sig gennem Undervisningen, idet han udtalte: »Almendannelse — bestaar i et personligt, forstaaende Forhold til Kultur, til Aandslivet, som det ytrer sig paa de forskellige Omraader«. Ved forstaaende Forhold til Kultur menes Kendskab til Hovedtrækkene af den historiske Udvikling paa de forskellige Kulturomraader samt en Forstaaelse af Samtidens Kulturarbejde: »— at erhverve sig Almendannelse gennem Undervisning betyder det samme som at arbejde paa at klare sig sit Slægtleds og dermed sin egen historiske Stilling«. Betydningen, hvori Appel bruger Udtrykket »almendannende Undervisning«, er, som af ham selv paapeget, dækket af et andet, nemlig »folkelig Undervisning«, som tydeligere peger hen paa sit Maal: at give Hjælp til personlig Udvikling og aandelig Frigørelse.

Hvilket Materiale staar nu til Raadighed for den Lærer, der med hele sin Personlighed vil gaa ind for en saadan almindannende eller folkelig Undervisning med dette Formaal for Øje? Hvilke Kilder har han at øse af?

Modersmaalet og Historien har fra Højskolens første Dage staaet og staar stadig som de centrale og bærende Støtter i dens Opdragergerning; »kristelig-historisk-poetisk« har man kaldt den Undervisning, som Højskolen meddeler Ungdommen, og omkring denne Kærne staar som Stræbepiller de øvrige Højskolefag: Samfundslære og Litteratur, Matematik, Naturlære og Sundhedslære. Med disse Fag er givet et rigt Materiale — mer end rigeligt kunde man hævde — for den unge Mand eller Kvinde, der forlader Hverdagens Dont for paa Højskolen at hente Fornylse eller udfylde Hullerne i sine Kundskaber. Igennem de nævnte Fag har

den danske Folkehøjskole søgt at yde en Undervisning, der kunde opfylde Grundtvigs Krav om »en hensigtsmæssig Dannelse, der virkelig var *en Skole for Livet*«.

Men Materialet behøver ingenlunde at være bundet af forud afstukne Grænser — ja, det er i Virkeligheden saa vel i Mængde som Indhold uden Afgrænsning, og en folkelig Undervisning maa have frie Hænder til inden for sin Tidsalders Kulturliv at udvælge, hvad den finder egnet i den Opdragergerning, der tager Sigte paa Personlighedsudviklingen og den aandelige Frigørelse. Udviklingen kan ikke lægges i Lænker, og paa Omraader, hvor en Tidsalder sætter sit Præg og omformer Menneskets materielle og aandelige Liv, maa ogsaa den folkelige Undervisning og Opdragelse følge med Tiden og Udviklingen: Skolen skal være en Skole for Livet, men *det er Livet, der danner Skolen, og ikke omvendt*.

Den rivende Udvikling, der i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel havde kendetegnet Naturvidenskaberne, kunde nok saa Tvivl og Uro i unge Sind, for hvem Problemet Tro og Viden var brændende, og netop paa dette Punkt havde Professor la Cour ved sin stærke Personlighed, sin urokkelige Tro og sjælelige Harmoni været sine unge Elever en trofast Støtte. Jacob Appel var blandt de unge, der i det københavnske, akademiske Liv havde maattet tage Stilling til dette i Tiden saa brændende Spørgsmaal, og Samværet med Poul la Cour i de unge Aar, inden han fortsatte sin Uddannelse paa Polyteknisk Lærestalt, har utvivlsomt været en Kraftkilde i Kampen for det Livssyn, der ene kan føre frem til Helhed og Harmoni i en kristen Naturforskers Liv. Poul la Cours Lærergerning og hans aldrig svigtende Kærlighed til Videnskaben er faste Holdepunkter for Naturfagernes berettigede Plads blandt de almindelige Fag i en folkelig Opdragelse. Han skabte Traditionen, og Jacob Appel førte den videre ved at tage Arven op. Naturvidenskabens Opsving satte Præg paa Kulturudviklingen, den videnskabelige Tænkning var undergaaet en Ændring i det forløbne Aarhundrede, ogsaa den aandeligt vaagne Lægmand modtog Impulser fra Naturforskningen i sin Tagen Stilling i mange af Livets Spørgsmaal, og det var derfor med fuld Ret, at Appel kunde vise hen til Naturfagene og rette et Krav til danske Lærere om at

vide disse Fag en større Opmærksomhed, end de ellers almindeligvis blev tildelt i de almindelige Skoler. Vel var det især Fysikken, Jacob Appel drog i Felten for i sine Bestræbelser for at give Naturvidenskaberne en værdig Plads ved Siden af de humanistiske Fag — Fysikken stod jo hans Hjerte nærmest, som forstaaeligt er, naar hans nære Samarbejde med Poul la Cour tages i Betragtning — men ogsaa Naturhistorien, hævdede han, har sin store Betydning som almindelig Fag.

Men hvordan kan nu de exakte Fag tjene den folkelige Opdragelse? I Følge deres Natur er de jo strengt metodiske, men er Metodik ikke noget kunstigt, der vil hæmme en Undervisning, der frem for alt maa bære et personligt Præg? Kan det blive andet end tørre Fakta, der blot gives Kolorit ved at blive serveret i populariseret Form? Bliver det andet end en besk Pille overtrukket med Glasur — Populærvidenskab er jo ofte saa tilsukret, at den er til at faa Kvalme af?

Hertil vil jeg svare, at naturligvis kan en metodisk Videnskab ikke undvære Metode, — heller ikke naar den skal gives i almentilgængelig Form. Metode maa der til, det gælder blot om at finde den rigtige, og her paa Askov har en ganske bestemt, *den historiske Metode*, staaet i Forgrunden. Poul la Cours »Historisk Matematik« og la Cours og Appels »Historisk Fysik« vil blive staaende som Portaler, hvorad Højskoleungdom kan søge ind til en dybere Indsigt i disse Fag, og selv om Opfattelserne af Naturlovene vil ældes og skifte, vil den historiske Metode ikke forældes, idet der til enhver Tid i den folkelige Opdragelse vil være Behov for at vide, ad hvilke Veje Menneskeslægten under Tidernes Gang er naaet frem til ny Erkendelse. Det er en væsentlig Side af Kulturudviklingen, af *Menneskeaaendens Udviklingslære*, der i denne Metode aabnes Blik for: Historien om, hvordan Mennesket til enhver Tid har søgt at klargøre sig sin Stilling i Universet og danne sig et Verdensbillede. Det er et af Livets centrale Spørgsmaal, disse Videnskaber peger paa, — ja mere end det — som de tvinger den enkelte til at tage Stilling til, hvad enten han er Forsker eller Lægmand med Sindet vaagent for dette Problem.

Matematikken, Astronomien og Fysikken repræsenterer den Side af Naturvidenskaben, der vender udad mod det materielle Univers, men ogsaa *Biologien*, Læren om de levende Organismer,

der mere end det i Reglen betones, ogsaa er en Lære om det levende Menneske, baade som Individ og Samfundsborger, er en Side af Naturvidenskaben, der kræver sin Plads i en Undervisning, der med fuld Ret vil kaldes almen og i levende Kontakt med sit Slægtleds historiske Stilling. Biologien saavel som Naturlære er vor Hjælpekilde, naar vi i vor Tilværelse søger Klarhed over *Udvikling og Sammenhæng*. Aarsagsloven taler direkte til os om Sammenhæng i Naturen, om streng Lovmæssighed, der paatvinger os logiske Slutninger ogsaa i andre Forhold. En biologisk Disciplin, Udviklingslæren, har i særlig Grad bidraget til at føre moderne biologisk Videnskab frem, ligesom den ogsaa paa andre Omraader har lært os at søge Udvikling og Sammenhæng.

Matematik og Fysik, taget historisk, er begge et Kapitel af Udviklingen, og for Biologien gælder det samme: I Glosen Naturhistorie er det historiske understreget!

Inden jeg gaar over til en Vurdering af Biologiens Stilling blandt Højskolefagene og dens Betydning i en almindennende eller folkelig Opdragelse, skal Udviklingen kort ridses op, saadan som den har formet sig i de hundrede Aar, der har været tilbuddt dansk Ungdom en Undervisning, der ikke blot skulde give Mulighed for Kundskabstilegnelse, men ogsaa være en Forkyndelse til aandelig Berigelse.

I det 19. Aarhundredes første Halvdel var Aandslivet præget af overvejende humanistisk Dannelse. Et matematisk-naturvidenskabeligt Fakultet eksisterede endnu ikke ved Københavns Universitet, dette femte Fakultet oprettedes først i 1850, og af de fire bestaaende havde det teologiske fra gammel Tid haft Hævd som det fornemste, Rets- og Statsvidenskab stod nærmest i Stampe i Aarene omkring 1800, og tilbage stod saa det medicinske og det filosofiske Fakultet, der delte Naturvidenskaberne imellem sig, men hvor de dog nærmest behandledes som Hjælpevidenskaber. De matematisk-fysiske Fag doceredes ved de filosofiske Lærestole, mens Naturhistorien næsten udelukkende blev varetaget ved de medicinske, og tilsyneladende havde Naturvidenskaben hvilet i en dyb Tornerosesøvn hele det foregaaende Aarhundrede igennem. Stort set havde biologisk Forskning kun været optaget af et forberedende Arbejde med at beskrive og klassificere Dyr- og Plantearter, et nødvendigt Arbejde ganske vist, men som dog ikke

kunde vente større Interesse hos Menigmand. Humaniora var altsaa Dannelsesgrundlaget i Embedsmandsklasserne, hvorfra Oplysningen skulde brede sig til de øvrige Befolkningslag.

Ved Aarhundredets Midte var Fysikken paa Fremmarch mod en gennemgribende Omformning af Menneskets ydre Levevilkaar, en Milieuændring, som vel nu har kulmineret. Dermed være ikke sagt, at den er standset, for naturligvis vil ogsaa Fremtiden rumme nye Opdagelser paa Fysikkens og maaske endnu mere paa Kemiens Felter. Opfindere og Teknikere vil ogsaa i kommende Tider velsigne os med Vidundere, der skal gøre Livet lettere at leve, men det væsentlige, som vi i Følge vore naturlige Betingelser, vort Sansesystem og øvrige fysiologiske Udstyr kan begære af disse Teknikkens Forældrevidenskaber, det har vi allerede faaet i Løbet af det Aarhundrede, der er forløbet, siden de fysiske Videnskaber for Alvor begyndte deres Sejrstog. Teknikken har muliggjort en Udvidelse af Hastighedsgrænserne i en saadan Grad, at vi nærmer os den fysiologiske Grænse for, hvad vi kan byde vor Organisme. Menneskene ønskede at komme i Forbindelse med hinanden over store Afstande, at gribe og opmagasinere Syns- og Lydindtryk, og i stadig rigere Maal er Kravene blevet opfyldt gennem Teknikkens Triumfer. Telegraf og Telefon, Fonograf og Radio, Fotografi og Film har udvidet vore Sansorganers Aktionsradius i en Grad, der langt har overgaaet selv Fantasternes Forventninger. Mennesket ønskede at beherske ikke blot Jorden, men ogsaa Oceanerne og Lufthavet, og Teknikken var Lampens Aand, der bønhørte ham og satte ham i Stand til at udvide sit Domæne over Elementer, der fra Naturens Side var forbeholdt hans Medskabninger, Fiskene og Fuglene. Mennesket vilde ikke lade sig nøje med sin egen Muskelkraft, men ønskede at tage Kræfter, der var Millioner Gange større, i sin Tjeneste, og Teknikken var atter den hjælpsomme Aand, der rede til at efterkomme sin Herres Vilje skænkede ham Arbejds- og Kraftmaskiner. Den tekniske Revolution gav Naturvidenskaben en Førerstilling, og for Opdragelsen blev Følgen, at Naturlæren steg i Agtelse og blev et vigtigt Undervisningsfag, og som jeg begyndte med at fastslaa ved at henvise til Fagets Traditioner paa dette Sted: af stor almindennende Værdi.

I vore Dage oplever Biologien et lignende Sejrstog. Som Fy-

sikken og de tekniske Videnskaber maa ogsaa Biologien staa i det praktiske Menneskelivs Tjeneste, og det er ikke smaa Krav, vi retter til den. Da Genstanden for dens Forskning er selve det organiske Liv, synes vi, at det er rimeligt, at Frugterne af det Arbejde, der udføres paa de biologiske Institutter, vil vise sig næringsrige for vor Organismes Trivsel og Velfærd. Vi ønsker alle at leve længe og lykkeligt, fri for Smerte og Sygdom. Vi kunde ønske at raade over en positiv Eugenik, der satte os i Stand til at forbedre den kommende Slægt, legemligt og sjæleligt. Vi venter af den moderne Arvelighedsforskning, at den i Samarbejde med sin Forbundsfælle, Celleforskningen, skaber Mulighed for at fremstille nye forædlede Racer blandt vore Husdyr og Kulturplanter, Racer, der kvantitativt og kvalitativt forøger Udbyttet af Landbrug og Havedyrkning. Paa alle Erhvervslivets Omraader vil der være Opgaver at løse for den eksperimentelt arbejdende Biolog, ikke blot saadanne, hvor Dyre- eller Planteriget er taget i Menneskets Tjeneste, men ogsaa i Industri, Minedrift og Transport, thi i alt, hvad vi Mennesker beskæftiger os med, vil der være Vekselvirkning mellem Arbejdet og Arbejderen, en Vekselvirkning af biologisk Art!

En Del af Ønskerne er blevet opfyldt. Gennemsnitslevealderen er sat i Vejret med nogle Aar, smertestillende Midler og hygiejniske Foranstaltninger har betydet taaleligere Levevilkaar, og vi er i Stand til at føre Kontrol med en Del livsfarlige Sygdomme, som blot for en Menneskealder siden kunde affolke store Landomraader. Samarbejde mellem Biologer og Teknikere vil forberede en ny industriel Revolution, naar Verdens Oljereserver er udtømt, og Tropernes umaadelig rige Plantevækst staar for at skulle tjene som biologisk Kraftkilde. Julian Huxley paapeger i sin Bog »What dare I think?« Faren for en økonomisk Revolution, naar Verden faar et nyt Proletariat over sig, agrikulturelt i Stedet for industrielt, tropisk i Stedet for tempereret, sort og brunt i Stedet for hvidt, og Følgerne deraf skulde blive ulykkebringende for Menneskeheden ved sin gennemgribende Ændring i Verdens økonomiske og sociale Struktur.

Ganske som Fysikkens og de tekniske Videnskabers enorme Opsving i det 19. Aarhundrede allerede har medført en Omformning af vort ydre Milieu, vor Levevis og Tænkemaade, saadan

bebuder moderne biologiske Filosofer, at den hastigt fremadskridende Udvikling, forberedt i det 19. Aarhundrede og tagende Fart i det 20., som de biologiske Discipliner, Biokemien, Arveligheds- og Celleforskningen og den eksperimentelt arbejdende Udviklingslære, nu er inde i, vil faa langt radikalere Virkninger gennem Tilfredsstillelsen af Menneskets Krav end Opfyldelsen af de Ønsker, man stillede til Fysik og Teknik, fordi Mennesket nu vil blive direkte i Stedet for indirekte berørt. *Mennesket er et biologisk Væsen, en Organisme i Vekselvirkning med den øvrige organiske Verden; en Ændring af det biologiske Grundlag vil medføre en Ændring af det biologiske Væsen, Mennesket!*

Biologien vil stadig trænge sig paa som et nødvendigt Supplement i Undervisningen, fordi den mere og mere vil gribe ind i vort Dagligliv og præge vor Tænkemaade. Men ogsaa for dette Fags Vedkommende maa vi have et vaagent Øje for den Fare, der ligger i først at tænke paa den rent faglige Viden, den blot og bart golde Ophobning af Enkeltheder, som er uden Værdi, hvis de ikke bringes i Sammenhæng. Udviklingslæren har givet Naturforskningen et Perspektiv, som har sat Spor i fremragende Resultater, baade i vor teoretiske Viden og i det videnskabelige Arbejde, som tjener det praktiske Liv. Begge disse Sider af Faget maa en ansvarlig Undervisning vise tilbørlige Hensyn, hvis den skal løse den dobbelte Opgave at oplyse om Videnskabens Stilling i Dag samt give et praktisk anvendeligt Kundskabsfond.

I Eksamensskolen har Biologi sin faste Plads i fuld Anerkendelse af, at Faget tjener et almindende Formaal, og Gymnasiets Undervisning deri har til Hensigt (Kgl. Anord. 9. Marts 1935) ikke blot at meddele Ungdommen Specialkundskaber, men tillige at give den »Indblik i Sammenhængen i den levende Natur«. Gennem en Belysning af Gensidighedsforholdet mellem de forskellige biologiske Fag søger man at naa frem til at give en Fremstilling af Menneskets Stilling i Naturen, ligesom det ogsaa tilstræbes mere og mere ved en Omtale af Biologiens Historie at kaste Lys over nogle af de Stridsspørgsmaal, som har optaget den videnskabelige Verden, og som til visse Tider har givet Genklang uden for Specialisternes snævre Kred. Biologiens grundlæggende Spørgsmaal: Hvordan er Livet opstaaet, og hvordan er dets inderste sande Natur? er Problemer af almen Interesse, som

i Forbindelse med Skildringen af Kampen mellem Mekanister og Vitalister er et værdifuldt Undervisningsstof, fordi det altid vil være aktuelt at diskutere Menneskets Syn paa dets Oprindelse.

Moderne Biologiundervisning bør heller ikke undlade at understrege den Tilknytning, Faget har til Psykologien. Ved at omtale den eksperimentelle Dyrepsykologi, Forholdet mellem Instinkt- og Fornufthandlinger hos Dyr og Mennesker samt Nervesystemets og vore Sansers Fysiologi bør det gøres klart, at en Helhedsbetragtning af Livet ikke opnaas ved Viden om Organismens Struktur samt de fysisk-kemiske Funktioner alene, men at ogsaa andre, specielt psykiske Faktorer maa tages i Betragtning for at naa hen imod Fuldkommenhed i Billedet.

For mange unge kan Problemet om Livets Oprindelse og den Strid, som dette Spørgsmaal har givet Anledning til mellem Videnskaben og den kristne Kirke, volde store Vanskeligheder, hvad der er forstaaeligt nok, naar vi tager i Betragtning den Forbitrelse, Kampen har været ført med. Paa den ene Side Troens Dogmefasthed, der ikke spørger om Beviser, men om blind Underkastelse og Autoritetstro, og paa den anden Side Videnskabens Kritik og Krav om kun at akceptere som Sandhed, hvad direkte kan underbygges gennem Iagttagelse og Erfaring. Man hilser med Glæde, at den moderne Skolebog ikke gaar af Vejen for dette Problem, men stiller det op for Eleven og derved giver Faget et videre Perspektiv ved at paapege, at det ikke alene skal være en Kilde til saglig Viden om den omgivende Natur og dens store Mangfoldighed af Former, men at det ogsaa handler om os selv og vor Tagen Stilling til et af Menneskets allerstørste Problemer gennem Tiderne: at forene, hvad vi erkender med vor Fornuft, og hvad vi af Hjertet tror!

Naturligvis er jeg ikke saa optimistisk at tro, at alle Naturfaglærere i den højere Skole tager dette Stof op til Belysning, men alene det, at der i Skolebøger tegnes en Linje førende derimod, er Tegn paa, at man i Undervisningen gør sig bevidst, at ogsaa den moderne Biologi har Indflydelse paa vor Opfattelse af aandelige Spørgsmaal, og dette i stadig højere Grad jo mere den kommer til at præge Nutidens Mennesker, f. Eks. gennem den nyere Skønlitteratur, der har vist stigende Tendens til at hente Emner fra Biologiens Omraader. For at illustrere den her nævnte

Side af Biologiundervisningen skal kort citeres, hvad en Bog for Realklassen skriver om Livets Oprindelse (Mogens Lund: Biologi-Bog): »Desværre har ingen menneskelige Øjenvidner overværet disse Begivenheder, og vi savner derfor Bevis for, at Arterne virkelig har udviklet sig af hverandre. Men vi savner ogsaa Bevis for det modsatte: at de er opstaaet fuldt færdige uden noget jordisk Ophav; alle vore Erfaringer modsiger i Virkeligheden en sliq Paastand. Naar den overhovedet spiller en større Rolle, er det fordi somme Mennesker tror, at hvis den falder, ramler alt, hvad der hedder Kristendom. Desværre kan ikke alle Biologer siges fri for at have pustet til en sliq Opfattelse, og derfor bør det her siges, at den er fuldkommen vrang. De gammeltestamentlige Skabelsesberetninger er selvfølgelig ikke bindende for den kristne Tro, og der er vel næppe heller nogen førende protestantisk Teolog, der har noget imod Udviklingstanken.«

Paa denne Maade søger en Skolebogsforfatter at gøre sit Fag mere almindennende ved at vise hen til Omraader af Menneskelivet, der grænser op til eller direkte berøres af Faget. Hvor meget mere kan vi saa ikke faa med af dette værdifulde Stof i den frie Ungdomsundervisning, hvor vi ikke i første Række skal lægge Vægt paa en Mængde Detaljer, men hvor vi fortrinsvis maa søge at trække de store Linjer op. Dermed er ikke sagt, at Detaljerne skal forsvinde; de har deres Værdi, idet Helhedsindtrykket først opnaas, naar vi aner, hvordan Enkelthederne, Brudstykkerne af Sandheden, svarer til hinanden i den store Mosaik, uden at vi dog behøver at raade over alle Brikkerne for at se, hvordan det »færdige« Billede vil tegne sig for vore Øjne. Lad Detaljerne glemmes igen, naar blot det er lykkedes at fornemme Helheden; de har haft deres Mission, nemlig den ikke uvæsentlige, at lade os forstaa, at Nøjagtighed i Iagttagelser og de Slutninger, vi drager deraf, er en uomgængelig Betingelse for at opnaa et troværdigt Billede af den store Sammenhæng.

Undervisningen bør ogsaa erkende den videnskabelige Forsknings Begrænsning, thi vel har Kulturmennesket faaet dybere Indsigt i Livets Love og Midler i Hænde til at tage Kampen op mod Farer, der truer Organismen, men *Livet* er lige gaadefuldt. Den moderne Biologi citerer Nicolaus Steno:

»Skønne er de Ting, vi ser,
skønnere, hvad vi forstaar,
skønnest det, vi ikke fatter.«

At erkende vor utilstrækkelige Viden maner til Forsigtighed, saa at vi ikke kritikløst bruger Videnskabens Teorier som Dogmer, naar Mening staar mod Mening i vore Drøftelser. Derfor maa en Undervisning i Biologi og Naturhistorie lige saa lidt som i de øvrige Naturfag gøres dogmatisk, men skal aabne Mulighed for den enkelte Elev til paa Grundlag af egen Indstilling og Tankevirksomhed at ytre Tvivl og Kritik over for de Teorier, som Forskerne opstiller, og som de ganske vist tror er sande, men kun i den Udstrækning, vore hidtidige Erfaringer tillader at betragte dem som sande.

Vilh. Rasmussen har skrevet om Tvivlen og Kritikken, at de er Aarsag til vor Erkendelses Vækst i de sidste Aarhundreder, de har baade været rettet udad mod andres Paastande og indad mod den enkeltes egen Sansning og Aandsvirksomhed, de har skærpet Blikket for egne og andres Fejlkilder, men tillige stemt Fordringerne til Virkelighedsoverensstemmelse i Vejret. Man maa dog ikke mistyde Tvivlens Væsen. Den er ganske vist ofte af benægtende Karakter, men kan ogsaa blive bekræftende, og at tvivle vil jo blot sige, at man ser flere Muligheder i Stedet for een. Tvivlen er i mange Tilfælde den Knap, der skal trykkes paa for at sætte et Menneske i Gang med en Ransagelse af sig selv; den er en Spændingstilstand, der river os ud af passiv Magelighed. Naar ærlig Tvivl ledes ind i den Bane, der fører til aktiv Søgen, er Betingelserne til Stede for, at den afløses af en fast Tro, og den Erkendelse og Tro, som Mennesket naar til gennem aktivt Arbejde med Problemer, er ikke ringere end den Tro, der aldrig har været ude i Stormvejr.

Udviklingslæren er nævnt et Par Gange, og jeg fremdrager den specielt, da jeg mener, at den i særlig Grad er egnet til at vække Interessen for den brogede Rigdom af Skabninger, som Biologien beskæftiger sig med. Den, der iagttager det myldrende Liv med et Kendskab til Udviklingen eller Nedstamningen som Baggrund, vil i langt højere Grad have Følelse af Kontakt og Samklang med Naturen end den, der blot betragter en tilfældig

Organisme som et isoleret Fænomen — interessant i Øjeblikket, fordi det er morsomt at iagttage Kravlet.

Jeg har oplevet, at Elever paa en skøn Foraarsdag ved en Skovsø eller et Gadekær som i et Glimt har fornemmet Storheden, da det blev dem klart, at dér — nede i det stille Vand — foregik et Spil af Kræfter, hvis inderste Natur det endnu ikke er lykkedes os at afsløre: Et Æg, en enkelt lille Celle — tilsyneladende kun en Klump Slim — foretager sine Delinger, opformeres og omformes til Larve — en Forvandlingsproces styret af ukendte, men retningsbestemte Love og Kræfter og betinget af Strukturen i det levende Stof. Frøens Udvikling er et Resumé — en sammentrængt Gengivelse af et Kapitel i de levende Organismers Historie — og med Fantasiens Hjælp har vi fremmanet den Millioner af Aar fjerne Kultid, naar vi iagttog Amfibierne og saa dem forlade det vaade Element, hvori de var blevet til, for at stige i Land mellem Padderokkerne, der her ved Søen eller det hjemlige Gadekær staar som dværgagtige Efterkommere af Fortidens Kæmpetræer. Vi føler Storheden og Uendeligheden, naar vi staar ved den rolige Vandflade, der spejler Himlens uendelige Rum — — vi ved, at Tidsaldres Skaben er gemt i dens Dyb, og vi aner Sandheden i det lille Vers af Thøger Larsen:

»Hvad er nu tusind Mile?
Hvad er nu tusind Aar?
O Menneske, du smile
de Døgne, du har Vaar!«

Undervisningen i denne Gren af Biologien maa betone, at Udviklingen ikke bare er noget én Gang for alle gennemløbet, eller en med visse Aarmillioners Mellemlum oprædende Ændring i Tingenes Tilstand, men at den er en stadig Bevægelse og Formning, omkring os og i os, ogsaa nu. Den ledende Tanke i Udviklingslæren gør sig gældende ikke alene paa de strengt zoologiske og botaniske Omraader, men overalt, hvor vi har med Liv at gøre, hvor Liv virker. Denne Indstilling vil i alle Livets Forhold være os en Støtte i vore Bestræbelser for at erkende Sammenhængen i vor Tilværelse, og at vi selv er inde under Udviklingens Lov. Sammenhæng og Udvikling er Ledetraaden i al Naturforskning, ganske som de maa være det for det aandeligt vaagne Menneske, der søger efter Klarhed i sin Tilværelse.

I en Tid, da gamle Idealer synes at have mistet Herrédømmet over Menneskesindet, blev Darwinismen en Redningsplanke for mange, der syntes dømt til Undergang i et forvirret Kaos af Strømninger. Om den i Længden viste sig bæredygtig eller blot var et Halmstraa i Nøden, skal ikke diskuteres her — i hvert Fald formede den europæisk Tankegang i Tiden langt fremover. I Naturen fandt man et Spil af Kræfter, en Kamp paa Liv og Død, paa godt og ondt, hvoraf Udfaldet efter mange Nederlag og Sejre blev en Fuldkommengørelse af det, der i det lange Løb viste sig hensigtsmæssigt. Menneskelivet afspejlede de samme Naturlove, og Mennesket indordnedes i Naturens store Sammenhæng. Kulturhistorien blev en Overbygning paa Naturhistorien og føjede sig organisk sammen med den til et arkitektonisk Hele. Historien blev for Evolutionisterne Læren om den samlede Livsproces, som den har udfoldet sig i Udviklingen fra Infusorie til Menneske — fra primitiv Horde til organiseret Samfund, der skaber Mennesket trygge Kaar og yder ham fri Raadighed over Tanken. Udviklingen var Formningen af det formløse, en gradvis Omskaben fra Kaos til Harmoni, og Historien blev Vidnesbyrdet om Slægtens trange Vej frem mod Maalet: det etiske Menneske.

Lad saa være, at Darwinisterne i Begejstringens Rus kun havde Stene for Brød at tilbyde den hungrende Menneskehed; Brydningstiden satte alligevel sine Spor. Naar Flodbølgen har lagt sig til Ro, har den trods alle Hærgninger maaske alligevel efterladt en frugtbar Aflejring, hvoraf nyt Liv kan gro til Næring for Menneskesindet, og paa Ruinerne af den gamle Darwinisme, men stadig paa Evolutionens Grund er nye biologiske Tanke-systemer opstaaet — ny Filosofi og nyt Livssyn.

Kampen om Udviklingslæren er ikke blot et spændende Kapitel i den historiske Biologi, men et væsentligt Afsnit af hele vor Aandshistorie, og en Undervisning, der virkelig vil være almindelig, — som ædrueligt vil berette Aandshistorien og skildre Menneskets Kamp for sin Sjæl, kan ikke lade dette Kapitel ligge, fordi det i endnu højere Grad, end Tilfældet er med de rent mekaniske Videnskaber, Fysikken og Kemien, berører os direkte, naar vi stilles Ansigt til Ansigt med Spørgsmaalet om Tro og Viden.

Biologien fortæller os om det animalske Liv, der udfolder sig

i Amøben og Ormen saavel som i Mennesket, men den lader os ogsaa ane, af hvilken Natur vort Bevidsthedsliv er, uden at det hermed er paastaet, at den er i Stand til at give os nogen Forklaring herpaa. Den vil naturligt lede os ind til Spørgsmaalet om, hvilke Kræfter der styrer vor Tanke, vore Følelser og vort Viljeliv, og fører vi denne Tankegang til Ende, opdager vi, at dette fra først af *biologiske*, senere *psykologiske* Problem mødes med et *religiøst* i et fælles Brændpunkt. Biologien giver lige saa lidt som de øvrige Naturfag den fuldstændige Forklaring paa Tilværelsens Gaader, men den giver os en sund Indstilling over for mange af Livets vigtige Spørgsmaal. Den lærer os ærbødig Holdning overfor det store Under, at vi er til, ved at indskærpe os den Erkendelse, som vi i Livets og Aandens Verden alle maa naa frem til: Hvad vi forstaar, er kun Stykker af Sandheden, og i selve vor Erkendelses Væsen er de Grænser bestemt, ud over hvilke det ikke er os givet at trænge. Men dette exakte Fag peger alligevel ud over disse Grænser ved at vise os, at hvor Erkendelsen og Forstaaelsen glipper for os, dér ligger Troens Verden os aaben.

Set paa denne Baggrund er Biologien — *historisk* fortolket — et Vidnesbyrd om Kulturmenneskets ærlige Sandhedssøgen og Opfattelse af sin egen Stilling i Universet. Den *historiske Biologi* er en Lære — ikke blot *om* Livet, men ogsaa *for* Livet, fordi den yder os et overordentlig rigt og værdifuldt Materiale til Opbygningen af den Almendannelse, som bestaar i et personligt, forstaaende Forhold til Aandslivet — til Fortidens og Samtidens Kulturarbejde — og som er al sand, folkelig Opdragelses første og højeste Maal.

VAGN FREDERIKSEN.

PAULUS

Der er faa Mænd, i Historien, der har været kæmpet om som Paulus, faa Mænd, der staar saa aktuelt i vor Tids Strid som han. Kirkekampen i Tyskland i Aarene før Krigen var i det væsentlige en Kamp for eller imod det paulinske Kristendoms-syn. Paa den ene Side stod Bekendelseskirken, der byggede paa de to store moderne Teologer: Karl Holl og Karl Barth, der begge søgte tilbage til Paulus; Karl Holl gennem Luther, og Karl Barth gennem Calvin. Paa den anden Side stod en Række forskellige religiøse Afskygninger: de tyske Kristne, Rosenberg og den aabent kristendomsfjendske tyske Tro, vidt forskellige og uenige om mange Ting, men dog fælles i deres Afvisning af Paulus.

Rosenberg sætter som mange af de tyske Kristne et skarpt Skel mellem Jesus paa den ene Side og Paulus og Jødedommen paa den anden. Jesus er den store religiøse Hero, mens Paulus er Jøden frem for alle Jøder, den store verdensrevolutionære Aand, der bringer de jord- og blodfaste Fællesskaber i Opløsning. Rosenbergs Billede af Jesus er et af de utallige Forsøg paa at tegne et Billede af »den historiske Jesus«, og det vil sige en Jesus, som ikke er Kristus. Hans nærmeste Forbillede er vel Houston Stewart Chamberlains Jesusbog, hvor Jesus fremstilles som den ædle Arier. Men forøvrigt gaar disse Forsøg tilbage til den gamle Rationalisme, og derfra kan man følge dem frem gennem det sidste Aarhundredes liberale Teologi helt frem til vor Tid. Indenfor denne Teologi vil der i Almindelighed blive sat et Skel mellem Jesus selv og Paulus' Forkyndelse af Kristus. I et efterladt Fragment: »Kristi Religion« siger Lessing: »Om Kristus har været mere end et Menneske, det er et Spørgsmaal. At han har været sandt Menneske, hvis han overhovedet har været, at han aldrig har ophørt at være Menneske, det er sikkert. Følgelig er Kristi

Religion og den kristelige Religion to helt forskellige Ting. Kristi Religion er den Religion, som han selv erkendte og øvede som Menneske. . . . Den kristelige Religion er den Religion, som antager det for sandt, at han har været mere end et Menneske og som saadan gør ham til Genstand for sin Dyrkelse.« Denne Maade at tænke paa er ejendommelig for den liberale Teologi, hvor den tør være sig selv: »Kristi Religion« er Sandheden, den kristelige er Forvanskningen, og Opgaven bliver da af Evangeliernes Beretninger at skrælle det kristelige bort for at naa ind til Jesu egen Religion, og det vil jo i Virkeligheden sige at se bort fra Pauli Breve, det ældste kristne Vidnesbyrd, og det i Evangelierne, som gør Jesus til Kristus.

Ogsaa herhjemme fra kender vi disse Forsøg. De fleste har en Tid gjort Sensation, men er saa faldet sammen i Betydningsløshed; men nu er Forsøget gjort igen og i et Format, der lader alt andet, vi kender herhjemme fra og det meste udefra ogsaa, langt tilbage. Det er Grønbechs Bøger om Kristendommens Oprindelse, jeg tænker paa, de tre Skrifter: »Jesus Menneskesønnen«, »Kristus den opstandne Frelser« og »Paulus«.

Grønbech gør den samme Adskillelse som Lessing mellem Troen paa Jesus som Menneskesønnen og Troen paa Jesus som Kristus den opstandne. Troen paa Jesus har sin Grund i Historiens Jesus, mens Troen paa Kristus og alt, hvad vi ellers plejer at kalde Kristendom, har sin Rod dels hos et enkelt Menneske: Manden fra Tarsus og hans rent personlige, ja, mere end det: *blot* subjektive Oplevelse, og dels i to store Aandsstrømninger: Jødedommen med dens Forkyndelse af Loven og Hellenismen med dens skarpe Adskillelse af Aand og Materie og dens Tro paa Aandens Frelse fra Materien. I Paulus mødes disse Strømme og tages i hans personlige Oplevelses Tjeneste. Det er derfor i ham det, vi kalder Kristendom, har sin Oprindelse, og ikke i Jesus Menneskesønnen. Jesu egen Gerning og Forkyndelse ser Grønbech i den dybeste Modsætning til Paulus. Men naar han saa selv skal tegne sin »historiske Jesus«, lider hans Forsøg samme Skæbne som alle tidligere. Han afvæbner sig ganske vist totalt over for denne Jesus, men han tegner dog denne Mand fra Nasareth i sit eget Billede — eller Idealbillede. Denne Mester, der med sløret alvorstung Stemme ironisk-dybsindigt-aandrigt udtaler

Evangeliernes Ord, ham synes man dog, man skulde have truffet før. Denne Fare er vi alle ude for, thi Jesus *var* jo Menneskesønnen, men den, der tror, at den samme Menneskesøn ogsaa er Kristus, han bevares dog fra at tro, at han psykologisk forstaar ham. Intet Menneske kan forstaas blot psykologisk, fordi Sjælen har et Forhold til det evige, som Psykologien ikke regner med. Ethvert Menneske er derfor i det, som gør ham til Menneske, baade andre og sig selv en Gaade. Denne Gaade har Grønbech Agtelse for, og med denne Agtelse søger han at gribe Jesuskikkelsen, men underkender, at selv med denne Forudsætning er han ikke i Stand til at lade hans Menneskelighed komme til sin Ret, da der er en endnu dybere Gaade forbundet med *hans* Menneskelighed end med vor.

Grønbechs Bøger om Kristendommens Oprindelse betegner et radikalt Brud med den kristne Kirkes Syn paa Kristus. Dette er vel efterhaanden ved at gaa op for Folk; men det er forbavsende, saa længe det har været, og saa stor Uklarheden har været i Kredse, der burde have Forudsætninger for en klarere Bedømmelse. Da Georg Brandes skrev sine Skrifter om Jesus, Petrus og Paulus, himlede man op, skønt disse Bøger sagligt var fuldkommen ligegyldige undtagen til Vurdering af Brandes selv. Men da Grønbech kom med sit langt mere dybtgaaende Angreb paa Menighedens Kristendomssyn, saa enten tav man eller gav Tilslutning. Og der var her ikke bare Tale om den sædvanlige omtaagede Grundtvigianisme; men ogsaa Folk, der som Knud Hansen havde været inde under Karl Barth og som netop skulde have Forudsætninger for klart at tage Stilling, prøvede ogsaa her at følge med og *forstaa* og forstod derved sit eget Standpunkt ihjel. Først det sidste Aars Tid har bragt et virkeligt Opgør med Grønbechs Kristendomssyn gennem Indlæg bl. a. fra Professor Munk.

Nu vil man maaske fra grundtvigsk Side indvende, at denne Teologs Angreb paa Grønbech ikke angaar Mennesker, der bygger paa Grundtvigs Kirkesyn. Men deri tager de fejl. Baade Grundtvig og Grønbech er Teologforagtere, men af helt forskellige Grunde. Grundtvig vendte sig mod en Teologi, der vilde udlede Kirke og Kristendom af Bibelen, og hævdede derved, at Bibelen kun fører til Kristendom, naar den læses i Menighedens

Lys, d. v. s. ud fra Menighedens levende Bekendelse. Naar Grønbech foragter Teologerne, er det ingenlunde af den Grund, men dels fordi de ikke er skriftteologiske *nok*, altsaa ikke driver Skriftstudiet tilstrækkelig videnskabeligt, og dels fordi de savner en Aandrighed, der kan føre dem bort fra det paulinske Syn. Den grundtvigske Retning kan ikke ud fra sit Bibelsyn hævde, at Grønbechs og Teologernes Strid ikke angaar dem; det gør den, saavist den ikke bare drejer sig om et eller andet Spørgsmaal vedrørende Skriften, men selve det Syn, Menigheden hviler paa. Det var jo dog Paulus, der som den første kristne Missionær lagde Grunden for den vesterlandske Kirke. Og senere hen i Kirkens Historie har de Skikkelser, der har haft den mest afgørende Indflydelse paa Kirkens Udvikling igen og igen søgt tilbage til ham. Det gælder Augustin, Bernhard af Clairveaux og Luther. Det gælder ogsaa Karl Barth, hvis Hovedværk ligesom Luthers er en Kommentar til Romerbrevet. Og det gælder Grundtvig. Ikke bare hele hans kristelige Syn, hans Salmedigtning; men ogsaa hans folkelige Grundtanker bygger paa det paulinske Syn og dette Syns Anskuelse af Jesus som Kristus, som vi møder overalt i det ny Testamente, men hos Paulus saa udtalt, at der af hans Breve ikke findes nogen som helst Mulighed for ved Udeladelse eller Bortfortolkning at tegne et andet Billede af Jesus end den Jesus, som er Kristus.

Grønbechs Angreb paa Paulus er altsaa set fra et grundtvigsk Syn ikke noget perifert. Nej, det er selve Grundfundamentet, der rokkes ved.

II.

Grønbech synes at savne Forudsætninger for at forstaa det, som er det afgørende hos Paulus. I »Kristus den opstandne Frelser« fortæller Grønbech selv, hvorledes han ved Læsningen først søger umiddelbart at faa en Helhedsoplevelse af den Person, han skildrer, og i Lyset af denne Oplevelse tolker alle andre Træk. Denne Metode er sikkert indenfor Aandshistorien den eneste mulige Vej; men om den leder til Maalet, afhænger aabenbart af Historikerens personlige Forudsætninger. Han kan ikke genkende hos andre en aandelig Virkelighed, han ikke selv har mødt. Denne Begrænsning faar man et stærkt Indtryk af, naar Grønbech skal prøve at »indføle sig« i den Oplevelse, som er den cen-

trale i Paulus' Liv, hans Oplevelse paa Vejen til Damaskus. Det er den sjælelige Rystelse alene, Grønbech skildrer. At Paulus under denne Oplevelse ogsaa skulde have mødt noget uden for sig selv, over sig selv og sin egen sjælelige Verden, savner Grønbech Sans for. Paulus er opfattet som den inkarnerede Subjektivist, Subjektivist i den Grad, at han lever helt i sig selv. Ordet: »Jeg Paulus« er for Grønbech Nøglen til Forstaaelse af Paulus, og hele Skildringen af Manden er Skildringen af et evindeligt Sjæleri, der naar sit Højdepunkt foran Damaskus: »Det er Øjeblikket, som dirrer helt ned i Livsfølelsen, saa at han svimler under den Opdagelse, han har gjort med hele Kroppen; en Verden skrider sammen under hans Fødder og forsvinder i Dybet, medens en ny skyder op og bærer ham.« Men som sagt han opdager i denne Oplevelse kun sit eget Jeg, et Jeg saa grænseløst i sin Livstørst og Dødsangst, at det maa og skal finde sin egen Frelser — Jeg'ets Frelser.

Ud fra denne Opfattelse maa Grønbech nødvendigvis komme til at mistyde, hvad der for os andre er det afgørende hos Paulus. Han anerkender overhovedet ikke den aandelige Virkelighed i Oplevelsen, kun den sjælelige Realitet. Han forstaaer intet som helst af Paulus' radikale Opfattelse af Synden og Døden som Sydens Sold. Men har han saa overhovedet Forudsætning for at forstaa Paulus? Grønbech har med Rette vendt sig mod Arkæologiens Forsøg paa at give et Billede af et Folks aandelige Kultur blot ud fra Fundene. Men er det ikke en lignende Fejl, han selv gør sig skyldig i, naar han søger at tolke Paulus uden at have forstaaet de Grundbegreber, Paulus arbejder med?

Jeg tror, det er ørkesløst at diskutere Spørgsmaalet med Grønbech. Han har det Syn paa Paulus og paa Kristendommen, som han *maa* have i indre Konsekvens af sin hele Indstilling. Vil vi søge at klare os, hvem denne Paulus egentlig var, denne Paulus, som endnu staar som en Klippe i Tidens Strøm og deler Vandene, ja da maa vi gøre det uden hans Hjælp.

III.

Paulus er Jøden, den nidkære Jøde. Skulde jeg angive et Par Citater fra hans Breve, der særlig kunde tjene til at kaste Lys over hans Karakter, vilde jeg først nævne Stedet fra 1. Ko-

rinthierbrev: »Men dette siger jeg Jer, Brødre, at Tiden er kort, for at herefter de, der har Hustruer, skal være, som om de ingen har, og de, der græder, som om de ikke græder, og de, der glæder sig, som om de ikke glæder sig, og de, der bruger denne Verden, som om de ikke gør Brug af den.« Det er det samme Ord, som vi møder hos Brorson: »Det er en liden Tid«. Og da Tiden er kort, saa maa han som en Væddeløber jage frem mod Maalet. Han udtrykker det i Brevet til Filippi saaledes: »Ikke at jeg allerede har grebet det eller allerede er fuldkommen, men jeg jager derefter, om jeg dog kunde gribe det, fordi jeg er grebet af Kristus Jesus. Brødre, jeg mener ikke om mig selv, at jeg har grebet det. Men eet gør jeg, jeg glemmer, hvad der er bagved, rækker efter det, som er foran, og jager frem imod Maalet, frem imod den Sejrspris, hvortil Gud fra det høje kaldte os i Kristus.«

Georg Brandes siger i en Karakteristik af det danske Folk, at man maaske kan tillægge det Taalmodets Dyd; men Utaalmodighedens større Dyd synes det at savne. Udtalelsen er karakteristisk for Georg Brandes, som ikke ejede Taalmodets, men nok Utaalmodighedens »større« Dyd. Og det samme gælder Paulus. Han er som ung den nidkære Saulus, der »aandede Trusel og Mordlyst mod Herrens Disciple«, en ung jødisk Idealist, en Lovens Hero. Men det er ingen Tilfældighed, at det netop var denne Idealist, der styrtede til Jordan paa Vejen til Damaskus, blændet af Lyset, saaledes som det berettes i Apostlenes Gerninger: »Og han faldt til Jordan og hørte da en Røst, som sagde til ham: Saul, Saul, hvorfor forfølger du mig? Da sagde han: Hvem er du, Herre? Han svarede: Jeg er Jesus, ham, som du forfølger.« Og efter den Tid er alt nyt. Det er det, Grønbech ikke forstaar, fordi han psykologiserer Oplevelsen. Mens Grundordet for Grønbech er: Liv, er det for Paulus: Liv af Døde. Han er stadig Jøden, han er stadig den nidkære; og Loven skal stadig ske Fyldest, og dog er alt blevet nyt. Som Herren tog alt fra Job, men gav ham det igen *for anden Gang*, saaledes har ogsaa Paulus faaet Livet igen og dermed — hvad Grønbech undrer sig over: ogsaa Loven, men dog paa en helt anden Maade end før.

Denne Grundoplevelse danner Udgangspunktet for hele det paulinske Syn. Paulus er ikke blot den kristne Missionær, men ogsaa den kristne Tænkter. I Lyset af den opstandne vil han se

alt paa denne Jord og skaber paa dette Grundlag en ny Tænkning. En Tænkning, som selvfølgelig maa søge at gribe det ny, han har oplevet, ud fra de Forudsætninger, han nu engang møder med af jødisk-rabbinsk og hellenistisk Art; en Tænkning, som dog ikke derfor er hverken jødisk eller hellenistisk.

Ejendommelig for denne Tænkning er, at den stadig arbejder med Modsætninger: Kødet og Aanden, det sjælelige Menneske og det aandelige Menneske, Synd og Naade, Liv og Død, Lov og Evangelium, Verdens Rige og Guds Rige.

Hvis man prøver at følge Tankens Bevægelser i et Skrift som Romerbrevet, vil man se, at det ikke er en jævn sammenhængende Udvikling, men en Udvikling af Tanken i Spring, ja, i Modsigelser. Gang paa Gang afbrydes Tankens lige Bane med et: »Det være langt fra,« til Trods for, at det, som altsaa skulde være langt fra, logisk er det nærliggende. Det er altsaa netop den logiske Konsekvens, der brydes for at give Plads for en helt ny Tanke. F. Eks. hedder det et Sted i Brevet: »Loven kom til, for at Faldet kunde blive større, men hvor Synden blev større, dér blev Naaden end mere overvætted.« Og saa følger i logisk Konsekvens Spørgsmaalet: »Hvad skulde vi da sige? Skal vi blive ved i Synden, for at Naaden kunde blive desto større?« Men saa kommer Afbrydelsen af denne Tankerække med Svaret: »Det være langt fra! Vi, som jo er døde fra Synden, hvorledes skal vi endnu leve i den?«

Det er altsaa netop ikke en klar, logisk modsigelsesfri Tænkning. Nej, det er, som om Paulus vil tvinge Tanken til *mod dens Natur* at stamme paa det udsigelige. Som naar et Lyn i et Nu uden Sammenhæng med et Før og et Efter kaster Lys over et natmørkt Landskab, saaledes kaster hans dualistiske Tænkning i Lynglimt Lys over Menneskelivets dybeste Afgrunde og dunkleste Sammenhæng.

Saaledes maa hans Tænkning forme sig, fordi det, som er Livet for ham, er et Liv af Døde; fordi han selv lever paa denne Modsætning, saaledes som han giver Udtryk for det i Brevet til Korinthierne, hvor han anbefaler sig som en Guds Tjener: »Som ukendt og dog velkendt; som døende, og se vi lever; som de, der tugtes, dog ikke til Døde; som bedrøvede, dog altid glade; som fattige, der dog gør mange rige; som de, der intet har og dog ejer alt.«

Ud fra denne Grundoplevelse af Liv af Døde udvikler han de store kristne Tanker. Paulus er ikke, som Grønbech gør ham til, en Religionsstifter, men en Forkynder af den Jesus, som var Kristus, den Kristus, som han selv har mødt, og som ogsaa vi kan møde, fordi han er den opstandne, og derfor ikke blot den historiske, men nærværende Jesus Kristus. Kristendommen selv er derfor ikke Tanke, Ide, men et Liv, som skænkes, og det er dette Liv, som Paulus søger Udtryk for ogsaa i Tanken.

Vi møder hos Paulus alle de kristne Hovedtanker. Vi møder *Kærlighedstanken* saa klart udtrykt, saa vi stadig søger tilbage til hans Ord om Kærligheden, som »taaler alt, tror alt, haaber alt, udholder alt og aldrig bortfalder«, den Kærlighed, som derfor ikke er Menneskets naturlige Kærlighed, men Guds Kærlighed, som i sin Overflod kan blive mægtig i det Menneske, som i sig selv er svagt, ja ondt. Vi møder ogsaa *den kristne Kirketanke*: Tanken om Kirken ikke som et religiøst Samfund af fromme Sjæle, men som Kristi Legeme, corpus Kristi, ved hvis Lemmer der i sig selv intet som helst helligt er, men som alene er helliget ved Kristus.

Vi finder *en kristen Kamptanke*, der er en radikal Fornægtelse af den heroiske Livsanskuelse med dens Tro paa, at Mennesket selv kan kæmpe sig frem til Livets Kilde, en Fornægtelse, som dog kun den fatter, der har prøvet at kæmpe. I Effeserbrevet skriver han: »Tag Guds fulde Rustning paa, for at I maa kunne staa imod paa den onde Dag og bestaa efter at have fuldbyrdet alt. Saa staa da omgjordede om Jeres Lænd med Sandhed og iført Retfærdighedens Panser, Fødderne ombundne med Kampberedthed for Fredens Evangelium, og i alle Forhold løft Troens Skjold, med hvilket I vil kunne slukke alle den ondes gloende Pile, og tag imod Frelsens Hjælm og Aandens Sværd, som er Guds Ord.« Læg vel Mærke til, at de Vaaben, der kæmpes med, og som bringer Sejr, ikke er sjælelige Størrelser som Mod, Udholdenhed, Lidenskab, men lutter Kræfter af aandelig Art, *Guds fulde Rustning*: Sandhedens Bælte, Retfærdighedens Panser, Troens Skjold, Frelsens Hjælm og Aandens Sværd. Ligesom Kærlighedstanken og Kirketanken er altsaa ogsaa denne kristne Kamptanke behersket af Fortrøstningen ikke til Menneskets Fromhed, men til Guds Kraft.

En Tanke, som Paulus ogsaa rører ved, er *den kristne Fri-*

hedstanke, som bygger paa, at Han, som er Sandheden, ogsaa skal blive det for mig, og som derfor kræver den enkeltes personlige Ja, ikke for at Kristendommen skal blive sand, for det er den uden mit Ja, men for at den skal blive Sandhed ogsaa *for mig*. Tanken er ikke udformet hos Paulus, men den ligger dog i hans Syn som i Svøb. Man møder derfor ogsaa *en kristen Statstanke* hos Paulus, en Opfattelse af Staten ikke som et Ideal, men som en streng Nødvendighed paa Grund af det ondes Virkelighed, en Organisation af det menneskelige Samfund og dets ydre Magt, en Organisation, som den Kristne maa anerkende, men dog samtidig sætte en Grænse for, fordi han ogsaa er Borger i et Rige, som ikke er af denne Verden. Endelig bryder ogsaa *den kristne Universalisme* klart igennem hos Paulus, langt klarere end hos Menigheden i Jerusalem. En Universalisme, som ikke naivt tror at kunne ophæve eller fornægte de nationale og sociale Forskelligheder eller de psykiske Forskelle mellem Mand og Kvinde, men tror paa deres Enhed i noget over Menneske og Folk: »Alle er I eet i Kristus Jesus.« Alle er I eet i det, at I er Syndere, og der er ingen Forskel for Gud, aldeles ingen, mellem fromme og ugudelige, moralske og umoralske, alle er I lige langt borte fra Gud, og om Jer alle gælder det, at Jeres Menneskelighed. Jeres Guds-Billedlighed er fortabt uden Kristus. Ved hans Kors genfødtes den Enhed, hvortil Gud i Skabelsen bestemte Menneskeligheden. Fra det genfødte Menneskeliv kastes et Lys tilbage over vort medfødte Menneskeliv, saa vi opdager, at alle Bestemmelser for dette medfødte Menneskeliv i dets uendeligt mangfoldige og forskelligartede Skikkelser er af universel Art.

Er disse Tanker blot paulinske eller de centralt kristelige Tanker? Er de blot perifere i Forhold til det kristelige, ja saa kan vi opgive dem sammen med Troen paa den Jesus Kristus, som alene giver dem Liv. Er de derimod Tanker, der giver Udtryk for det inderste i Menighedens Liv, saa kan i hvert Fald denne Menighed ikke opgive dem uden at opgive sig selv.

Spørgsmaalet drejer sig ikke om Paulus selv, hvor betydelig eller ubetydelig han har været — han var jo kun en Kristi Apostel, den ringeste af alle, som han selv siger; men Spørgsmaalet er, om han, som vitterlig ikke havde mødt Jesus »efter Kødet«, blot var henvist til Disciplenes Beretninger, eller om han, fordi Kristus

er den opstandne, kunde møde ham levende i hans Aand. Hvorfra skulde han ellers faa Kraftbeviset paa hans Opstandelse? Og hvorfra skulde Disciplene og Apostlene hente det? Hvad de virkelig saa, var Jesus fra Nasareth; men at *han* var Kristus, Guds Søn, dette kunde deres Øjne, deres rent menneskelige Erfaring ikke sige dem. I dette afgørende havde de, som Kierkegaard siger, intet Fortrin frem for Paulus og heller ikke frem for os.

Ingen Videnskab, som ikke paa Forhaand erkender Jesus som Kristus, kan ved Granskning finde ham i Det ny Testamente. Ja vel, den kan finde Vidnesbyrd om, at ikke bare Paulus, men ogsaa Evangelierne fortæller om en Jesus, som er opstanden. Men hvor skulde en forudsætningsløs Videnskab kunne bygge noget paa disse Beretninger?

Spørgsmaalet om Paulus er saaledes ikke et Sidespørgsmaal for den kristne Menighed, men et Spørgsmaal om selve Kristendommens Væsen og Menighedens Art, et Spørgsmaal, om Jesus blot var den ypperste blandt Mennesker, eller han var Jesus Kristus, den opstandne, Menighedens levende Grund.

HOLGER KJÆR.

FRA SKOLEAARET

Saa randt Jubilæumsaaret ud; men det vil gaa over i Historien ikke som Festens, men som Krigens Aar. I 1944 rykkede Krigens Uhygge os nærmere end nogensinde og krævede tunge Ofre af Menneskeliv og økonomiske Værdier. Ofte var der kun ringe Udsigt til, at vort Skolearbejde kunde fortsættes i Fred; men vi fik dog Lov at være uforstyrrede. Den ængstende Spænding kan sommetider give en særlig Intensitet over Samvær og Arbejde, men ogsaa en lidet frugtbar nervøs Uro. Naar der sker saa dramatiske Begivenheder baade ude og hjemme, kan det være svært at holde Tankerne samlede om et stiltfærdigt Skolearbejde; men selvom disse Aar uvilkaarlig fornemmes som en tung Ventetid, saa skal de jo dog samtidigt være en Forberedelse til den Nytid, der maa komme med Krav om Genopbygning og Nyordning baade hjemme og ude, og vi ønsker at give dansk Ungdom Hjælp til en saadan Forberedelse.

I disse Aar er Vinterskolen jo helt overfyldt, de mange indtrængende Anmodninger om endelig at skaffe Plads gør, at vi strækker os maaske længere, end vi burde, for selv om vi er ved at sprænge alle Rammer, saa bliver det jo alligevel kun en Mindrepart af Anmodningerne, der kan imødekommes. Egentlig er Askov Højskole i dens nuværende Skikkelse fyldt, naar vi har 300 Elever, men nu har vi i en Arrække haft ca. 350. Den nuværende Vinterskole 1944/45 var fuldmeldt ca. 1. Februar 1944, altsaa paa et Tidspunkt, hvor man tidligere knapt havde begyndt at melde sig, og endnu værre tegner det for næste Aar, idet Vinterskolen 1945/46 for de kvindelige Elevers Vedkommende var fuldmeldt samtidig med, at vi begyndte paa denne Vinterskole. De mandlige Elever er dog denne Gang knap saa tidligt paa Færde.

Det kan jo synes meget bekvemt at have Vinterskolen fyldt et Aar i Forvejen, men i Virkeligheden er det meget besværligt. Det er klart, at unge, der har indmeldt sig saa tidligt, let kan blive forhindret eller komme paa andre Tanker, saa de trækker sig tilbage henimod Skoletidens Begyndelse, og de mange, der taalmodigt har ventet paa, at der muligvis skulde blive en ledig Plads, har saa maaske netop bunden sig til anden Side. Dertil kommer, at det ingenlunde er rart haardhjertet at skulle sige Nej til Elever, der maaske har set hen til et Askovophold i mange Aar og nu netop har faaet Forholdene ordnede, saa det kan

lade sig gøre den paagældende Vinter, og som ganske naturligt ikke har tænkt paa, at det var nødvendigt at melde sig et Aar i Forvejen. Tidligere turde man ikke melde sig, før Amsunderstøttelsen var i Orden, hvis en saadan var paakrævet; men af den Grund behøver man ikke at tøve med Indmeldelsen nu, da Uddelingen foregaar efter de samme Regler overalt i Landet, og enhver trængende faar Støtte.

Det kunde jo under de givne Forhold være nærliggende at forhøje Mindstealderen. Dette sker ogsaa ganske stilsfærdigt. Paa den udvidede Højskole er Gennemsnitsalderen nu 23—24 Aar. Alligevel er det vanskeligt helt at skære de yngste Aargange bort. Det vilde bl. a. betyde, at de fleste Studenter blev udelukkede, og Studenterne danner et naturligt og værdifuldt Element i Elevflokkene. Formodentlig er den stærke Tilstrømning, som adskillige Højskoler og ikke mindst Askov kan glæde sig over i disse Aar, et Tidslænomen. Hvis det imidlertid skulde vise sig ikke at være Tilfældet, maa der findes en eller anden Ordning, der gør det muligt at sikre, at de unge, der paa Grund af Alder, Uddannelse eller særlige Forhold bør have første Ret, altid kan faa Plads.

Selv om det skulde blive muligt at modernisere Bygningerne paa Askov Højskole, saaledes at de ydre Forhold blev bedre, saa kommer dette ikke til at betyde, at Elevtallet forhøjes. Skal det personlige Forhold mellem Lærere og Elever bevares, og Muligheden for godt Kammeratskab ikke forringes, saa er der Grænser for en Højskoles Størrelse, og den Størrelse har Askov sikkert naaet. Mange, ogsaa indenfor Højskolens Verden, vil nok endda mene, at Grænsen er overskreden, og at det var værdifuldere, om Askov blev delt op i 2 eller 3 Skoler, og i visse Henseender er det vel rigtigt; men det maa ikke glemmes, at det, der giver Askov dens Særpræg og Værdi, er den ret store og forøvrigt ret forskelligartede Lærerkreds. Her har den enkelte Elev større Mulighed for at finde, hvad han eller hun særlig trænger til, og Mangfoldigheden i Lærerkollegiet nødvendiggør aandeligt Frisind og skaber næsten af sig selv en menneskelig Bredde, der kan favne Størstedelen af dansk Ungdom. Hvis Lærerkollegiet delte sig i 3 Grupper og Eleverne efter eget Valg fulgte de Lærere, de følte sig mest knyttede til, saa kunde der blive 3 udmærkede Højskoler, men Askov vilde ikke mere være det Askov, der langsomt er formet gennem 3 Menneskealdrer.

Det er jo især den udvidede Højskole om Vinteren, der er overfyldt; men Sommerskolen for de unge Piger er dog i disse Aar i en stadig glædelig Vækst og har nogenlunde naaet den Størrelse, vi helst vil have. Naar vi tillige skal magte det nordiske Lærerkursus og det specielle Lærerkursus i Juli Maaned, maa Sommerskolen ikke være for stor.

Som allerede meddelt i sidste Aarsskrift afløste Louise og Jørgen Bøgh Anna og Johs. Tranholm, ellers var Lærerkreds og Arbejdsplan uændret. Ofte har vi en Medhjælper, der har den spændende, men ikke altid lige lette Stilling at være Elev og samtidig yngste Lærer. Denne Post var betroet cand. mag. Søgaard Jørgensen, der er knyttet til Gymnastikhøjskolen i Ollerup, men havde en ledig Vinter. Søgaard Jørgen-

sen gjorde udmærket Fyldest i Undervisningen og var med sin musikalske Interesse til megen Glæde baade for dem, der deltog aktivt i Orkester eller Sangkor, og for alle os andre, der var Tilhørere.

De offentlige Møder blev gennemført som sædvanligt, dog blev Onsdagsmøderne flyttet frem, saa begge Foredrag blev holdt om Eftermiddagen. Derved blev opnaaet, at Mødedeltagerne kunde naa hjem inden Mørkets Frembrud; men vi mistede det hyggelige Samvær, som Fællesmaaltidet med en Kop Te til den medbragte Mad gav Anledning til. Møderne var godt besøgt; men en Tilstrømning som i gamle Dage, da Bilerne kom helt fra Ribe, Eshjerg og Kolding med Deltagere til vore Maanedsmøder, har vi jo ikke nu.

Foruden vore hjemlige Talere havde vi Lejlighed til at høre vægtige Røster udefra — Kordegn Kofoed fortalte saa fængslende om sin Skole for arbejdsledige, saa Eleverne paa eget Initiativ nogle Dage senere sendte en betydelig Pengegave til hans Arbejde. Docent Afzelius fra Aarhus talte om Oldtidskulturens Undergang, Redaktør Frede Nielsen om Forholdene i Sønderjylland. Den nye Sognepræst i Malt, Pastor Kestrup, talte om Emnet: »Er Guds Miskundhed død?« og Forfatteren Karl Nielsen om Selvudfoldelse og Selvopofrelse, og endelig talte Professor Skydsgaard om Kultur og Kristendom. Ved Afstemningsfesten d. 10. Februar førte Erik Appel Ordet.

I April Maaned var C. P. O. Christiansen Gæstelærer, han fortalte fængslende om den historiske Baggrund for det nordiske Syn fra Dronning Margrethe og fremefter.

Det er nu fast Tradition, at man samles Lørdag Aften i Festsalen til »Klem«, hvor det er Lærerkredsen, der baade tilrettelægger Programmet og udfører det, medens Eleverne selv under »Fornøjelsens« Ledelse Søndag Aften samles i Foredragssalen. I al Stilhed er der vel endda Konkurrence om, hvem der skaber baade den muntreste og værdifuldeste Aften. Eleverne naar højest i Dialektaftenen med de mange smaa Skuespil, der er baade skrevne og udførte af Elever fra den paagældende Landsdel. Maaske tager Forberedelserne lovlig megen Tid for de optrædende, men fornøjeligt og værdifuldt er det, og naar Lærere og Elever fra Rødding og Ladelund indbydes til Aftenen, er vi henimod 1000 Tilskuere og Tilhørere, og saa maa de enkelte jo yde deres bedste.

Ved Lørdagssammenkomsterne er det Sang af Skolens Sangkor samt Musik og Oplæsning, der danner Grundvolden. Sidste Vinter blev den smukkeste Aftenunderholdning en Fælleslæsning af »Et spel om en væg som till himla bär«. Det var Lærernes Hilsen til min Kone paa hendes 60 Aars Dag. Det var en ualmindelig god Oplevelse, og Erik Hansens »Dalmålningar«, der dannede Baggrunden, gjorde sit dertil.

I Begyndelsen af Februar fik vi den vemodige Meddelelse, at en af de unge Mænd, der kom som Elev hertil i November, var død. Helge Aaes Jørgensen, Søn af Mejeribestyrelse Jørgensen, Sdr. Felding, kom ikke tilbage efter Jul, fordi han var bleven syg, men vi vidste ikke, at det var saa alvorligt, før Dødsbudskabet kom. Fr. Hasseriis bragte Lærernes

og Kammeraternes Hilsen ved Begravelsen. Hans Ophold her blev jo saa kort, men længe nok til, at han vandt sig Venner.

Den sidste Søndag paa Vinterskolen fik et særlig festligt Præg derved, at de sønderjydske Foreninger den Dag afslørede en Mindesten for Jacob Appel i Skibelund Krat. Sønderjysk Skoleforening havde taget Initiativet, Sprogforeningen og Skoleforeningen for Flensborg havde sluttet sig til. Kredsen af Mindestene omkring Festpladsen er nu sluttet, og det er ikke i første Linie Forstanderen paa Askov Højskole, men Sønderjyden og ganske særlig Grundlæggeren af den sønderjydske Skoleordning, man vilde mindes og hylde; derfor foretog man ikke nogen Indsamling, men de nævnte Foreninger i Forbindelse med Skibelundforeningen løste selv Opgaven. Egentlig var Stenen rejst og skulde have været afsløret ved Efteraarsmødet 1943, men da dette Møde maatte aflyses, bortfaldt ogsaa Afsløringen. Saa var det egentlig Meningen, Stenen skulde vente paa Freden, men efter Fru Ingeborg Appels Ønske blev Festligheden fastsat til Jacob Appels Fødselsdag den 23. April. Vejret var smukt, men det havde man ikke kunnet regne med, saa Højtideligheden i Skibelund var ganske kort. Skoleforeningens Formand, Landstingsmand Jepsen Christensen, afslørede Stenen, og Skibelundforeningens Formand, Direktør O. Vang Lauridsen, tog imod paa Foreningens Vegne. Saa fortsatte man paa Højskolen. Jepsen Christensen fortalte om Jacob Appels Arbejde for den sønderjydske Skoleordning baade som Skoledirektør og senere som Minister. Efter Aftensmaden fortsattes Festen med Taler af Fru Margrethe Christiansen, f. Appel, Frederiksborg Højskole, og derefter havde mange Ordet. Ind imellem blev der sunget og spillet. Det blev en god Oplevelse for de mange Gæster og en smuk Afslutning for vore Elever.

Om Sommerskolen har Karen berettet andetsteds, men Sommerens Arbejde var ikke afsluttet med Elevernes Hjemrejse i Slutningen af Juli. Vi havde saa mange Kursus og Møder som sjældent før. Egentlig længes alle efter Ferien, naar vi kommer til August, og det er forstaaeligt efter 9 Maaneders uafbrudt og anstrengende Arbejde; men selv om Lærerne kan tage fri, saa maa den faste Stab, der har det daglige Arbejde med Husførelsen og Kontorarbejdet, tage endnu en Tørn.

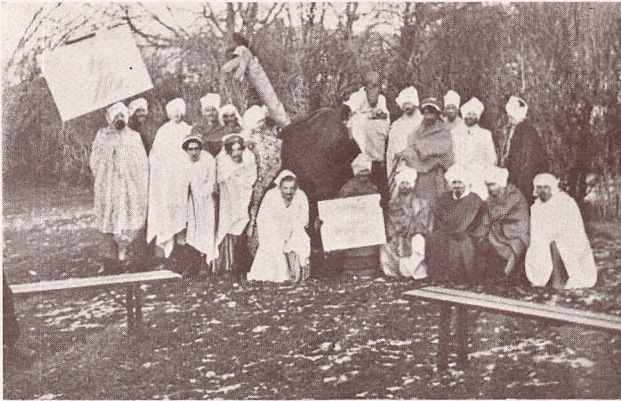
Den 1. August samledes, som sædvanligt i de senere Aar, Husholdningslærerinderne til et 3 Dages Instruktionskursus. Samme Dag, Lærerinderne rejste, kom Studenterne, idet Studenterkredsens Sommermøde blev holdt paa Askov.

Det blev vist det bedst besøgte Sommermøde i Kredsen lange Historie. Talerne og Emnerne var mange, men der var dog særlig to Linier, der kunde følges gennem hele Mødet.

Den første blev angivet af Professor Løgstrup i hans Foredrag om Demokrati og Embede. Professoren hævdede, at Staten maatte rumme ikke alene Regeringsmagten og Folket, men en tredje »suveræn Instans«, der kan betro Regeringen dens Magt. Foredraget var en skarpsindig Analyse af Folkestyrets Væsen og Begrænsning. Andre Talere tumlede

Hos Boghandleren.

Eet af de mange festlige Fastelavns-Optog: Karavanen holder Bast.

Paa Vandring.

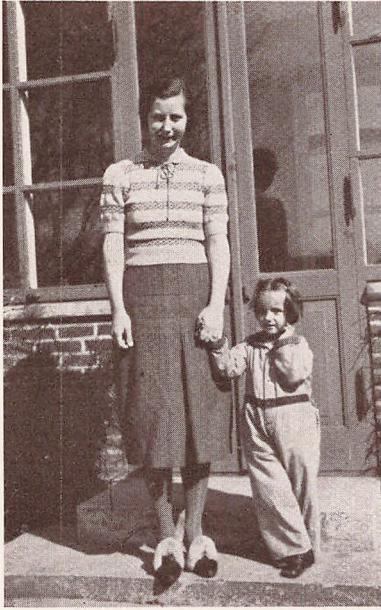
Den sidste Is, Foraaret 44.

Landstingsmand Jepsen Christensen taler i Skibelund

ved Mindestenens Afsløring.

Fru Rud med Gunna.

Kamma gaar til Time.

Hybelljørne.

Hyttefest.

som rimeligt er, med det samme Emne, og det affødte da ogsaa en særlig Forhandling udenfor det oprindelige Program.

Det andet Emne, der ofte blev berørt, var Højskolen i Anledning af 100 Aars Jubilæet. Studenterkredsens Sommermøde plejer at være en munter Oplevelse, det var det ogsaa i Aar, men det hele gik dog mere stilfærdigt end vanlig, og Grunden er jo ikke uforstaaelig. Naar Mødet fik saa stor Tilslutning, var det vel væsentligt, fordi København og Aarhus Studenterkreds havde sluttet sig sammen og udformet Programmet i Fællesskab, samt at den Fløj af de grundtvigske Studenter, der i flere Aar har holdt Sommermøde paa Rønshoved, ogsaa havde sluttet sig til. Om man vil fortsætte med Fællesmøder ved jeg ikke; men Deltagerne bliver næppe narret derved. De grundtvigske Studenter er hverken flere eller mere forskelligartede, end at de med Udbytte kan høre sammen og tale sammen.

Efter Studenterne kom et lille Folkedanserkursus under Ledelse af Lærer H. H. Hansen, Nørskov. Grundet paa de urolige Forhold svigtede nogle af de indtegnede Deltagere, men de, der kom, tog saa meget mere energisk fat.

Saa var der Ro indtil Efteraarsmødet. Umiddelbart efter dette afholdtes under Fru Rebekka la Cour Madsens Ledelse et Husmoderstævne; det var et nyt Forsøg, men Tilslutningen var god, og Humøret højt.

Naar vi sagde ja til saa mange Kursus og Møder, var det fordi vi syntes, vi var forpligtede til at give Husly til alle, der bad derom, da det jo er meget vanskeligt at finde Skoler, især fordi adskillige Højskoler er beslaglagt til andet Brug; derfor maa vi, der er saa lykkelige at være fri, strække os saa langt vi kan.

De paatænkte store Fester i Anledning af 100 Aaret maatte opgives; men det var naturligt, at Askov Højskoles Efteraarsmøde blev præget af Jubilæet. Mødet varede som sædvanlig 5 Dage, men alle Talerne var forhenværende eller nuværende Lærere, og alle tidligere Askovlærere var indbudt. Grundet paa de utrygge Forhold maatte mange desværre i sidste Øjeblik sende Afbud, men alligevel har vi aldrig haft saa mange liggende Gæster til et Efteraarsmøde. Der var over 250.

Ved Elevmødet Lørdag Aften talte Fru Ingeborg Appel om sin Mor, den første Højskolemor og Forbilledet for mange senere. Ved Elevforeningens Generalforsamling fremsatte Assistent G. Gundersen den Tanke, at alle gamle Askov-Elever skulde fejre 100 Aaret for Højskolen ved at danne et Fond, der skulde stilles til Askov Højskoles frie Raadighed, dog med særligt Henblik paa en gennemgribende Modernisering af Skolen. Tanken blev vel modtaget, og en Kreds af yngre Elever arbejdede energisk videre, og inden Efteraarsmødet var sluttet, var der nedsat et Udvalg til at føre Tanken ud i Livet med Lektor Frode Sørensen, Lynghy, som Formand, Bankdirektør Frede Christiansen, Brørup, som Kasserer og Assistent Gunnar Gundersen, Askov, som Sekretær. Desværre

blev Frode Sørensen kort Tid efter hindret i at varetage Hvervet, og nu er Afdelingschef J. Rosenkjær traadt ind i hans Sted, og Indsamlingen er i Gang ud over Landet, og det siges, at Tanken møder velvillig Tilslutning.

Det kan jo ikke andet end glæde os, at Skolens Elever og Venner har Lyst til at give Skolen en saadan Gave i Jubilæumsaaret, og vi maa jo ogsaa erkende, at der er Erug for den. Mange vil sikkert undre sig over, at det er nødvendigt at støtte Askov, Skolen har jo Elever nok og et betydeligt Statstilskud. Jeg har for nogle Aar siden redegjort udføreligt for Skolens Økonomi og skal ikke gentage det her; iøvrigt offentliggøres Regnskabet jo hvert Aar i Aarsskriftet, saa enhver kan se, at der ikke bliver meget tilovers til store nye Byggeforetagender. Hele Økonomilejligheden er for lille og for umoderne. Skolen bør have en Spisesal saa stor, at alle Elever og Lærere kan samles der til en Kop Aftenkaffe. Vi savner Skolestuer og Elevværelser, det sidste fordi nogle af de nu anvendte har udtjent, og mange af de anvendelige trænger til Modernisering. Vi har begyndt at lægge Planer for Restaureringen; men hvornaar og hvordan Udførelsen kan ske, er jo endnu skjult i Fremtiden.

Søndagen fik sit Særpræg derved, at der var 3 Talere Søndag Eftermiddag og en festlig Sammenkomst om Aftenen. Efter min Indledning talte Johs. Novrup og derefter C. P. O. Christiansen. Søndag Aften vekslede Musik, Sang og Taler, det var især vore Gæster, de tidligere Lærere, der tog Ordet. Allerførst overrakte Fru Elisabeth Iversen paa Elevforeningens Vegne Askov Højskole et Maleri af Karen og undertegnede. En Gengivelse ses andetsteds i Hæftet. Allerede for et Aar siden havde Elevforeningen besluttet at give Skolen et Billede af os, og de fornødne Midler var forhaanden; men vi maatte selv vælge Maleren. Vi valgte Stefan Viggo Pedersen, og i Maj blev Billedet paabegyndt. Man havde vel nærmest tænkt sig, at der skulde males 2 Billeder, et af hver af os; men vi foretrak at blive malet sammen, dels fordi der saa blev større Mulighed for en vis Komposition i Billedet, men især fordi vi i Sind og Virke har været saa fælles om Opgaven, at det var naturligt, at et Billede, der er bestemt til at hænge her paa Skolen, rummede os begge.

Det blev et stort Arbejde for Maleren, der ret let fangede min Kones Holdning og Træk, men maatte arbejde længe med mig. Det syntes, som om min paastaaede Utilnærmelighed vanskeliggjorde Opgaven, men det lykkedes tilsidst, saa Billedet har vundet megen Anerkendelse, og vi er glade for det. Billedet er jo bestemt til at hænge paa Skolen. Hvor det skal være, er der ikke taget Bestemmelse om. Det haster jo ikke, saa længe Originalerne gaar omkring til daglig Beskuelse.

Karen og jeg vil gerne bringe Elevforeningen og de mange, der har ydet deres Bidrag til Billedet, vor varmeste Tak for den Hæder og det Vennesind overfor os, Gaven til Skolen er Udtryk for.

Sidste Efteraarsmødedag havde vi i Forstaaelse med Formanden for Dansk-Islandsk Samfund, Dr. phil. Arne Møller, indbudt til et Forhandlingsmøde om Forholdet mellem Danmark og Island. Mange var indbudt, men kun faa kunde komme. Alligevel blev det en værdifuld Forhandling. Dr. Arne Møller indledede; baade han og de fleste Deltagere i Forhandlingen var enige om, at havde man end ønsket lidt mindre Hastværk fra Islændingenes Side, saa gjaldt det nu, da begge Folk stod som jævnbyrdige i statspolitisk Henseende, at udbygge et venskabeligt kulturelt og økonomisk Samarbejde til Gavn for de to Folk selv og for hele Norden.

Endnu en Begivenhed fra det begivenhedsrige Efteraar skal nævnes. Den 30. Oktober erhvervede Roar Skovmand Doktorgraden for sin Afhandling om Højskolens ældste Historie ved Universitetet i Aarhus. Flere af Kollegerne fra Askov var til Stede ved den smukke og festlige om end lidt langvarige Handling. Der var ikke mindre end 3 ekstraordinære Opponent, hvoriblandt den tidligere Askovlærer Pastor Even Marstrand.

Skovmands Bog er et grundigt og betydeligt Arbejde og fængslende Læsning, hvad Disputatser jo sjældent er. Opponenterne var ogsaa meget anerkendende, og Kritikken rettede sig mest imod, hvad der ikke stod i Værket, og her havde hver Opponent sine Ønsker. Flere havde den Indvending, at det vældige Stof ikke af Forfatteren var personligt vurderet i den Udstrækning som ønskeligt. At Roar Skovmand ikke er bange for at give en personlig Vurdering af Højskolens Folk og Forhold, har han vist i den senere udkomne mindre Bog om Højskolen i Serien »Vi og vor Fortid«; men i et strengt videnskabeligt Arbejde er det jo Kendsgerningerne, der vejer til, og af disse er der mange i Disputatsen. Det er vanskeligt at forene videnskabeligt Arbejde med en Gerning i Højskolen, fordi hver af disse Opgaver egentlig kræver sin Mand helt; men paa Askov burde Arbejdskaarene jo være saadanne, at det var muligt, og det kan jo altsaa ogsaa ske. Jens Nørregaard, Testrup, og Marius Kristensen, Askov, har begge udarbejdet en videnskabelig Afhandling til Doktorgraden samtidig med Højskolegerningen. Roar Skovmand er altsaa den 3. i Rækken. Dr. L. Moltesen tog ganske vist Graden som Højskolelærer i Askov, men Disputatsen var skrevet forinden.

Det er Sædvane, at Lærerkredsen samles til et festligt Samvær den 2. November for at stemme Sind og Tanker til den store Opgave, der ligger for. Denne Gang blev Aftenen brugt ogsaa til en kammeratlig Hyldest til Roar Skovmand.

Den 6. Krigsjul er forbi, og vi ved ikke, hvordan den næste Jul vil forme sig, og hvad der vil ske inden; men des mere Grund er der til at sende en Hilsen til alle vore gamle Elever og Venner med et varmt og inderligt Ønske om et godt Nytaar.

J. TH. ARNFRED.

SOMMEREN 1944

Mon ikke det mærkeligste ved Sommeren 1944 var, at den forløb lige saa lykkeligt og harmonisk som saa mange tidligere Somre? Endnu engang fik vi — og de unge med os — Lov til at fordybe os i Skolelivets fælles Arbejde og Glæder.

Saa underligt det kan synes, saa er det Tilfældet, at de Udtryk for Krigs-Nervøsitet — enten den saa skyldtes personlig Ængstelse eller var en Følge af chokerende Oplevelser — som vi mødte blandt de unge Piger under de første Krigsaar, er ikke mere nær saa fremtrædende. Vi er vel alle lidt efter lidt blevet hærdede, og hvis vi kun kan undgaa at blive forhædede — og dér maatte vor Kristentro kunne beskærme os — saa er det godt, om vi ogsaa paa den Maade kan faa Hjælp til ikke at blive sat til Side af Livet netop nu, da der er og især kan blive stærkt Brug for ethvert Menneske, der har en Indsats at gøre for sin Broder, sit Folk, om vi og det skal reddes.

Eleverne var mødt fuldtalligt, da vi samlede dem til Indledningsmøde og Samvær i Stuerne og ved Kaffebordene med den indbyrdes Præsentation. Der var, som altid her, forskellige Typer i forskellige Aldersklasser og med meget forskellig Uddannelse; men ligesom Aaret før mærkede vi ikke noget til paafaldende Skel imellem dem, hverken straks eller senere. Tvært imod fik vi Indtryk af, at de indbyrdes havde megen Glæde af hinanden. En af Vinterens Elever, Annelise Holst, kom tilbage for at være deres hjælpsomme Kammerat, og hun fandt Opgaven baade let at løse og berigende for hende selv. Saa er det ikke svært at holde Sommerskole; men Opgaven maner jo alligevel altid til Alvor for os, som staar med den i Hænderne, og til at gøre vor bedste Indsats i alle Retninger — ogsaa i den, ikke at »lave« for meget, naar vi føler, der er en god Aand i Virksomhed iblandt dem. Vor største Opgave er at skabe en saadan Aand de bedst mulige Vilkaar.

Det vil vist fornøje tidligere Elever at høre, at Signe og Johannes Novrup fandt Lejlighed til at følge Lærerkredsens Indbydelse til at fejre Novrups 40-Aarsdag den 4. Maj herovre paa samme Maade som i sin Tid paa Veum, med Morgensang og Morgenkaffe, mens Arnfred holdt Ordensforedrag for Sommerpigerne. Denne festlige Stund tilbragte vi paa Askovhus, der jo paa den Tid af Aaret ingen Elever har boende.

»Det nordiske Lærerkursus«, som begyndte den 4. Maj, følte lykkeligvis nærmest som en Hjælp i vort Arbejde. De fleste af Deltagerne var indstillede paa ikke bare at tilbringe en fornøjelig Tid her med Kolleger,

Fritsi og Stefan Viggo Pedersen.

Middagspassiar med Maleren.

Syv lykkelige Mødre med otte yndige Børn under tre Aar. (Fru Inger Dahl savnes her.)

I Frikvarteret.

Middagsstund paa Plænen.

½ Du | Danskes Vej — — —.

En yndig og frydefuld Sommerdag.

Det nordiske Lærerkursus og dets Lærere.

Juli-Lererkursuset.

men at udnytte Mulighederne for, hvad ikke alene de enkelte Lærere, men hvad Højskolen som saadan kunde give dem.

Der var da ogsaa mange Oplevelser, som Sommerkolen og Kursuset var fælles om: Skibelundtur, norsk Aften, Folkedanse-Øvelser, »Klem« o. m. m., og naar vi fik Gæster — som f. Eks. af 3-Klassen fra Haderslev Seminarium, der igen i Aar gennem Forstander Arne Møller bad os om Tilladelse til at gøre et Studie-Besøg her paa et Par Dage — følte hele Skolen sig som interesserede og hjælpsomme Værter.

Igen i Aar blev Pinseturen til Juul Andersens Sommerhus ved Snoghøj gennemført for de Sommerpiger, der ikke var bortrejst. Den giver altid stærke Oplevelser baade af Natur og Historie og af Kammeratlivet under Lejr-Forhold — som det jo nærmest er, naar de ligger paa Loft og Gulv paa deres medførte Madrasser og selv serverer den medbragte Mad.

Heller ikke vor 5. Juni-Fest og vor hjemlige Valdemarsfest blev for-sømt. Begge Dele forløb smukt og godt og med god Deltagelse. Af og til fik vi god Musik af de stedlige Kræfter, og sidst i Juni gav Violinisten og Komponisten Arvid Andersen fra Aarhus os en fin Koncert som Afslutning paa et Rekreationsophold. Sommerpigerne og Kursisterne vil heller ikke glemme den Lørdag Aften i Juni, da Dr. Kruuse læste »Hellig tre Kongers Aften« for dem og derved udløste en befriende Latter.

Ogsaa Ruds Kaj Munk-Oplæsninger vil blive staende blandt Sommerens Minder, kun af en anden Art. En tilsvarende Oplevelse havde vi, da Pastor Ulrich Balslev, tidligere Lærer her, den 21. Juni kom og fortalte for D. K. B. i Malt, men ogsaa her paa Skolen om sit Besøg i Finland i Foraaret, hvorhen han i flere Aar har kunnet rejse som Repræsentant for »Dansk Kirke i Udlandet« og derfor har stærk personlig Føling med mange Kredse deroppe, naturligvis især vore gamle Elever. Det, vi navnlig fik Indtryk af, var den Udholdenhed og inderlige Guds-tro, der bar mange af dem gennem Trængslerne.

Den 24., 25. og 26. Juni havde vi saa vort Elevmøde. Det var godt besøgt. Der var indtegnet ca. 300, men til Middag om Søndagen var vi ca. 650. Der var især mødt mange af Vinterens Elever, men ogsaa nogle ældre, der kom i Anledning af Hundredaaret. Dette prægede naturligvis Mødet noget, især gennem enkelte Telegrammer; men Skolens særlige Fest i den Forbindelse var henlagt til Efteraarsmødet.

Vi havde i Aar afløst Skuespillet Søndag Aften med en Fælleslæsning af Ibsens »Kongsemnerne«. Det virkede udmærket. Mandag var »Skoledag«. Rud havde talt om Lørdagen, Kjær og Arnfred Søndag Eftermiddag, saa nu delte Engberg og Bøgh Formiddagen, og Juul Andersen tog Eftermiddagen — efter Kaffe-Besøget hos Lærerne — til sin fængslende politisk-økonomiske Oversigt med paafølgende Samtale.

Om Aftenen var der Haandboldkamp, »Aabent Hus« paa Plænen før og under Kaffedrikningen og Legestue i Festsalen; men vi sluttede ligesom de foregaaende Aar ovre i Kirken.

Denne Dag var fælles for de »gamle« og de nuværende Elever. Lør-

dag og Søndag blev der ganske naturligt gjort Brug af Sommerpigernes Hjælpsomhed — næste Aar bliver *de* jo Gæster.

Lørdagen den 1. Juli tog Kursisterne til Ribe sammen med Wulff og Skovmand, mens Sommerskolen og dens Lærere fulgte en storslaet Indbydelse fra Brede Præstegaard til at besøge Egnen dér, fordelt som Gæster i Hjemmene rundt om. Vi kørte altsaa videre med Tønder-Banen.

Lørdag Aften var vi samlede med vore Værter og andre fra Brede By og Omegn. Vi sad ved Kaffebordene i Forsamlingshuset og hørte Provst Holdt, Hansies Far, fortælle om Egnen og dens Historie. Saa talte Arnfred, og Sommerpigerne sang, men ikke nok med det: nu blev Bordene ryddede ud, og man dansede Folkedans, sat i Sving af Kamma, lige til Værten forkyndte, at nu var det Lukketid.

Om Søndagen var der Kirkegang i den anselige Brede Kirke med forskellige gamle Pulpiturer til Egnens fornemme Familier og med Mærker af en Granat fra 9. April. Vi naaede baade Middagshvil og Eftermiddagskaffe, før vi skulde af Sted. Vi havde oplevet sønderjysk Gæstfrihed og erfaret lidt om deres Levevilkaar — og var nu glade for, at Togene gik, trods mange skræmmende Rygter. De unge overbød hinanden i Oplevelser, og Stemningen paa Hjemturen var høj.

Den 9. Juli fortalte Fru Appel, friskt og varmt som sædvanligt, lidt af Skolens Historie for den samlede Elevflokk, der nu var bleven forøget baade med vort sædvanlige Juli-Kursus for Folkeskolens Lærere og med det Kursus for Lærere i den nye Skole for ufaglært Ungdom, som vi ogsaa gav Plads for sidste Sommer.

Rødning Højskole indbød os igen i Aar, allesammen, og vi fik Lov at overvære Generalprøven paa en Opvisning af Fru Børups kvindelige Delingsførere, som skulde finde Sted ved et Besøg af Niels Bukhs Gymnaster, der denne Sommer har haft Tilhold paa Ladelund. Vi fik desuden Skolens Historie fortalt af Forstander Lund og hørte den smukke Kantate, som var blevet opført ved Hundredaarsfesten, der var holdt lige forud. Kantaten var skrevet (til kendt Musik) af Røddinglæreren Arne Fog Petersen og Læge Heuch, Vejen, og Eleverne og andre stedlige Kræfter udførte smukt den musikalske Del for Orkester og Kor ind imellem Recitativerne. — Det var en anden Side af Sønderjylland, vi dér mødte, og ogsaa den Tur var vi alle meget taknemlige for.

Vor Forbindelse med »Ollerup« indskrænkede sig, stort set, til, at vi var indbudt til Skolens Aabningsmøde, og de var vore Gæster ved vor norske Aften i Maj — og saa, at Niels Bukh undertiden kom cyklende over til Kirke i Spidsen for en imponerende Flok kvindelige Cyklistere.

Naar vi tænker paa Sommeren, vil den, især for Arnfred og mig, i nogen Grad være præget af, at vi saa godt som hver Dag tilbragte halvanden til to Timer i Arnfreds »Hule« som Modeller for Maleren Stefan Viggo Pedersen. Det skyldtes Elevforeningens Indsamling forud for Arnfreds 60-Aarsdag — at Skolens Traditioner kunde vedligeholdes ogsaa paa dette Punkt.

Studentermødet i August 44.

Karen og J. Th. Arnfred.

Askov Læringes Gave til Skolen. Malet af Stefan Viggo Pedersen Sommeren 1944.

Selv om Solen mange Gange vinkede udenfor og med sin Varme gjorde det til noget af en Opofrelse, saa var det dog hyggelige Stunder, vi tilbragte sammen med denne vore Venners Ven og nu Askovs Ven — og iøvrigt en af de faa Kunstnere, for hvem Folkehøjskolen ikke er en fremmed Verden. Da Maleren med Glæde gik ind paa Arnfreds Tanke om et Dobbeltbillede, betød det, at vi helst begge skulde være tilstede jeg dog oftest som Oplæser, at Tiden nogenlunde kunde udnyttes, og Maleren følte det kun fremmede for Arbejdet.

Dette stod paa fra Midten af Maj til sidst i Juli med kun faa Dages Afbrydelse. Det vidste vi heldigvis ikke forud; men det hele forløb altsaa nogenlunde smertefrit, da Samværet, som sagt, blev en god Oplevelse. Det gjorde ogsaa den unge Fru Fritse sit til. Hun var ung nok baade af Aar og Sind til at føle sig som Sommerpige, og da hun stammer fra Sydøst-Europa, var hun som nuværende Dansker ivrig efter at høre og lære, og hun glædede os alle med sit varme, livfulde Sind.

Vi mærkede megen stilfærdig Glæde hos Eleverne over Sommeren og dens Oplevelser. Selv om det er under Skoleform, saa er det dog dansk Hjemliv og dansk Samfundsliv, vi prøver at leve med de unge, og det gik de med Glæde ind under. Det vil da vise sig, om ikke Skolen og dens Liv vil blive et af Støttestrukturerne i deres Tilværelse — det er vort Haab, da det rummer Dommen over Sommerens Arbejde. Vi kræver ikke at høre den udtalt, men ønsker, at de unge vil være trofaste over for de gode Oplevelser, de maatte have faaet ogsaa her af dansk Aand og Liv og maaske af Kristenliv, og at det maa være gaaet dem saadan til Hjærte, saa de ikke glemmer det i Prøvelsens Time.

Askov, ved Juletid.

KAREN HELWEG ARNFRED.

FRA BIBLIOTEKET

Egentlig skulde der først næste Aar fortælles om Biblioteket ifølge den Femaarsplan der hidtil er fulgt, og hvorefter der i 1936 blev givet Skildring af den nye Bygning og i 1941 af de første fem Aars Arbejde under de nye Kaar. Naar jeg ikke kan vente til Biblioteksbygningens 10-Aarsdag, er det fordi Højskolens store Jubilæum i Efteraaret bragte saa store Glæder med sig for Biblioteket, at jeg ikke kan holde dem for mig selv.

Allerede i 1940 ved Askov Højskoles 75 Aars Jubilæum viste det sig, at Biblioteket var blevet Kælebarnet, som Arnfred sagde det i sin Tak for de smukke Gaver, der skænkedes Skolen i Form af Bøger ved den Lejlighed. Dette har bekræftet sig i rigt Maal i Jubilæumsaaret 1944, selv om det ikke var i Askov, at Højskolens Vugge stod.

Som Tak for Askov Højskoles oplysende, vækkende og folkelige Arbejde overrakte samtlige Andelsforeninger indenfor Malt Sogns Andelsudvalg¹⁾ ved Efteraarsmødet Skolen 1600 Kr. at anvende efter Ønske, f. Eks. til Bøger. Det var der glædeligvis Ønske om, og Bogudvalget, d. v. s. Engberg, Skovmand og undertegnede, bestemte at købe, hvad vi kaldte Gavebøger: større Værker, som Biblioteket ikke tør sætte paa det aarlige Budget. Vi spurgte Lærerne om deres Ønsker til Særholdene, og her er Resultatet: *Schultz' Danmarkshistorie, Bd. 1—6, 1941—43*; *H. Tingsten: Demokratiets seger och kris, 1939* (Vår egen tids historia, Bd. 1); *Hans Jensen: Det forenede Norden, 1943*; *Poul Andersen: Dansk Forfatningsret, 1944*; *Alf Ross: Lærebog i Folkeret, 1942*; *W. Oxholm: Landkommunernes Styrelse, 1935—44*; *Hages Haandbog i Handelsvidenskab, 6. Udg. 1944*; *Meyers Vareleksikon, 5. Udg. 1941*; *K. Jessen og A. Mentz: Vilde Planter i Norden, Bd. 1—4, 1937—40*; *G. Paulsson: Konstens världshistoria, Bd. 1—2, 1942—44*; *Michelangelo — Die Skulpturen, 1940*; *H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, illustreret af Larsens Stevns, 1943*; *Kr. Kroghede: Idræt, Bd. 1—2, 1943*. Endvidere vil der blive anvendt 400 Kr. til *Verdenslitteratur*, mest til Udfyldning af de Huller, Biblioteket udviser for den ældre Litteraturs Vedkommende, men ogsaa til enkelte nyere Værker; her stiler vi med Dr. Kruuses Hjælp efter de store Digterværker. Da Arbejdet hermed ikke er tilendebragt — mange af disse Værker maa søges antikvarisk — er det for tidligt at stille en Liste op. Men vi glæder os til at faa, hvad vi mangler paa dette Omraade, og se det brugt. Det var en stor Glæde at modtage denne Gave, ikke mindst fordi den kom herhjemme fra og vidnede om Samhørighed med Byen og Sagnet. Det samme gælder en fin Gave fra Askov Boghandel med en hjertelig Lykønskning fra Boghandler Niels Pedersen og Tak for fem Aars Naboskab, en Tak, som vi gerne vil give tilbage igen for godt Samarbejde og Venskab. For Biblioteket er det en uvurderlig Hjælp at have en Boghandel udenfor Døren med et rigt Initiativ og en

¹⁾ Askov Brugsforening, Askov Manufakturhandel, Askov og Omegns Ægssalgskreds, Malt Sogns Andelsgodtningsforening, Malt Sogns Andelskasse og Maltbæk Andelsmejeri.

storartet Bogservice. *Danske Herregaarde ved 1920, Bd. 1—3* er ikke alene et meget smukt og kostbart Værk, men forlængst udsolgt og efterspurgt, saa det er en Boghandlerbedrift, Niels Pedersen værdig, at have lagt det paa vores Bord.

Pastor Even Marstrand, tidligere Askovlærer, gav os *Francis Beckells* store Bog om *Københavns Raadhus 1908*, og Redaktør Rée, Esbjerg, *Achton Friis: De danskes Land, Bd. 1—3, 1943—44*. Endelig skal nævnes to Forlag, som viste Interesse og Sympati for Skolen gennem storstillede Gaver. *Det danske Forlag*, hvis Kontakt med Askov vel ikke er ubekendt, sendte os Forlagets nylig udkomne *Romanserie*, 15 forskellige europæiske og lødige Romaner i ny Udgivelse, og hver af disse i 20 Eksemplarer at benytte som Bogsæt til Litteraturundervisningen. *Forlaget Jespersen & Pio's* Juniorchef Iver Jespersen og hans Hustru er begge gamle Askovelever, og de overraskede og glædede os med i Efteraaret at sende os Forlagets Lagerfortegnelse at bruge som Ønskeseddel. Det var et meget fristende Tilbud, og da jeg gjorde Takkevisit og vilde gøre Afbigt for min Ubeskedenhed paa Bibliotekets Vegne, blev dertil føjet en venlig Indbydelse til i Fremtiden at rekvirere til Askov Højskoles Bibliotek, hvad vi maatte ønske af Forlagets Bøger. Det lød som et Eventyr, men det er allerede realiseret, og det er helt uoverkommeligt at nævne de enkelte Bøger, vi paa denne Maade har faaet.

Ved Indvielsen af den nye Biblioteksbygning i 1935 overdrog Fru Ingeborg Appel os Ludvig Schrøders efterladte Bogsamling, ca. 1800 Bd., som tidligere er omtalt, og Fru Appel foreslog os paa Ludvig Schrøders Børns Vegne at realisere de Bøger i Samlingen, som vort Bibliotek ejede i Forvejen, hvilket var en ikke ringe Part. Vi bad saa Askov Boghandel om at overtage Salget, og det var en god Løsning. Endnu er ikke alle Dubletterne solgt, men vi har til Dato kunnet købe nye Bøger for ca. 1000 Kr. af disse Værdier.

Til Slut skal nævnes en særpræget Gave, som skænkedes Biblioteket, da Dr. Marius Kristensens Hjem blev opløst ved Fru Missa Kristensens Død i 1943. Denne bestod af *Marius Kristensens Skrifter*, som hans Børn ønskede bevaret i Askov, saaledes at den danner en Særafdeling i Biblioteket og er tilgængelig og til Laans for Slægten. Ordningen af disse Skrifter er først tilendebragt i Foraaret 1944, hvorfor en Meddelelse om denne Gave ikke naaede at komme med i sidste Aarsskrift. Nu findes »Marius Kristensens Skrifter« i Afdelingen for sjældne Bøger paa særlig Hylde og omfatter ca. 200 Numre, der følger Ordningen i den Bibliografi over M. K.s Afhandlinger og Artikler, som Litteraturselskabet udgav i Anledning af Halvfjerdsdaarsdagen 1941. Denne Samling og *Christian III's danske Bibel* i Facsimileudgaven, som har tilhørt Marius Kristensen, og som Fru Missa Kristensen skænkede os efter hans Død i 1942, er værdifulde Minder om Marius Kristensen, hvem ogsaa Askov Højskoles Bibliotek skylder stor Tak for Raad og Daad gennem mange Aar.

Her er kun nævnt Jubilæumsgaver, men der har været mange andre Gaver at takke for, som skulde nævnes, om Pladsen tillod det. At Skolen stadig har mange Venner rundt i Landet, ved vi i Biblioteket en Del om og siger dem Tak. Gamle Elever sender deres Bøger, Skolens egne Lærere glemmer os heller ikke, naar de viser sig paa Tryk, og mange Redaktioner og Institutioner er os venligtsindede. Vor Paaskønnelse for den gode Støtte, der gives os, vil vi gerne give Udtryk ogsaa derved, at det, vi modtager, alt sammen bliver katalogiseret og udnyttet efter bedste Evne til levende Brug i det daglige Arbejde.

OLGA BARTHOLDY.

ASKOVGÅRDEN

Der er sikkert blandt dette årsskrifts læsere en del, som gerne vil høre lidt om, hvordan det går med Askovgården, om hvis oprettelse der blev givet meddelelse her i årsskriftet i fjor. Da det er meningen, at der skal udsendes en årsberetning til Askovgårdens bidragydere, er dette kun ment som en livsytring og en påmindelse til dem, der har tænkt på at ville træde til som bidragydere, men som af en eller anden grund endnu ikke har gjort alvor af det.

Askovgården har altså nu været i gang i et år og har fået en — efter omstændighederne — tilfredsstillende start. Med »omstændighederne« tænker jeg her særligt på det forhold, at vi ikke har egne lokaler, men stadig lejer os ind i et D. S. U.-ungdomshjem i Slotsgade 5, hvis lokaler vi desværre ikke kan få om aftenen — bortset fra lørdag. Det, at vi hovedsageligt må nøjes med eftermiddagsklubber, er jo en hindring for adskillige, der gerne vilde deltage i arbejdet; og det medfører også, at vi i de fleste klubber kun kan have ukonfirmerede børn. Kun i de to klubber, som benytter den ene ugentlige aften, vi har til rådighed, er der nogle konfirmerede medlemmer. Der er for tiden 3 drengeklubber og 3 pigeclubber i gang. Endnu er Askovgården ikke ret kendt i kvarteret, og derfor vokser klubberne ikke særlig hurtigt — men det må vist nærmest betragtes som en fordel under de nævnte forhold. I alt har klubberne ca. 70 indskrevne medlemmer.

Ganske vist er vort budget under disse primitive forhold så beskedent, at vi sagtens har kunnet klare det første år med de bidrag, som indkom; men så snart vi står overfor at skulle leje egne lokaler og indrette dem, får vi brug for adskilligt flere penge, end bidragene hidtil har givet; så derfor kan det ikke gå an, at vi helt glemmer den side af sagen — som hermed være anbefalet til velvillig overvejelse.

Bidrag sendes til: *Settlementet Askovgården, København N., postkonto nr. 88750*, med angivelse af, om det er tænkt som årsbidrag eller almindeligt bidrag. (På indbetalingskortets kupon til venstre bedes afsenderen også anføre sin stilling eller titel.)

Som *årsbidragyder* får man i årets begyndelse tilsendt et indbetalingskort med angivelse af, hvor meget man har tegnet sig for i årligt bidrag; og dersom man ikke har indsendt sit bidrag inden 1. marts, bliver det opkrævet med tillæg af porto ved udsendelsen af årsberetningen.

Saxogade 91, d. 6. jan. 1945.

N. H. Arnfred,
sekretær.

ASKOVKREDSE

Gamle Askovelever, boende i samme Egn eller i samme By, har fra Tid til anden dannet »Askovkredse« med det Formaal at samles et Par Gange om Aaret til et Møde eller en »Klemaften« sammen med een eller to af Lærerne fra Askov Højskole for derved at fæstne Kammeratskabet indbyrdes og styrkes i Sammenholdet om deres gamle Skole. Lærerne beregner sig ikke noget Honorar for at komme til Stede ved en saadan Sammenkomst, men ønsker kun Dækning af Rejseudgifterne.

For Tiden findes følgende Kredse, hvortil gamle Askovelever kan slutte sig, naar de efter endt Højskoleophold atter vender tilbage til deres Hjemegn eller tager Ophold andetsteds:

1. København. Formand: Sekretær Arkitekt Tyge Arnfred, Magnolievej 16, Valby. Møde een Gang mdl. i Vinterhalvaaret.
2. Ringsted. Formand: Konsulent S. Buus, Ringsted.
3. Slagelse. Formand: Boghandler Viggo Stenbæk, Slagelse.
4. Kalundborg. Formand: Journalist Karen Greve, Kalundborg.
5. Odense. Formand: Valgmenighedspræst S. Rørdam Clausen, Odense.
6. Horsens. Formand: Konsulent Nørholm, Gedved.
7. Aarhus. Formand: Fru Margit Arvid-Andersen, Gertrud Rasks Vej 8, Aarhus.
8. Aalborg. Formand: Forvalter Anton Aagaard, Nr. Saltum.
9. Skjern-Ringkøbing. Formand: Gaardejer Erik Toft, Lem.
10. Varde. Formand: Gartner Axel Nielsen, Nørremarken, Varde.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1943—44

A. DEN UDVIDEDE HØJSKOLE

Vinterskolen 1943—44.

I. MANDLIGE ELEVER

Der var ialt 169 Elever, deraf 134 paa 1. Vinter, 30 paa 2. og 5 paa 3. Vinter. I November Maaned var der 165, December 165, Januar 165, Februar 165, Marts 160, April 133. — I Gennemsnit bliver det 159.

Ordnes Eleverne efter Fædrenes Erhverv, viser det sig, at 83 var Sønner af Gaardejere, 19 af Husmænd, 14 af Haandværkere og Industri-drivende, 10 af Handlende, 5 af Landarbejdere, 5 af Arbejdere, 2 af Handelsmedhjælpere, 17 af Lærere og Tjenestemænd og 14 af Mænd i andre Stillinger.

82 af Eleverne var uddannet ved Landvæsenet, 4 Landarbejdere, 3 faglærte Arbejdere, 6 ufaglærte Arbejdere, 21 Handels- og Kontormedhjælpere, 18 Mejerister, 11 Gartnermedhjælpere, 1 Sømand, 2 Lærere, 12 Studenter, 6 fra andre Erhverv og 3 ved selvstændige Erhverv.

Af Eleverne var 72 mellem 18 og 25 Aar, 97 over 25.

108 Elever var fra Jylland, nemlig 11 fra Aalborg Amt, 9 fra Hjørring, 3 fra Thisted, 9 fra Viborg, 6 fra Aarhus, 6 fra Skanderborg, 6 fra Randers, 15 fra Ribe, 15 fra Ringkøbing, 16 fra Vejle, 5 fra Haderslev, 2 fra Aabenraa, 2 fra Sønderborg og 3 fra Tønder.

Fra Fyn var der 17, fra Sjælland 39, fra Lolland-Falster 4 og fra Færøerne 1. 35 af Eleverne var fra Købstæder.

35 havde før været paa Askov, deraf 5 to Gange, 50 havde været paa andre Højskoler, 29 paa Landbrugsskoler, 55 havde gaaet i Fortsættelses-, Handels- eller Teknisk Skole, og 43 havde gaaet i højere Almenskole.

II. KVINDELIGE ELEVER

Der var ialt 181 Elever, deraf 162 paa 1. Vinter og 19 paa 2. Vinter. I November Maaned var der 181, December 181, Januar 180, Februar 179, Marts 176 og April 163.

Ordnes Eleverne efter Fædrenes Erhverv, viser det sig, at 85 var Døtre af Gaardejere, 5 af Husmænd, 17 af Haandværkere og Industri-drivende, 21 af Handlende, 2 af Arbejdere, 3 af Handelsmedhjælpere, 31 af Lærere og Tjenestemænd og 17 af Mænd i andre Stillinger.

93 var huslige, 5 Arbejdere, 24 Handels- og Kontorfolk, 2 Gartnere, 26 Sygeplejersker, 12 Lærerinder, 11 Studenter og 8 fra andre Erhverv.

Af Eleverne var 113 mellem 18 og 25 Aar, 68 over 25 Aar.

102 Elever var fra Jylland, nemlig fra Aalborg Amt 6, fra Hjørring 15, fra Thisted 3, fra Viborg 3, fra Aarhus 8, fra Skanderborg 3, fra Randers 9, fra Ribe 23, fra Ringkøbing 9, fra Vejle 10, fra Haderslev 7, fra Aabenraa 1, fra Sønderborg 1 og fra Tønder 4.

Fra Fyn var der 24, fra Sjælland 50, fra Bornholm 2, fra Lolland Falster 3.

23 havde før været paa Askov, deraf 19 paa Vinterskolen, 77 havde været paa andre Højskoler, 19 paa Husholdningsskoler, 51 paa Fortsættelsesskoler og 69 paa højere Almenskoler.

B. DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE

3. Maj — 30. Juli 1944.

Der var ialt 80 Elever i alle 3 Maaneder.

Ordnes Eleverne efter Fædrenes Erhverv, viser det sig, at 30 var Døtre af Gaardejere, 8 af Husmænd 15 af Haandværkere og Industri-drivende, 13 af Handlende, 2 af Arbejdere, 7 af Lærere og andre Embedsmænd, og 5 af Mænd i andre Stillinger.

62 af Eleverne var huslige, 11 Handels- og Kontorfolk, 3 Barneplejersker, 1 Syerske og 3 endnu uden Erhverv.

Af Eleverne var 3 under 18 Aar, 68 mellem 18 og 25, og 9 var over 25.

57 af Eleverne var fra Jylland, 12 fra Fyn, 10 fra Sjælland, 1 fra Lolland-Falster.

3 af Eleverne havde tidligere været paa Højskole, 4 paa Husholdningskole, 22 paa Fortsættelsesskole, 12 paa Realskole, og 39 Elever havde kun den Uddannelse, Folkeskolen giver.

Ser vi paa Højskolen i det hele, har der været 350 Elever paa den udvidede Højskole i Vinterhalvaaret: 169 Mænd og 181 Kvinder. Paa Sommerskolen har der været 80 Elever, endvidere var der paa det 3 Maaneders Nordiske Lærerkursus ialt 45. Regnes det i Aarselever, d. v. s. hver Elev i 12 Maaneder, bliver det 206.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER

ELEVERNE PAA ASKOV HØJSKOLE

Sommerskolen 1944.

Amstrup, Anne-Marie, Bækmarksbro.
Andersen, Cecilie, Elstrup pr. Guderup.
Andersen, Else Vandel, Vesterbro 73, Odense.
Andersen, Inga, Lindegade 48, Christiansfeld.
Andersen, Mette Marie Rahbek, »Mølgaard«, Nr. Vium
pr. Troldhede St.
Bang, Helga, Toflund Apotek.
Bentzen, Anna Christina, Vestergade, Hadsten.
Boje, Annelise, Hesselbjerg pr. Bjerringbro.
Christensen, Bodil, Langagervej 24, København, Valby.
Christensen, Emma Christine, Ringkøbingvej 83, Holstebro.
Christensen, Inger Margrethe, Pejrup pr. Pejrup St.
Dunvald, Valborg, Sandbygaardvej 14, Brønshøj.
Eriksen, Magda, Tranderup pr. Ærøskøbing.
Fløjgaard, Mary, Danstrup pr. Ulstrup.
Frederiksen, Karen, »Mariendal«, Flauenskjold.
Hansen, Elly, Lindevej 66, Fruens Bøge St.
Hansen, Ingrid, Grønnegade 7, Herning.
Hegelund, Elise, Lillering Overgaard, Lillering St., Aarhus.
Henriksen, Herdis Nedergaard, Jyllandsgade 2, Hjørring.
Holdt, Hansi, Præstegaarden, Brede pr. Bredebro.
Houmøller, Else, Nr. Alle 29, Thisted.
Høgh, Elly Marie, Gimming, Randers.
Jensen, Anna, »Kjærgaard«, Vroue pr. Skive.
Jensen, Eva Bak, Vang pr. Thisted.
Jensen, Eva Zahrtmann, Hestedamsgade 1, Horsens.
Jensen, Inge, Høve pr. Asnæs St.
Jensen, Johanne Marie, »Urnebjerggaard«, Hørret.
Jensen, Karen, Kjærgaard, Vroue pr. Skive.
Jensen, Sigrun, »Aurora«, Bjært St., Vejle.
Jeppesen, Eva Marie, Rud pr. Nørre-Aaby, Fyn.
Jeppesen, Karen Lisbeth, Rud pr. Nørre-Aaby, Fyn.
Juelsen, Karen, »Katrinebjerg« pr. Juelsminde.
Just, Lissy, Møllerup pr. Laven.
Kaae, Edith, Volsgaard, Studsgaard.
Kirk, Agnethe, Gimming, Randers.
Kjærgaard, Else, Lundgaard, Stoholm.
Knudsen, Gerda, »Harpelundegaard«, Harpelunde St.
Knudsen, Gyde M., »Højgaard«, Egum pr. Fredericia.
Ladegaard, Thea, Kelstrup Strand pr. Sdr. Vilstrup.
Larsen, Margit Buch, Villa »Tak«, Grindsted.

Larsen, Marie Kristine, Rud pr. Nørre Aaby.
 Laugesen, Mary, Houborg, Holsted, Ribe.
 Lauritzen, Marianne Hyldahl, Nr. Chausse 62, Aabenraa.
 Lund, Anni, Krathusvej 6, Risskov, Aarhus.
 Lund, Bente, Krathusvej 6, Risskov, Aarhus.
 Lund, Misse, Aabøl pr. Toftlund.
 Madsen, Else Stahl, Stjernholm C, Horsens.
 Madsen, Ida, Krik pr. Vestervig, Thy.
 Madsen, Inga, Krik pr. Vestervig, Thy.
 Madsen, Ruth, Ny Højen pr. Vejle.
 Nielsen, Betty, »Toftgaard«, Vroue pr. Skive.
 Nielsen, Gudrun, c/o Købmand Aug. Nielsen, Hvide Sande.
 Nielsen, Karen Margrethe, Højtoftevej 4, Risskov, Aarhus.
 Nielsen, Magna, Grønrisvej 9 C. 11, København V.
 Nørgaard, Didde, Moltrup pr. Haderslev.
 Olsen, Karen Margrethe, »Elmgaard«, Kauslunde, Odense.
 Olsen, Minna Bülow, Bistrup pr. Fodby.
 Outzen, Poulina, Trælborg pr. Bredebro.
 Pedersen, Dagny, »Andreasmind«, Skejby v. Aarhus.
 Pedersen, Fritzi, General Bahnsonsvej 9, København F.
 Pedersen, Olga Krista, Fjerritslev Enge, Fjerritslev.
 Petersen, Ingeborg Marie, Siøgaard, Siø pr. Rudkøbing, Langeland.
 Plougheld, Anne Marie, Korinth St.
 Poulsen, Elly Lykke, Vestergade 12, Skive.
 Poulsen, Eva, Maglekildevej 1, København V.
 Rasmussen, Grethe Ulstrup, Føvling pr. Brædstrup.
 Rasmussen, Kaja, Brugsforeningen »Enigheden«, Fabrikvej 40,
 Horsens.
 Rasmussen, Karen Margrethe, Helgolandsgade 19, Aarhus.
 Schmidt, Tove Hjort, Hulgaardsvej 40, København F.
 Schytte, Grethe, »Hølund Mejeri« pr. Gandrup, Aalborg.
 Schøler, Kristine Fredslund, Thorsager.
 Simonsen, Dagmar, Naarup St., Fyn.
 Skibsted, Gerda, Algade 23, Aalborg.
 Skytte, Inger, Skyttegaarden, Naarup, Fyn.
 Svendsen, Elly, Livornovej 7, København S.
 Sveistrup, Aase, Valsgaard pr. Hobro.
 Terp, Signe, Ingemannsvej 7, Fredericia.
 Tetens, Lise, Esperance Alle 30, Charlottenlund.
 Thuesen, Elisabeth, Aller pr. Christiansfeld.
 Trap, Birgitte, »Bøgebjerggaard«, Lundby St.
 Vase, Estrid, »Portgaard«, Allingdam pr. Hirtshals.

Nordisk Lærerkursus 1944.

Albertsen, Albert, Stenum pr. Brønderslev.
 Andersen, Karen E., Højrup Skole pr. Taulov.
 Andersen, Ragni Toft, Søndergaard, Fur.
 Bach, Ebbe, Rødding Højskole, Rødding.
 Boesen, Ellen, Askov pr. Vejen.
 Bolet, Marie, Ø. Hjermitzlev pr. Brønderslev.
 Christensen, Harald, »Hvedhaven«, V. Hassing.
 Dørup, Tage, Taars.
 Frandsen, Hans Ole, Øtoftgaard pr. Taastrup.
 Hagelsø, Christian Oluf, St. Hagelse pr. Ølsted.
 Hagelsø, Ejler, Vojens Ungdomsskole, Vojens.
 Hansen, Bernhard Bruun, Musegaard, Naaby pr. Herlufmagle.

Hansen, Grethe, Klejsgaard pr. Gramrode.
 Haugstrup, Børge Schou, Hvidbjerg Skole pr. Skive.
 Jensen, Anna Østerlund, Givskud pr. Jelling.
 Jensen, Ejnar, Stillehøj pr. Højrup.
 Jensen, Marie, Lyne pr. Ølgod.
 Jepsen, Anne Lise Ussing, Vester Velling Præstegaard, pr. Randers.
 Jørgensen, Jens Dahl, Gammelgab, Broager.
 Klinting, Oluf, Stægers Allé 2, København F.
 Krabsen, Arne, Nørholm Enge, Frejlev, Aalborg.
 Lennings, Emil, Den internationale Højskole, Helsingør.
 Løvdal, Else, Strandvej 503, Klampenborg.
 Madsen, Hans Erik, Galtrup Højskole, Erslev, Mors.
 Michelsen, Bengt, Bagalle 2, Rødby.
 Mikkelsen, Niels, Damgaard pr. Jebjerg.
 Mikkelsen, Nielsenius, Askildrup, Blenstrup.
 Nielsen, Anna, Hallum, Tistrup.
 Ottesen, Christian Winther, Lund pr. Frøstrup.
 Pedersen, Eigil, Vesterlund pr. Vesterlund St.
 Pedersen, Ellen Kristine, Harreby pr. Fole.
 Petersen-Bønding, Hakon, Præsteboligen, Aulum.
 Petersen, Rigmor, »Lyshøjgaard«, Lyng.
 Raahede, Vagn, Asp Skole pr. Struer.
 Rasmussen, Helge Egelund, Ferupgaard, Ferup St.
 Rolighed, Svend, Klim Friskole pr. Thisted.
 Sandfeldt, Niels Christian, Skarrild pr. Kibæk.
 Sillasen, Agnes, Sig.
 Sinning, Thorvald Jensen, Balle Friskole pr. Bredsten.
 Søndergaard, Anna Lykke, Agerø pr. Kærby.
 Sørensen, Hans Gravgaard, Adolf Steens Allé 4, København V.
 Thomsen, Andrea, Refsgaard, Outrup.
 Thomsen, Methea, »Borg«, Virklund, Silkeborg.
 Thomsen, Thomas K., Kjeldbjerg pr. Skive.
 Traneberg, Aksel Juul, c/o Konsulent Nyholm, Allingaabro.

Kvindelige Elever 1944—45.

Andersen, Berta, Aabenraavej 19, Haderslev.
 Andersen, Grete, Udby, Jerslev Sj.
 Andersen, Grethe, Hyldebjerggaard, Særløse, Lejre.
 Andersen, Bodil Neustrup, Køgevej 101, Roskilde.
 Andersen, Karen M. Bang, Ejby St., Fyn.
 Andersen, Kirsten Vibeke, Vissinggaard pr. Tønning St.
 Andersen, Marie Aamand, Kringgaard, Velling, Børkop.
 Andersen, Margrethe Due, Skovby, Østj.
 Andersen, Ruth, Vestergade 40, Nørresundby.
 Andersen, Sigrid, Aadum pr. Tarm.
 Andreasen, Aase Synnøve, Svinget 4², København S.
 Andreasen, Ellen M. Bach, Sønderholm.
 Angeltoft, Vibeke Sørensen, »Angeltoft«, Gadstrup.
 Arnfred, Birgit Helweg, Askov pr. Vejen.
 Astrup, Ellen, Dosseringen 20, Kerteminde.
 Beck, Herdis, Bøvling Mejeri, Bøvlingbjerg.
 Bang, Helga, Apoteket, Toftlund.
 Bartholdy, Marie, Gl. Kongevej 15 B, København.
 Berg, Inger, Skansegade 7, Frederikshavn.
 Bentsen, Helga, Sidinge pr. Vig.
 Boesen, Asta, Knudsvej, Ry.

- Brauner, Meta, Lægaardvej 6, Holstebro.
Buhk, Kirsten, Flade pr. Nykøbing M.
Buhr, Ragnhild Clausen, Uggerløse Skole pr. Kalundborg.
Busk, Gudrun, Amtssygehuset, Næstved.
Buus, Kirsten, Vestermarksvej 2, Hasseriis, Aalborg.
Christensen, Asta Østergaard, Sadderup, Grimstrup, Esbjerg.
Christensen, Elna Beck, Lundumskov pr. Lundum.
Christensen, Elsc, Hollensted pr. Brønderslev.
Christensen, Inga Holst, Sadolinsgade 25, Odense.
Christensen, Kamma Frost, Jerslev Mejeri, Jerslev J.
Christensen, Marie Jepsen, Høgsbro pr. Hviding.
Clausen, Aase, Skaarup Husholdningsskole, Skaarup.
Clausen, Agnete, Vinkelvej 3, Risskov.
Delf, Ingrid, Sundquistgade 42, Sønderborg.
Døllner, Hedvig, Spidslodden 7, Taastrup.
Dørfler, Helene, Lunderskov.
Egedorf, Inge, Amtsgaarden, Thisted.
Elmegaard-Kristensen, Thyra, Gl. Revl, Kjellerup.
Eriksen, Ester, Halk pr. Hejsager.
Eriksen, Valborg, Almsted pr. Ketting.
Fisker, Rigmor, Rosenlund, Laurbjerg.
Flensburg, Else Marie, Holmevej 37, Søborg.
Frandsen, Ingrid, Holmgaard, Havrebjerg.
Fredslund, Ingeborg, Sørslev pr. Starreklint.
Gammelgaard, Dagmar, Elmegade 17, Bramminge.
Gerlund, Ena, Gentoftegade 51², Gentofte.
Gislason, Agnete,
Gram, Sofie, Ankergaard, Gabøl.
Grønberg, Agnes, p. t. Askov pr. Vejen.
Gudiksen, Mette Dahlgaard, Svanemøllevej 10, København Ø.
Gundesen, Anna, Kjelst pr. Billum.
Gundesen, Dagny, Kjelst pr. Billum.
Hammer, Annelise, Bredegade 4, Slagelse.
Hedemann-Hansen, Anna Elisabeth, Bjergager Hougaard
pr. Neder Randlev.
Hansen, Esther, Bakkegaard, Starreklint.
Hansen, Agnete Lykke, Lykkebjerggaard, Asnæs Sj.
Hansen, Ingrid, c/o Stationsforstander Hersbøll, Bredebro.
Hansen, Karen, Hjarnø pr. Horsens.
Hansen, Karen, Skaftved pr. Frederikshavn.
Hansen, Mary, Borup pr. Vraa.
Hedegaard, Else, Skanderborgvej 125², Kongsvang, Aarhus.
Hegelund, Anna Marie, Lillering Overgaard, Lillering.
Hoffmann, Ellen Johanne, Hoffmeiersvej 35, København F.
Høier, Ingeborg, Nygade, Ringkøbing.
Hørlück, Mette, Rurup pr. Toftlund.
Jacobsen, Anna, Brørup pr. Hylke.
Jansson, Lillian G., Søbakken 34, Charlottenlund.
Jensen, Anna Lise, Stenstrupgaard, Arden.
Jensen, Gudrun, Tyrsted pr. Horsens.
Jensen, Inger, Vestergade 59, Randers.
Jensen, Inge, Høve pr. Asnæs.
Jensen, Karen, No, Lybæk pr. Hee.
Jensen, Kathrine, Alstrup Søndergaard pr. Ullits.
Jensen, Maren Høj, Skovgaard, Vemb.
Jensen, Sigrid, Absalonsgade 20, Slagelse.
Jepsen, Ingeborg, Fynsvej 188, Kolding.

Jeppesen, Bertha, Brahetrolleborg.
Johansen, Anna Lovise Nørskov, Skejbyvej 7, Vejlbj pr. Risskov.
Juil, Hanne, Hornborg pr. Flemming.
Jørgensen, Elisabeth Rübner, Realskolen, Skærbæk.
Jørgensen, Esther, Østerlund, Bagsværd.
Jørgensen, Hune pr. Blokhuis.
Jørgensen, Selma Irene, Skjalstrup Brugsforening, Vemb.
Kjeldsen, Aase Skat, Lerkely, Lerkefeldt.
Kirk, Bodil, Eriksminde pr. Boulstrup.
Knudsen, Bodil Winther, Forsøgsmøllen, Askov pr. Vejen.
Krustrup, Herdis, Skivevej 18, Holstebro.
Kvisgaard, Gunhild, Bøvlingbjerg.
Larsen, Inger Marie, Kuleborgvej, Aakirkeby.
Larsen, Magda, Gamborg Østergaard, Kauslunde.
Larsen, Maren Dybkjær, København.
Laursen, Herdis, Egebjerg Skole pr. Braade.
Lauridsen, Maren Kallehave, Starup pr. Tofterup.
Leth-Espensen, Else, Labingaaard pr. Harlev.
Lindekrans, Ellen, Kjærsgaard, Hundslund.
Ludvigsen, Laura Hedvig, Skrillinge Nygaard, Middelfart.
Lund, Maren, Sdr. Vilstrup, Eltang.
Lund, Signe, Gerritsgade 40, Svendborg.
Lundgaard, Maren, Dybe pr. Ramme.
Lystbæk, Signe, Madumkjærgaard pr. Ulfborg.
Madsen, Anna Simona, Refsgaard, Egtved.
Madsen, Elisa Margrethe, Anderslevgaard, Løgstrup.
Maltbæk, Birte, Kolstrup 5, Aabenraa.
Marstrand, Ida, Allerslev, Lejre.
Mathiassen, Gudrun Marie, Vilslev, Gredstedbro.
Mehlsen, Magdalene M., Lindholm, Flade pr. Nykøbing M.
Munk, Kirstine Franciska, Bakkekammen 27, Holbæk.
Møller, Anna Severine, Usholt pr. Laasby.
Mørch, Betty Anna Ebba, Livjærgergade 19^a, København Ø.
Nielsen, Agnes Elisabeth, Ølsted Skole, Løsning.
Nielsen, Betty Marie, Smidstrupvej 12, Vraa.
Nielsen, Bodil Kaas, Thurø.
Nielsen, Ellen, St. Tranget, Flauenskjold.
Nielsen, Ellen Dorthea, Haastrup St.
Nielsen, Gudrun, Villershøj, Tune.
Nielsen, Jytte, Fæbro Mejeri, Agersted.
Nissen, Anne Kathrine, Lindelygaard pr. Sommersted.
Oien, Karen, Flauenskjold.
Okholm, Asta, Vester Vedsted.
Olsen, Anna Skovgaard, Skjoldholm pr. Havrebjerg.
Olsen, Else Elisabeth, Planteskolen Brændkjærhøj, Kolding.
Olsen, Marie, Planteskolen Brændkjærhøj, Kolding.
Olsen, Marie J., Haraldsgade 3^a, København Ø.
Olesen, Else Vorgaard, Nørlev Hougaard, Odder.
Pallesen, Maren, Sig.
Pedersen, Anna, Gyris pr. Tarm.
Pedersen, Ellen, Pandrup.
Pedersen, Elisabeth la Cour, Skibelund, Vejen.
Pedersen, Gerda Bøge, Bøgeskov pr. Ullerslev.
Pedersen, Hansine, Aastedgaard, Kvong pr. Tistrup.
Pedersen, Tove Agnethe, Vendersgade 5, Viborg.
Petersen, Ellen Elisabeth, Siøgaard pr. Rudkøbing.
Petersen, Ingeborg Marie, Siøgaard pr. Rudkøbing.

Petersen, Tove, Hvissing Mejeri pr. Glostrup.
 Pilegaard, Elly, Veerst.
 Pilgaard, Anna Elisabeth, Sønder Ringgade 55^a, Aarhus.
 Porse, Bente, Klostergade 32, Faaborg.
 Porse, Jytte, Klostergade 32, Faaborg.
 Poulsen, Elly Lykke, Vestergade 12, Skive.
 Rasmussen, Cathrine M., Avernakø pr. Faaborg.
 Rasmussen, Ellen Margrethe, Ny Kragelund, Haarslev pr. Sandved.
 Rasmussen, Elise, Østrup Skovgaard, Otterup.
 Rasmussen, Else Marie, Haarbølle Skole, Askeby.
 Rasmussen, Karen, Øster Alling pr. Auning.
 Rasmussen, Sigrid, Gelballe, Lunderskov.
 Riismøller, Gudrun, Willemoesgade 1, Aalborg.
 Roslyng, Anne-Lise, Snarregade 1, Randers.
 Schmidt, Ilse Agnete, Egøjevej 34, Køge.
 Smidt, Gerd, Strandvej 134^a, København.
 Schultz, Ruth Elisabeth, Jovavej 18, Kolding.
 Skrubbeltang, Lise, Taars Brugsforening, Taars.
 Sloth, Bodil, Grønnersvej 13, Holte.
 Stavnsbjerg, Terna, Nygade 40, Haslev.
 Steffensen, Grethe, Vester Holne Skole, Vadum.
 Søndergaard, Kristiane T., Sig.
 Sørensen, Bodil Annalise, Nørregade 3, Aarhus.
 Sørensen, Karen Margrethe, Lilnæsgaard, Kerteminde.
 Sørensen, Rigmor Brandt, Fagesgade 19, Hobro.
 Thelle, Kirsten, Præstegaarden, Rudkøbing.
 Thomsen, Anna, Lindbjerg Mark, Ølgod.
 Udengaard Jørgensen, Gertrud, Vesterbrogade 5, Aarhus.
 Warming, Petrea, Raahede, Hviding.
 Weis, Inger Grønbæk, Kvong pr. Tistrup.
 Werliin, Liss, Jernbanegade 3, Frederikssund.
 Vestergaard, Ruth Møller, Vinding pr. Sørvad.
 Wittrup, Anna Kirstine, Lønnerup, Østerild.
 Winther, Ellen, Bækkens Kro, Brønderslev.
 Øster, Sigrid, Pillemark, Samsø.

Mandlige Elever 1944—45.

Adrian, Aage, Horbelev.
 Agger, Mads, »Kølhede«, Bøvlingbjerg.
 Andersen, Aksel Diderik, Søndergade 100, Middelfart.
 Andersen, Børge Osvar, Østerlars, Bornholm.
 Andersen, Gunnar Skov, »Østergaard«, Vraa.
 Andersen, Haakon Vitting, Grydehøjgaard pr. Onsild.
 Andersen, Hakon, Jager, Hedelund, Vrøgum.
 Andersen, Hans Anker, Vindebæk pr. Askeby.
 Andersen, Hans Mogens, Ellehus Mark pr. Jejsing.
 Andersen, Niels, Strammelse, Taasinge.
 Andersen, Otto, Ringe Brugsforening, Ringe.
 Bavnild, Frode, Aarhusgade 41^a, København Ø.
 Bentsen, Aage, Gl. Jernbanevej 37 St., Valby.
 Bjerg, Arnfred, »Stortoft«, Henne St.
 Bjerg, Milter, »Stortoft« pr. Henne St.
 Bjerre, Holger Sloth, Brændgaard, Vejrum pr. Struer.
 Brodersen, Vagn, »Vestballegaard«, Eshbjerg.
 Brogaard, Steen, Bybæk pr. Vejle.
 Brødbæk, Jens Chr. S., Vester Brødbæk, Borbjerg, Holstebro.

- Brødsgaard, Johs., Vester Nebel v. Kolding.
Bukholt, Kristian Dalgaard, Kærsbæk pr. Lem.
Buus, Jens Aage, Hejlsminde.
Christensen, Niels Refstrup, Bremerholm Lauborg, Bonnet.
Christensen, Sigurd, Hemmet.
Christiansen, Hans Chr., »Damgaard«, Mou.
Christiansen, Henry, Hornelund pr. Tistrup.
Christiansen, Knud, Gelstrup pr. Braade.
Clausen, Henry James, Planteskolen, Vejle.
Colstrup, Svend Aage, Ringkøbingvej 20, Holstebro.
Dam, Kristen, O. Feldborg, Skive.
Dam, Niels Anker, Smørengegaard pr. Lobbæk.
Danielsen, Kristian, Gerup pr. Visby.
Drewsen, Kjell, Landbrugsskolen, Borris.
Eller, Poul, Varde Præstegaard, Varde.
Enemark, Aage, Vester pr. Østerlindet.
Eriksen, Aksel, Almsted pr. Ketting.
Frandsen, Hans, Havrebjerg.
Frandsen, Jørgen, Ørum, Vestergade 80, Aarhus.
Frederiksen, Hans Peter, Brunsnæs, Broager.
Grønborg, Lars Ove, Rosenvej 8, Risskov.
Gudjonsson, Simon, Rangaivallaysler, Island.
Gydesen, Hans Ravn, Grønbjerg Hotel, Filskov.
Haagerup, Niels Jørgen, Skansepalæet 3^a, Aarhus.
Hansen, Aage, Ørsø Andelsmejeri, Ørsø.
Hansen, Axel Juul, Juulsgade, Nr. Aaby.
Hansen, Gunnar, »Vestergaard«, Ryslinge St.
Hansen, Hans Marius, »Kildagergaard«, Gestelev, Ringe.
Hansen, Hans Preben, Toftegaard, Frenderup.
Hansen, Herman Jørgensgaard, Skalstrup pr. Vemb.
Hansen, Jens Kjær, Skolegade 6, Herning.
Hansen, Jørn Korn, Morsø Folkeblad, Nykøbing M.
Hansen, Poul Erik, Amaliegade 5^a, København K.
Hansen, Poul E., Hestbjerggaard, Skalbbjerg.
Hansen, Theodor, Graasten.
Hastrup, Axel Ravn, Borbjerg, Holstebro.
Haugaard, Jens, Em pr. Vraa.
Hedegaard, Aage Krog, Skanderborgvej 125 A, Kongsvang, Aarhus.
Henneberg, Knud, Kvang pr. Tistrup.
Hermansen, Jens Lyngge, Gl. Sale Mark pr. Hedensted.
Hundebøll, Vagn, Lønborg.
Højte, Svend, Vollerup pr. Kalundborg.
Jakobsen, Aksel, Solderup, Viborg.
Jakobsen, Niels Karsten, Staaby St.
Jacobsen, Børge Nybo, Volshave Mejeri pr. Søllested.
Jensen, Jacob, Torrild pr. Odder.
Jensen, Jens Ove, Quistgaard, Vejrum, Struer.
Jensen, Jørgen Bastholm, Hvoruptorp, Nørresundby.
Jensen, Mogens Anton, Vrangstrup Nedergaard, Bøstrup.
Jensen, Niels, »Ny Bundgaard«, Vraa.
Jensen, Niels Antoni, Stenderupgaard pr. Øsby.
Jeppesen, Jacob, Brahetrolleborg.
Jessen, Vagn Haue, »Østergaard«, Hjarup, Kolding.
Jespersen, Verner, Skattergade 36, Svendborg.
Johansen, Christian Løth, Torneby.
Jørgensen, Asger, Bispegaarden, Lejre.
Jørgensen, Hans Chr., Sønderød, Ruds-Vedby.

- Jørgensen, Johs., Rejstrupgaard pr. Nyborg.
Kaae, Jørgen, Høje Bøgevej 28, Svendborg.
Knudsen, Ebbe Thonning, Borgerdiget 20², Roskilde.
Knudsen, Knud, Rantzausgade 50 A⁵ th., København.
Kolby, Oluf, Langelandsvej 24³, København F.
Kongsbak, Ole, Hundborg pr. Sjørring.
Kortbech, Th., »Marielyst«, V. Jølby, Erslev.
Kristensen, Johs. Winther, Kragelund Andelsmejeri, Løsning.
Kristensen, Jørgen, Madvigsalle 1, København V.
Ladegaard, Hugo, Andkær Østergaard pr. Børkop.
Lambertsen, Knud, Vang pr. Bramminge.
Larsen, Alf, Tranegilde pr. Greve Strand.
Larsen, Arne Unmarck, Strandparken 15, Aarhus.
Larsen, Gunnar, »Ebbehøjgaard«, Igelsø.
Larsen, Hans Weiss, Sønderkov Teglværk, Nordenskov St.
Larsen, Johs., Hinnerup.
Larsen, Knud, Møllevvej 6, Frederikshavn.
Larsen, Kurt D., Aarhusgade 50 St., København Ø.
Larsen, Vagn, Hyllingholm pr. Kr. Hyllinge.
Lauridsen, Johs. Marius Gantzel, Gørding St.
Laursen, Finn, Adolf Steens Alle 8, København.
Lorenzen, Niels, Østerende, Ballum.
Lucht-Pedersen, Erik, Sdr. Vilstrup Ladegaard pr. Eltang.
Lundsgaard, Niels Høj, Ørbæk.
Lyngsø, Frode, Arden St.
Madsen, Aage C. H., Edelsvej 5, Boldesager pr. Esbjerg.
Madsen, Arne Theodor, Reberbanen 7, Aabenraa.
Madsen, Axel Chr., Donnerup pr. Give.
Madsen, H. H. Sommer, Egense, Nr. Alslev.
Mathorne, Holger, Harested pr. Studstrup.
Mogensen, S. Gunnar Blegvad, Stiesholm, Søsrum pr. Veksø.
Mortensen, Jørgen, Thorup, Højby F.
Mortensen, Niels Chr., Tørslev pr. Krogstrup.
Møller, Johs., Bjerregade 36, Horsens.
Møller, Karl Friis, Finsensgade 66, Esbjerg.
Neculaisen-Karstensen, Andreas, Nørre Sejerslev pr. Højer.
Neergaard, Vagn Ingolf Thomasen, Ryomgaard.
Niels-Christiansen, Niels Chr., Strandbygade 11, Esbjerg.
Nielsen, Christian Sigfred J., Hammenhøj, Viborg.
Nielsen, Folke, Godballe, Faare.
Nielsen, Ib Seebach, Hadsager Mejeri, Holstebro.
Nielsen, Knud Egelund, Klejtrup pr. Hobro.
Nielsen, Niels Chr., Bjerregrav pr. Møldrup.
Nielsen, Niels Klode, Fuur.
Nielsen, Niels Olaf, Carl Jensensvej 33, Aarhus.
Nielsen, Niels Peder, Tommerup St.
Nielsen, Sejr, Lyne, Ølgod.
Nielsen, Svend Aage, Gudmindrup, Højby.
Nielsen, Svend Arne, Aastrup pr. Katterød.
Nielsen, Svend, Kildevej 19, Ikast.
Nielsen, Tage, Villershøj, Tune.
Nielsen, Verner Bent, Bredgade, Langaa.
Nørregaard, Holger, Aarøsundvej 19, Haderslev.
Nørskov, Kaj Vernér, Skringstrup pr. Skals.
Olsen, Aksel, Hyldedal pr. Rødding.
Olsen, Ejner, Søndergaard, Lejre.
Pedersen, Erik, Ørum pr. Daugaard.

Pedersen, Finn Heine, Ildved pr. Jelling.
 Pedersen, Gunnar Tranberg, »Elisabethsminde«, Varde.
 Pedersen, Haakon, Strandbo«, Allerup pr. Holbæk.
 Pedersen, Hans Hedelykke, »Hedelykke« pr. Holsted.
 Pedersen, Holger Brandstrup, Rødkjærsbro.
 Pedersen, Ole Kvistgaard, »Sivholm«, Ryslinge.
 Pedersen, Otto Johs., Rebstrup v. Sønderup, Støvring.
 Pedersen, Poul Fris, Oustrup, Eskildstrup, Falster.
 Petersen, Cornelius, Thobo, Tommerup.
 Petersen, Johs. Peter, Thorsvang, Dalager St.
 Petersen-Dalum, Jørgen, Dalum Landbrugsskole, Hjallesø.
 Pihl, Aksel, Egeby, Aaker, Bornholm.
 Poulsen, Erik Egon, Tordengade 10, Svendborg.
 Poulsen, Arne, Frodesgade 48, Esbjerg.
 Rasmussen, Henning Hjarnø, Vedsted pr. Hovedgaard.
 Rasmussen, Jens Martin, Gydegaard pr. Vivild.
 Ravn, Karl Konstantin, Genner.
 Reiffenstein, Knud Møller, Lading, Mundelstrup.
 Richter, Ole Chr., Dommerboligen, Holstebro.
 Riemann, Claus J. Vilvordevej 51, Charlottenlund.
 Schmidt, Ernst B., Faaborg pr. Varde.
 Schmidt, Hans Chr., Damkobbøl, Kegnæs.
 Schmidt, Peter Holm, Glasergaard, Bevtoft.
 Skovgaard, Tage, Rye, Gørlev.
 Skytt, Tage Balle, »Gravengaard« pr. Stauby.
 Sode, Jacob, Pedersborg pr. Sorø.
 Stensbjerg, Viggo, Isenvad pr. Ikast.
 Straarup, Pauli Simonsen, Frydensborg, Vorbasse.
 Thomsen, Thomas, V. Hjerimitslev.
 Thuesen, Erik, Taulovgaard, Taulov.
 Thorsen, Herman, Stormøllegaarden, Holbæk.
 Thysen, Hans Simonsen, Aaved pr. Frifelt.
 Tofterup, Christian Olesen, Starup pr. Tofterup.
 Vanghøj, Arne, Jørlunde pr. Slangstrup.
 Vestergaard, Harald Buhr, Permelille, Samsø.
 Vestergaard, Knud, Vedersø pr. Ulfborg.
 Wisti, Isak Emil, Vroue pr. Skive.
 Vogensen, Folmer, Nors Andelsmejeri, Nors.

MEDDELELSER

Elevmødet afholdes paa Askov Højskole Lørdag den 8. September og Søndag den 9. September.

Efteraarsmødet afholdes i Dagene 9.—12. September.

Sommerens Elevfest afholdes Lørdag den 23. Juni—Mandag den 25. Juni.

Festen begynder Lørdag Kl. 17. — Deltagerne bedes melde sig inden 21. Juni. Sengetøj medbringes.

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB

FRA 1. MAJ 1943 TIL 30. APRIL 1944

INDTÆGT

Kasse 1. Maj 1943		Kr.	1,25
Sommerskolen	Kr. 5307,00		
Lærerkursus	- 2094,00	-	7401,00
Vinterskolen	- 70139,50		
Efterbetaling	- 1354,00	-	71493,50
Lejeindtægt af Lejligheder	- 5430,00		
— Elevværelser	- 10583,00	-	16013,00
Statsunderstøttelse: Højskoleloven	- 46884,00		
— Finansloven	- 25500,00	-	72384,00
Østergaards Legat		-	50,00
Diverse Indtægter		-	387,96
			Kr. 167730,71

UDGIFT

Lønninger		Kr.	82007,00
Reparationer	Kr. 9044,58		
Nyanskaffelser	- 9264,95	-	18309,53
Omkostningskonto	- 40967,06		
Sundhedskonto	- 2231,16	-	43198,22
Undervisningsmidler	- 748,90		
Bibliotekskonto	- 3598,14	-	4347,04
Skatter og Afgifter	- 2172,66		
Renter og Afdrag	- 17498,95	-	19671,61
Kassebeholdning		-	197,31
			Kr. 167730,71

REGNSKAB FOR »ASKOV LÆRLINGE«

FRA 1. SEPTEMBER 1943 TIL 31. AUGUST 1944

INDTÆGT

	Kr.
Kassebeholdning	2239,86
Kontingent:	
1562 Medlemmer ..	4212,55
1350 Hold. af D. U.	1350,00
Renter i Andelskassen	26,76
	7829,17

UDGIFT

	Kr.
Understøttelse	
til Vinterskolen ..	1809,00
- Sommerskolen ..	285,00
Tilsk. til Bibl.	150,00
Gaver o. l.	137,55
Trykning af Aarsskrift	2195,50
Tryksager og Korsbaand....	106,60
Porto og Fragt	372,90
Løn til Kasserer	60,00
Diverse Udgifter	10,50
Kassebeholdning	2702,12
	7829,17

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til Understøttelse af Elever paa Askov Højskole.

Legatets Størrelse er 9592,00 Kr., hvorfør der foreligger Obligationer paa de 7000 Kr. og en Sparekassebog paa Resten. Renten er anvendt til Understøttelse af Elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af Legatet, 100 Kr. i Aar, er indgaaet i Skolens Kasse, tilsendt fra Aarhus Amts Skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet til direkte Støtte for Skolen. Legatet ejer 3000 Kr. i Kreditforeningsobligationer og en Sparekassebog paa 4385,05 Kr.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til en Friplads paa den almindelige Pige højskole om Sommeren. Legatet ejer 2000 Kr. i Obligationer. Renten blev anvendt til Støtte for en Pige paa Sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »Norsk Højskoleven«, er paa 1570,02 Kr., som indestaar i Vejen Bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »En Ven af Flid og Nøjsomhed«. Det bestaar af en Obligation paa 1000 Kr. og en Sparekassebog paa 623,82 Kr. Renten er efter Fundatsens Bestemmelse anvendt til Støtte for Biavlen i Jylland efter Forslag fra Biavlerforeningens Styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en Obligation paa 1000 Kr. og en Sparekassebog i Vejen Sparekasse paa 815,46 Kr. Som sædvanlig er der i Aar udbetalt 40 Kr. i Præmie gennem Bestyrelsen for Dansk Andels Ægekspor.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er Kr. 4000, Beløbet indestaaende i Brørup Bank. Renten anvendes til Støtte for Elever paa Højskolen og uddeles af Skolens Bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske Elever kommet i Betragtning. Med paaløbne Renter udgør Legatsummen Kr. 5185,92.

Idet jeg paa Medlæreres og egne Vegne takker for de Gaver, som der paa de foregaaende Blade er gjort Rede for, maa jeg endnu med oprigtig Paaskønnelse nævne 4500 Kr., som af Lovgivningsmagten aarlig er bevilget til Støtte for anden og tredie Vinters Elever, og som er uddelt af Skolens Bestyrelse.

Askov Højskole, i Januar 1945.

J. Th. Arnfred.